

KOULUN JA KIRJASTON YHTEISTYÖ

Case: Mynämäen kunnankirjasto

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Palveluliiketoiminnan koulutusohjelma
Restonomi (ylempi AMK)
Opinnäytetyö
Marraskuu 2010
Viktoria Kulmala

Lahden ammattikorkeakoulu
Palveluliiketoiminnan koulutusohjelma

VIKTORIA KULMALA:
KOULUN JA KIRJASTON YHTEISTYÖ
CASE: MYNÄMÄEN KUNNANKIRJASTO

81 sivua, 13 liitesivua

Syksy 2010

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää koulun ja yleisen kirjaston yhteistyömahdollisuuksia. Kehittämishankkeen lopputuotoksena on koulun ja kirjaston yhteistyösopimus. Opinnäytetyössä käytetään kriittisrealistisen evaluaation menetelmää. Kehittämishankkeen toimeksiantajaorganisaatio on Mynämäen kunta. Yhteistyösopimuksen kautta kirjasto turvaa oppilaille yhtäläisiä mahdollisuuksia kirjallisuuden harrastukseen.

Yleinen kirjasto on organisaatio, jonka tavoitteena on tuottaa asiakkailleen kirjastopalveluita. Toiminta on lakisääteistä. Tila laitteineen, ajantasainen aineistokokoelma, henkilökunta ja riittävät aukioloajat ovat toimivan kirjastolaitoksen perusta. Kirjastotyön tavoitteena on mahdollisimman toimiva aineistokokoelma. Lasten ja nuorten kirjastotyö on yksi yleisen kirjaston kirjastotyön kulmakivistä. Lasten ja nuorten kirjastotyöstä ei ole erillisiä mainintoja kirjastolaissa tai asetuksessa. Unescon julkaisemassa yleisten kirjastojen manifestissa korostetaan yleisen kirjaston roolia elinikäisessä oppimisessa ja kasvatuksessa ja otetaan kantaa myös lasten ja nuorten kirjastopalveluihin.

Tulevaisuuden koulutuksen haasteina informaatiotulvan aikana ovat tiedonhallintataidot. Opiskelijoiden tietohuollosta ovat vastuussa nyt ja myös tulevaisuudessa oppilaitosten lisäksi kirjastot. Toimiva yhteistyö on tasavertaisten kumppaneiden sopimukseen perustuvaa toimintaa. Sitoutuminen ja vastuun ottaminen yhteisestä toiminnasta on onnistumisen kannalta erittäin tärkeää. Moniammatillinen yhteistyö on kahden tai useamman ammattiryhmän edustajien tavoitteellista yhteistoimintaa. Jokaisella yhteistyöhön osallistuvalla on oma erityisosaamiseen perustuva roolinsa ja jokainen on oman alansa asiantuntija. Koulun ja kirjaston yhteisenä päämääränä on ollut niiden perustamisesta lähtien sivistystehtävä.

Avainsanat: kirjastopalvelut, kirjastot, yhteistyösopimus, koulun ja kirjaston yhteistyö, lasten ja nuorten kirjastopalvelut

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Service Management

VIKTORIA KULMALA:

CO-OPERATIONAL AGREEMENT BETWEEN SCHOOLS AND LIBRARIES
CASE: MYNÄMÄKI LIBRARY

81 pages, 13 appendices

Autumn 2010

ABSTRACT

The goal of the developing process is to provide more equal library services with available resources. The final outcome of the developing process is a co-operational agreement between schools and libraries. I have used a critical-realistic method of evaluation in conducting this scholarly thesis. The executive organization behind this developing project is the municipality of Mynämäki.

The public library organization is supposed to provide library services to its customers. This has been guaranteed by the law. A functional library institution requires proper spaces with necessary equipment, up-to-date materials, staff and sufficient opening hours. The goal of library work is a functional collection of materials. Library services for children and young people are one of the most important aspects of the public library. However, it is not mentioned in the law or directives regarding library work. The manifesto of public libraries, published by Unesco, stresses the role of public libraries in life-long learning and education.

In the future, information processing will be one of the challenges of education. As well as school, libraries have a key role in teaching the required skills to students.

A functioning cooperation has to be based on an agreement between two equal parties. In order to succeed both parties have to be committed to and take responsibility for their work. Collaboration between different professionals is important for reaching the common goal. Everyone taking part in the process will bring into it their own knowledge and expertise. Since their founding, the purpose of schools and libraries has been to cultivate and civilize people.

Key words: library services, libraries, co-operational agreement, collaboration of schools and libraries, library services for children and young people

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
1.1	Taustaa	1
1.2	Tavoite ja rajaus	3
1.3	Toimeksiantajan esittely	4
2	YLEINEN KIRJASTO JA KIRJASTOTYÖ	8
2.1	Yleinen kirjasto ja kirjastotyö käsitteinä	8
2.1.1	Yleinen kirjasto Suomen kirjastoverkon toimijana	12
2.1.2	Kirjastotyön tulevaisuuden näkymiä	17
2.2	Kirjastopalvelut	20
2.3	Lasten ja nuorten kirjastopalvelut	27
2.3.1	Lasten ja nuorten kirjastopalvelujen tavoitteet ja haasteet	28
2.3.2	Lasten ja nuorten kirjastopalvelujen muotoja	32
3	KOULU JA KIRJASTO YHTEISTYÖSSÄ	37
3.1	Moniammatillinen yhteistyö	37
3.2	Koulun ja kirjaston yhteistyö	39
3.2.1	Koulun ja kirjaston yhteistyön perusteet	39
3.2.2	Koulun ja kirjaston yhteistyön tavoitteet	41
3.2.3	Koulun ja kirjaston yhteistyön edellytykset	43
3.2.4	Koulun ja kirjaston yhteistyön haasteet	46
3.2.5	Koulun ja kirjaston yhteistyön organisointi	48
3.2.6	Koulun ja kirjaston keskeisimmät yhteistyösisällöt	51
4	KEHITTÄMISMENETELMÄT JA TIEDON KERUU	56
4.1	Kehittämismenetelmä	56
4.1.1	Realistinen evaluaatio	56
4.1.2	Realistisen evaluaation mallinnus ja toimintasyklit	58
4.2	Aineiston keruu	60
4.3	Kehittämishankkeen kulku ja tulokset	61
4.3.1	Kehittämishankkeen osapuolet	61
4.3.2	Ajatuksesta suunnitelmaksi	69
4.3.3	Suunnitelmasta sopimukseksi	72
4.3.4	Valmis sopimus ja sopimuksen päivittäminen	74

	IV
5 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	77
5.1 Tavoitteet ja niiden toteutuminen	77
5.2 Kehittämishankkeen arviointia	77
5.3 Opinnäytetyöprosessin arviointia ja jatkotutkimukset	78
5.4 Oma ammatillinen kasvu	80
LÄHTEET	82
LIITE	1

1 JOHDANTO

1.1 Taustaa

Työni aihe on työelämälähtöinen sanan varsinaisessa merkityksessä. Olen pitkään pohtinut koulujen ja kirjaston yhteistyötä ja siihen liittyviä toimintoja. Paneutumisen aiheeseen työni ohella ei onnistunut. Vasta ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittamisen yhteydessä ja sitä tarjoavan koulutuksen puitteissa pystyin paneutumaan aiheeseen, syventämään tietämystäni ja etsimään vastauksia minua askarruttaviin kysymyksiin. Mynämäen kunnankirjasto, jossa toimin vt. kirjastonjohtajana, tarjoaa paikallisille kouluille ja sitä kautta lapsille ja nuorille erilaisia palveluja, mutta tarjonta perustuu suurimmaksi osaksi opettajien ja vanhempien aktiivisuuteen. Jotkut kunnassa asuvat lapset jäävät jopa kokonaan kirjaston palvelutarjonnan ulkopuolelle. Aiheeni liittyy olennaisesti yleiseen keskusteluun kirjastojen asemasta ja tehtävästä nyky-yhteiskunnassa. Esimerkiksi sähköiset aineistot ovat tulossa jäädäkseen, ja niiden tuoma muutos puhuttaa. Vaikka kukaan ei tällä hetkellä osaa arvioida luotettavasti sähkökirjan tuomia muutoksia, näitä keskusteluja käydään kaikilla foorumeilla niin kansallisella tasolla Helsingin yliopiston kirjaston sivuilla kuin maakunnallisella tasolla Turun kaupunginkirjastosta kertovissa sanomalehtijutuissa. Samalla keskustellaan kirjastojen työn sisällöstä, koska se muuttuu koko ajan tietotekniikan ja internetin mukanaan tuomien mahdollisuuksien takia. (Salmela 2010.)

Koulun ja kirjaston yhteistyötä on tehty ja tehdään edelleen jossain määrin. Koulujen kirjastopalvelut voidaan tuottaa tehokkaasti ja taloudellisesti panostamalla suunnitelmalliseen yhteistyöhön ja yhteisten voimavarojen järkevään kohdentamiseen. Asia on ajankohtainen myös maanlaajuisesti. Perusopetuksen ja toisen asteen kirjastopalvelut mainitaan myös Opetusministeriön kirjastopolitiikassa 2015, jossa niitä pidetään lähivuosien suurena haasteena osaamistason nostamisen ja rahoituksen uudelleenarvioinnin ohella. Samalla todetaan, että tulevaisuuden koulutuksen haasteina informaatiotulvan aikana ovat tiedonhallintataidot. Opiskelijoi-

den tietohuollosta ovat vastuussa nyt ja myös tulevaisuudessa oppilaitosten lisäksi kirjastot. Tätä yhteistä työtä pitää tehdä suunnitelmallisesti ja päämäärätietoisesti. Kirjasto- ja koulutoimen yhteistyö on hyvin tärkeää sekä taloudellisesti järkevää, kun otetaan huomioon jatkuva voimavarojen supistuminen. (Opetusministeriö 2009b, 5.)

Yhteiskunnan ja sitä kautta kuntien nykyinen toimintaympäristön muutos edellyttää yhteistyötä tapahtuneiden muutosten, väestön ikääntymisen ja kuntien talousvaikeuksien takia. Kaikilla kunnilla, ei ainoastaan maaseutukunnilla, on jonkinasteisia vaikeuksia järjestää ja tuottaa palveluja kuntalaisilleen. Monessa kunnassa lopetetaan sivukirjastoja juuri taloudellisiin seikkoihin vedoten. Näin on myös tapahtunut Mynämäen kunnassa. Juuri tällä hetkellä käydään kiivasta keskustelua viimeisen sivukirjaston kohtalosta. Kyläkoulujen verkko on kautta maan joutunut uudenlaisen tarkastelun kohteeksi. Samaa prosessia käydään myös kirjastoverkon suhteen. Julkisella toiminnalla pitää pystyä tuottamaan lisäarvoa ja kansalaisille vastinetta verorahoille. Kaikkien organisaatioiden toiminnan tulee perustua tarpeeseen, oli tarpeen lähde asiakas taikka aate. Kunta-ala on siis isojen muutosten edessä, ja muutosprosessi on jo käynnistynyt. Kyseessä oleva muutosprosessi edellyttää kunnan toimialojen ja erilaisten toimintojen uudelleen yhteensovittamista ja päällekkäisten toimintojen karsimista. Muutosprosessin kautta pyritään tarkastelemaan palveluita kokonaisvaltaisesti. (Mäkinen 2009, 14.)

Kirjastojen toimintaympäristö ja toimintamuodot ovat nopeassa muutoksessa samalla kun kirjastojen taloustilanne kiristyy. Taloudelliset resurssit pienenevät niin kaupungeissa kuin pienissäkin kunnissa johtuen sekä Suomen väestön rakennemuutoksista että muutoksista, joita globalisaatio tuo mukanaan. Muutoksia tapahtuu ihmisten elämäntyylissä ja yhteiskunnassa yleensä. Kiristynyt talous pakottaa kirjastot kehittämään entistä tiiviimpiä yhteistyömuotoja. Erityisesti pienten kirjastojen on vaikea pysyä alan nopean kehityksen mukana. Samalla kun taloudelliset resurssit käyvät yhä niukemmiksi, palveluvaatimukset kasvavat. Teknologian kehitys antaa kirjastoille enemmän mahdollisuuksia tehostaa yhteistyötä. (Turun kaupunginkirjasto 2009.)

työssä käyttämäni sanat ”lapset”, ”nuoret” ja ”opiskelijat” rajoittuvat tarkoittamaan ala- ja yläasteen sekä lukion oppilaita. Koulun ja kirjaston yhteistyöstä puhuttaessa tarkoitetaan kirjastolla koulun rinnalla erillisenä laitoksena toimivaa kunnankirjastoa. Jätän tämän tarkastelun ulkopuolelle koulujen ylläpitämät kirjasto-koelmat, jotka ovat osa koulutoimintaa ja kuuluvat sitä kautta sen opetusvälineistöön.

Opinnäytetyöni teoreettisessa osuudessa käsittelen kirjastolaitosta yleisesti sekä lasten- että kirjastopalvelujen tarjoajana kirjallisuuden ja oman kokemukseni pohjalta. Teoreettisen osion toisena pyrkimyksenä on selvittää koulun ja kirjaston yhteistyön tavoitteita ja merkitystä sekä tutkia olemassa olevia lasten- ja nuorten kirjastotyön toimintamalleja. Kehittämistyöni lopputuloksena on koulun ja kirjaston yhteistyösopimus. Pyrin tulokseen, jonka avulla kirjaston henkilöstö voi kehittää jo olemassa olevaa yhteistyötä edelleen. Opinnäytetyössäni käytän realistisen evaluaation menetelmä.

1.3 Toimeksiantajan esittely

Kehittämishankkeeni toimeksiantajaorganisaatio on Mynämäen kunta. Työn tilaajana toimii sivistisosasto. Organisaatiota edustaa sivistysjohtaja Arto Jokinen.

Mynämäki on varsinaissuomalainen maaseutumainen kunta, joka sijaitsee valtatie 8:n varrella, noin 30 kilometrin etäisyydellä Turusta. Mynämäen naapurikunnat ovat Aura, Eura, Laitila, Masku, Nousiainen, Pöytyä, Rusko, Taivassalo ja Vehmaa. Mynämäki on vireä ja kehittyvä kunta, joka tarjoaa asukkailleen ja yrityksilleen turvallisen ympäristön ja laadukkaat palvelut. Kunnan kokonaispinta-ala on 536,1 km², mikä on maakunnan kolmanneksi laajin. (Mynämäen kunta 2007.)

Mynämäen kunnan historia on hyvin rikas. Ensimmäinen kirjallinen maininta Mynämäestä on vuodelta 1309. Kunnan alueella on aikaisemmin ollut kolme kuntaa. Karjalan kunta yhdistettiin Mynämäkeen vuonna 1977. Vuonna 2007 Mynämäen

ja Mietoisten kunnat lakkautettiin ja perustettiin uusi Mynämäen kunta. Uuden kunnan vaakunaksi valittiin Gustaf von Numersin suunnittelema Mietoisten vaakuna, joka viittaa myös rikkaaseen historiaan. Vaakunan kolme sulkakynää kuvastavat kunnan alueella syntyneitä tai vaikuttaneita Suomen historian suurmiehiä, joista mainittakoon piispa Maunu II Tavast, piispa ja fennofiili Daniel Juslenius, sotamarsalkka Augustin Ehrensvärd, kemisti Johan Gadolin sekä rovasti ja sanomalehtimies Antti Lizelius. Mynämäen kunnan merkittävin nähtävyys on Mynämäen keskiaikainen harmaakivikirkko, joka on lajissaan maamme toiseksi suurin. (Mynämäen kunta 2007.)

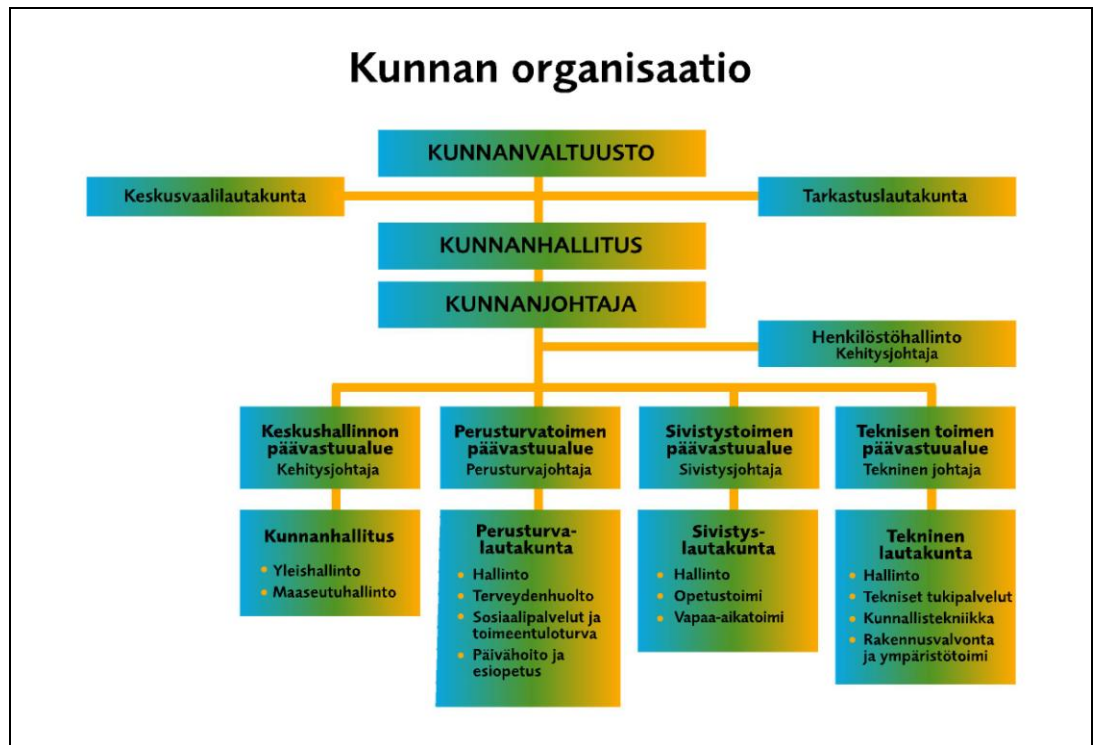
TAULUKKO 1. Väestön ikärakenne Mynämäessä vuonna 2009 (Kuntaliitto 2009).

Ikä	Koko maa	%	Maakunta	%	Mynämäki	%
0 – 6 v.	414 405	7,74	33 511	7,24	568	7,07
7 – 14 v.	473 918	8,86	39 941	8,63	838	10,42
15 – 64 v.	3 552 663	66,39	306 144	66,13	5103	63,48
65 – 74 v.	483 362	9,03	43 064	9,30	753	9,37
75 – 84 v.	318 388	5,95	29 532	6,38	562	6,99
85 – v.	108 691	2,03	10 722	2,32	215	2,67

Asukkaita kunnassa on 8 039 (31.12.2009). Mynämäen väestön ikäjakauma verrattuna maakuntaan ja koko maan tasoon on melko samanlainen (Taulukko 1). Väestöennusteen mukaan koko maan väestön ikärakenne kehittyy tulevaisuudessa nykyistä huonompaan suuntaan. Ennusteiden mukaan myös Mynämäen väestörakenne muuttuu jonkin verran vuoteen 2030 mennessä. Yli 75-vuotiaiden määrä lisääntyy tuntuvasti samalla kun työikäisen väestön osuus pienenee. Muutokset väestörakenteessa vaikuttavat kunnan verotulopohjaan ja edellyttävät uudistuksia palvelurakenteeseen. (Kuntaliitto 2009.)

Mynämäen kunnanvaltuustossa on 35 valtuutettua. Puolueittain paikat jakaantuvat seuraavasti: Keskusta 12 paikkaa, Kokoomus 8 paikkaa, Sdp 8 paikkaa, Vasemmistoliitto 5 paikkaa, Perussuomalaiset 1 paikka ja Vihreät 1 paikka.

Mynämäen kunnan toimeenpaneva organisaatio koostuu teknisestä, hallinto-, sivistys- ja peruspalveluosastosta (Kuvio 1). Kunnanjohtaja johtaa organisaation toimintaa valtuuston päätösten mukaisesti.

KUVIO 1. Mynämäen kunnan organisaatio (Mynämäen kunta 2007).

Mynämäen kunnan elinkeinoelämä on pienyritysvaltaista. Kunnassa on noin 500 rekisteröityä yritystä ja elinkeinonharjoittajaa. Veroprosentti vuonna 2010 on 19,00. Kunnan pitkäaikaiset lainat asukasta kohti ovat 1023 €/asukas. Lähivuodet tulevat olemaan kuntien talouden ja kunnan järjestämien hyvinvointipalvelujen rahoituksen kannalta vaikeita. Mynämäen kunnan verotulojen arvioidaan laskevan merkittävästi lisääntyvän työttömyyden ja yritysten heikon kannattavuuden vuoksi. Vuonna 2009 verotulot laskivat 1,77 % eli euroissa mitattuna vähennys oli 150 767 euroa. Ennusteiden mukaan kasvu tulee olemaan taantumien jälkeen hi-

dasta, koska suuret ikäluokat poistuvat työmarkkinoilta ja työvoima vähenee.
(Mynämäen kunta 2009, 5; 2010, 4.)

Kunnan visio 2013 kuuluu: ”Mynämäki – askeleen edellä, kuitenkin lähellä”. Mynämäen kunnan arvot, jotka ohjaavat toimintaa ovat palvelualttius, toisen kunnioitus, empaattisuus, tavoitetietoisuus, sopimusten pitäminen, ulospäin suuntautuminen, kansainvälisyys ja taloudellisuus. Kunnan missiossa sanotaan, että Mynämäen kunnan toiminnan tarkoituksena on edesauttaa kuntalaisten, yritysten ja yhteisöjen hyvinvointia järjestämällä ja tuottamalla kunnallisia palveluja sekä vahvistamalla kunnan asemaa maaseutukuntien palvelukeskuksena ja osana Turun seutukuntaa. Kunnan viranhaltijoiden toiminnan tarkoituksena on luoda edellytykset päätöksentekijöiden toiminta-ajatusten toteutumiselle. (Mynämäen kunta 2010.)

Kunnan visio näkyy varsin hyvin kulttuuri- ja kirjastotoimessa ja sen toiminnassa. Peruspalvelujen lisäksi kulttuuri- ja kirjastotoimi tuottaa kunnan asukkaille elämyksiä itse tuotettujen tapahtumien ja näyttelyjen kautta. Kunnankirjasto tarjoaa myös kaikille kuntalaisille mahdollisuuden tuoda esille taidetta, käsityötä ynnä muita tuotteita. Kaikki edellä mainitut palvelut ovat kuntalaisille maksuttomia. (Mynämäen kunta 2010, 3.)

2 YLEINEN KIRJASTO JA KIRJASTOTYÖ

2.1 Yleinen kirjasto ja kirjastotyö käsitteinä

Yleisten kirjastojen aatteellisena perustana oli ja on edelleen usko ihmisen kykyyn kehittyä itseopiskelun avulla. Kirjastosta käsitteenä on keskusteltu paljon kaikkialla maailmassa. Määritelmät riippuvat ajan hengestä ja kulloinkin vallitsevasta ajatusmaailmasta. Viime vuosisadan alussa yleiset kirjastot käsitettiin sekä kirjojen säilyttämispaikkoina että paikkoina, jossa ne olisivat kaikkien halukkaiden saatavissa. Perinteinen käsitys onkin, että kirjasto on yleiseen käyttöön tarkoitettu järjestetty kirjakokoelma sekä paikka, jossa tällaista kokoelmaa säilytetään. Stereotyyppisesti kirjasto kuvataan kirjavarastona tai hiljaisena opiskelupaikkana. (Cannelin 1931, 9; Nykysuomen sanakirja 1966, 393.)

Parhaiten yleisten kirjastojen olemusta kuvaavat tehtävät voidaan tiivistää viiteen väittämään. Vaikka nämä väittämät ovat peräisin vuodelta 1931, ne ovat edelleen ajankohtaisia ja kuvaavat hyvin myös nykyistä kirjastoajattelua. Näihin väittämiin viitataan nykypäivänäkin niin kirjastoalan tutkimuksissa kuin Kirjastolehden sivuilla. Väittämät ovat informaatiotieteiden isän, Shiyali Ramamrita Ranganathanin, käsialaa ja antavat vaikutelman käyttäjakeskeisestä kirjastosta kokoelmiaan painottavan kirjaston sijaan:

- *kirjat ovat käytettäväksi*
- *jokaisella lukijalla on kirjansa*
- *kaikilla on oikeus kirjoihin*
- *säästää lukijan aikaa*
- *kirjasto on kasvava organismi.*

Kirjaston kokoelmiin kerätyt kirjat on tarkoitettu asiakkaiden käytettäväksi. Kirjastojen tehtävä on saattaa keräämänsä materiaali aktiiviseen käyttöön. Yleiset kirjastot eivät siis ole museoita, joiden tehtävä on säilyttää esineistöä tuleville sukupolville. Jokaisella lukijalla on kirjansa -väittäjä määrittelee kirjaston peruspalvelun,

kirjan ja lukijan yhteen saattamisen. Kaikilla on oltava oikeus kirjoihin ja informaatioon sekä kirjastopalveluihin koulutuksen tasosta, yhteiskuntaluokasta, sukupuolesta tai muista seikoista riippumatta. Neljännessä väittämässä määritellään kirjaston toinen tärkeä palvelutehtävä. Kirjaston on organisoitava palvelunsa niin, että asiakas mahdollisimman helposti ja vaivattomasti löytää etsimänsä. Avoimet hyllyt ja tietopalvelut ovat tätä palvelutehtävää tukevia toimintoja. Kirjasto on kasvava organismi -väittäjä viittaa toisaalta kokoelmien aktiiviseen keräämiseen ja toisaalta siihen, että kirjastolla on oltava kyky mukautua ja muuttua sekä fyysisesti että ideologisesti. (Holmberg & Huvila & Krongvist-Berg & Nivakoski & Widen-Wulff 2009, 87.) Selityksenä sille, että väittämät ovat ajankohtaisia myös nykypäivänä, voi olla esimerkiksi se, että Ranganathan osasi sisällyttää niihin monta ajatusta. Toisaalta myös niiden lakonisuus antaa tilaa monitulkintallisuudelle.

Nykykäsityksen mukaan yleinen kirjasto on organisaatio, jonka tavoitteena on tuottaa asiakkailleen kirjastopalveluita: tila laitteinen, ajantasainen aineistokokoelma, henkilökunta ja riittävät aukioloajat ovat toimivan kirjastolaitoksen perusta. Kirjastotyön tavoitteena ei ole suuren aineiston kerääminen ja varastointi vaan mahdollisimman toimiva aineistokokoelma, joka turvaa sen, että asiakas saa tarvitsemansa palvelun oikeaan aikaan. Nykyisen yleisen kirjaston kokoelmat käsittävät kirjojen lisäksi paljon muutakin aineistoa, kuten äänitteet, kartat, kausijulkaisut, e-julkaisut jne. Lisäksi tarvitaan ammattitaitoista henkilökuntaa, joka ylläpitää aineistokokoelmaa ja tarjoaa siihen perustuvia palveluita. Jos joku näistä tekijöistä puuttuu tai on laadultaan tai määrältään riittämätön, kirjasto organisaationa ei pysty täyttämään sille asetettuja vaatimuksia. (Valtiovarainministeriö 2009.)

Nykyisin yleisten kirjastojen kokoelmiin kuuluvat olennaisena osana myös sähköiset aineistot, joita käytetään vain tietoverkon kautta. Kirjastot hankkivat asiakkailleen aineiston käyttöoikeuksia, järjestävät saatavilla olevaa aineistoa käytettäväksi sekä avustavat asiakkaita tiedon hankinnassa. (Koivunen 1995, 128; Brophy 2007, 16–17; Holmberg ym. 2009, 87.)

Kansainvälisenä kirjavuonna 1972 Yhdistyneiden kansakuntien kasvatustieteiden ja kulttuurijärjestö UNESCO antoi julistuksen yleisten kirjastojen merkityksestä, tarkoituksesta ja tehtävistä. Julistusta on viimeksi päivitetty marraskuussa 1994. Yleisten kirjastojen julistuksessa kirjasto määritellään paikalliseksi tietokeskukseksi, joka tuo tiedon ja kaikenlaisen tietämyksen käyttäjiensä saataville. Lisäksi julistuksessa todetaan, että yleinen kirjasto on elävä kasvatuksen ja kulttuurin lähde. Kirjasto tuo henkistä hyvinvointia ja luo perusedellytykset elinikäiselle oppimiselle, itsenäiselle päätöksenteolle sekä yksilöiden ja ryhmien kulttuurikehitykselle. Kirjastopalveluja annetaan kaikille ikään, rotuun, sukupuoleen, kansallisuuteen, kieleen tai sosiaaliseen asemaan katsomatta. (UNESCO 1994, 4.)

Yleisten kirjastojen julistuksessa yleisen kirjaston tehtävät määritellään seuraavasti:

1. *Lasten lukutottumusten luominen ja vahvistaminen jo pienestä pitäen*
2. *Kaikentasoisen yksilöllisen ja omaehtoisen koulutuksen sekä yleisen koulutuksen tukeminen*
3. *Mahdollisuuksien antaminen luovalle itsensä kehittämiselle*
4. *Lasten ja nuorten mielikuvituksen ja luovuuden edistäminen*
5. *Kulttuuriperinnön tuntemuksen, taiteiden arvostuksen, tieteen saavutusten ja keksintöjen edistäminen*
6. *Mahdollisuuden antaminen kaikenlaisen esittävän taiteen esilletuomiseen*
7. *Kulttuurin monimuotoisuuden suosiminen, kulttuurien välisen kanssakäymisen vaaliminen sekä suullisen perimätiedon tukeminen*
8. *Sen varmistaminen, että kansalaiset saavat käyttöönsä kaikenlaista yhteisöään koskevaa tietoa*
9. *Riittävien tietopalvelujen tuottaminen paikallisille yrityksille, yhdistyksille ja eturyhmille sekä tiedon ja tietokoneiden käyttötaidon kehittäminen*
10. *Kaikkien ikäryhmien kirjallisten harrastusten ja hankkeiden tukeminen ja osallistuminen niihin, sekä tarvittaessa niiden alkuun saattaminen. (UNESCO 1994.)*

UNESCOn julistuksessa määritellään yleisen kirjaston tehtäviä, jotka liittyvät tietoon, lukutaitoon, kasvatukseen ja kulttuuriin. Yleisten kirjastojen manifesti on maailmanlaajuinen julistus, johon on kirjattu kirjaston yleispäteviä avaintehtäviä. Yleispätevyydestä huolimatta tehtäviä tarkastellessa voidaan sanoa, että ne näkyvät myös pienen kirjaston toiminnassa. Mynämäen kirjastossa järjestetään

niin taidenäyttelyitä, joihin jokainen kuntalainen voi tuoda töitään kuin kulttuuritapahtumia, joihin jokainen on tervetullut. Mynämäen kirjasto osallistuu lasten kasvatukseen niin yksilötasolla, kun lapsi tulee omaehtoiselle käynnille kirjastoon, kuin ryhmätasolla, kun koko luokka käy kouluaikana pulpettikirjoja lainaamassa.

Yleiset kirjastot ovat perinteisesti olleet osa yhteiskuntaa, ja niitä ylläpidetään monessa maassa verovaroin. Pohjoismaissa yhteiskunta kantaa suuren vastuun kansalaisten hyvinvointipalveluista. Useimpien maiden kirjastot ovat sidottuja valtiovaltaan, ja niillä on selkeä yhteiskunnallinen rooli. Sitä kautta yhteiskunnan taloudellisella tilanteella on myös selkeä vaikutus kirjastotoimintaan. (Holmberg ym. 2009, 88.) Taloudelliset vaikutukset näkyvät niin Mynämäen kuin ympäristökuntienkin kirjastojen tilanteessa. Valtuustokokouksissa kirjastopalveluita keuhetaan ja ne nähdään hyvin tärkeinä hyvinvoinnin ylläpitäjinä toimintakertomusten käsittelyn yhteydessä, kun taas samana vuonna budjettikäsittelyn yhteydessä kirjastojen menoja karsitaan.

Vuonna 2005 kirjastoalan Internet Librarian International -konferenssissa Lontoossa lanseerattiin käsite Kirjasto 2.0, joka liittyy läheisesti käsitteeseen Web 2.0. Yksiselitteistä määritelmää Kirjasto 2.0 -termille ei ole, vaikka lukuisia ilmiön määritelmiä on tehty. Uutena piirteenä Kirjasto 2.0 -käsitteessä on kirjojen, aineistojen ja käyttäjien lisäksi osallistuminen. Osallistumisen kautta kirjastojen käyttäjille on annettava mahdollisuus vaikuttaa kirjastopalvelujen laatuun ja saatavuuteen. Kirjasto 2.0 edustaa uudenlaista ajattelua, joka painottaa tiedon löytämisen vaivattomuutta, sisältöjen räätälöitävyyttä sekä käyttäjien osallistumista palvelun tuottamiseen. Kirjasto 2.0 perustuu kehittyviin kirjastojärjestelmiin, joiden uusina ominaisuuksina on erilaisia personoituja palveluja, kuten käyttäjän omia sähköisiä kirjahyllyjä, automaattisia tiedonhakuja, sähköposti-ilmoituksia myöhässä olevista lainoista sekä matkapuhelimeen liitettäviä mobiilipalveluja. Kirjasto 2.0 on sekä kirjastonhoitajien että asiakkaiden yhteinen työkalu, jonka sujuva käyttö lisää tehokkuutta ja parhaimmillaan myös tiedon hallinnan ja löytämisen iloa. (Vänttinen 2005, 127; Casey & Savastinuk 2007, xxii; Holmberg ym. 2009, 8–17.)

2.1.1 Yleinen kirjasto Suomen kirjastoverkon toimijana

Suomen kirjastoverkoston yhteinen toiminta on muotoutunut vuosikymmenien kuluessa. Merkittäviä käännteitä yleisten kirjastojen näkökulmasta on ollut maakuntakirjastoverkon luominen 1960-luvulla, jolloin 19 kirjastolle annettiin tehtävä toimia maakuntakirjastona. Maakuntakirjaston tehtävistä säädetään kirjastoasetuksella, ja sen tehtäviin kuuluu tukea ja kehittää alueensa yleisten kirjastojen kaukopalvelua sekä perehdyttää toiminta-alueen kirjastoja kirjastotyön uusiin toimintamuotoihin ja kehittämishankkeisiin. (Kirjastoasetus 1078/1998, 2§; Berndtson 2007, 4; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010b.)

Suomen kirjastoverkoston ytimessä ovat yleiset kirjastot, koska ne ovat määrältään suurin ryhmä (Kuvio 2). Tilastojen mukaan yleisiä kirjastoja oli vuonna 2009 Suomessa yhteensä 863. Yleisten kirjastojen lisäksi verkostoon kuuluvat kunnallisten kirjastojen lisäksi omina organisaatioinaan yleisten kirjastojen keskuskirjasto (Helsingin kaupunginkirjasto), Kansalliskirjasto (Helsingin yliopiston kirjasto), yliopistokirjastot, ammattikorkeakoulukirjastot, erikoiskirjastot, Varastokirjasto, Näkövammaisten kirjasto sekä koulu- ja oppilaitoskirjastot. Eritasoisia kirjastoja on lisäksi erilaisissa hallinnollisissa yksiköissä ja yrityksissä. (Sulin 2010.)

KUVIO 2. Kirjastoverkosto (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010).

Kirjastokimppa on kirjastojen vapaaehtoinen yhteenliittymä, jonka perustana on yhteinen kirjastojärjestelmä. Kirjastojärjestelmä on kirjaston perustyökalu, jolla kirjaston henkilökunta hoitaa kokoelman hankinnan, luetteloinnin, lainauksen ja tiedonhaun. Kirjastojärjestelmäyhteistyön etu on yhteisessä palvelimessa, koska keskitetty palvelimen ylläpito helpottaa yksittäisten pienten kirjastojen työtä. Keskitetty palvelin tuo mukanaan turvallisen ja luotettavan käyttöympäristön, jossa tuki- ja huoltopalvelut pystytään järjestämään kattavammin. Kirjastokimppoja tiiviimpää yhteistyötä tekevät seutukirjastot, joilla on yhteinen hallinto ja talous. Seutukirjastot ovat kirjastotoiminnan uusin yhteistyömuoto ja niitä ei ole vielä kovin monta. Vuodesta 2007 toiminut Joensuun seutukirjasto on yksi esimerkki seutukirjastotoiminnasta. Seutukirjaston ja kirjastokimpan etuina ovat yhteiset aineistohankintakanavat, koulutus- ja kokoelmayhteistyö sekä yhteinen logistiikkajärjestelmä, jonka ansiosta aineiston liikkuvuus kirjastojen välillä lisääntyy. (Lovio & Tiihonen 2005, 7; Vanttinen 2005, 127; Karhula 2005, 160; Hietikko 2008; Pitkänen 2010, 4.)

Yleisten kirjastojen yhteistyötä koordinoi Yleisten kirjastojen neuvosto (YKN). Neuvosto perustettiin vuonna 2003 yleisten kirjastojen vapaaehtoisen organisoinnin seurauksena. Siinä ovat edustettuina valtakunnallinen keskuskirjasto, maakuntakirjastot ja kunkin maakuntakirjastoalueen kirjastot keskuudestaan valitsemansa edustajan kautta. (Berndtson 2007, 4; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010b.)

Kirjasto- ja tietopalvelujen valtion hallintoviranomaisena toimii opetusministeriö, 1.5.2010 alkaen opetus- ja kulttuuriministeriö. Alueellisena viranomaisena Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY-keskus). Kuntien tehtävänä on järjestää asukkailleen osittain tai kokonaan yhteistyössä muiden kuntien kanssa kirjastolain mukaiset kirjasto- ja tietopalvelut. Yleisten kirjastojen rahoitus on kuntavetoinen, vaikka kunnat saavat käyttökustannuksiin lakisääteistä valtionosuutta, joka ei ole korvamerkittyä tiettyyn toimintaan. (Kirjastolaki 904/1998 7§; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010b.)

Yleisten kirjastojen toiminta tilastoidaan vuosittain. Vuonna 2009 pääkirjastoja oli 319, sivukirjastoja 496 ja laitoskirjastoja 48. Yleisten kirjastojen kokoelmat koostuivat edelleen pääosin kirja-aineistosta ja kirjastojen kokoelmiin kuului yhteensä 40 miljoonaa aineistoyksikköä. Uutta aineistoa yleisiin kirjastoihin hankittiin 2,11 miljoonaa kappaletta. Lainojen määrä vuodelta 2009 on 98,8 miljoonaa. Yleisten kirjastojen kustannukset vuonna 2009 olivat yhteensä 290 miljoonaa euroa eli 54,55 euroa asukasta kohti. Valtionosuutena kirjastojen toimintakuluihin jaettiin 119,6 miljoonaa euroa. Välillisiin kuluihin on laskettu myös lainauskorvauksina maksetut suomalaisten kirjantekijöiden kirjailija-apurahat sekä vuoden 2007 alusta voimaan tulleet lainauskorvaukset EU-maiden kirjailijoille. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010a; Sulin 2010.)

Yleisten kirjastojen tehtävät ja puitteet määritellään kirjastolaissa. Kirjastolaki täydentää Suomen perustuslaissa taattuja sivistyksellisiä perusoikeuksia. Kansalaisilla on oikeus saada kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä. Yleisten kirjastojen perustehtävä ja palvelujen maksuttomuus on kestänyt Suomessa erilaiset yhteiskunnalliset ja tietotekniset muutokset lähes vuosisadan. Jo ensimmäisen, vuoden 1928 kirjastolain mukaan yleisten kirjastojen tuli tarjota maksutta kirjallisuutta kansalaisille kansansivistyksen kohottamiseksi ja itseopiskelun edistämiseksi. Vuoden 1961 kirjastolaki loi perustan nykyiselle kirjastojen verkostolle. Uusin, joulukuun 4. päivänä 1998 säädetty kirjastolaki tuli voimaan 1.1.1999. Se antoi perustan kirjastojen verkkopalvelujen kehittämiseksi. Viimeisessä lainmuutoksessa (1998) kirjaston tehtäviin on lisätty virtuaalisten ja vuorovaikutteisten verkkopalvelujen kehittäminen. (Kirjastolaki 904/1998 2§, 4§, 5§; Opetusministeriö 2009b.)

Kirjastot on mainittu myös Hallitusohjelmassa 2007–2011. Matti Vanhasen II hallituksen ohjelman (2007) linjausten mukaan kirjastojen roolia lähipalveluna ja kansalaisten oppimisen, tietohuollon ja kulttuurin monipalvelujärjestelmänä pyritään vahvistamaan. Hallitusohjelmassa on sitouduttu säilyttämään kirjastojen perusrahoitus. Mari Kiviniemen hallituksen loppukauden ohjelmassa kirjastoja ei ennako-odotuksesta poiketen ole erikseen mainittu. Koska uuden hallituksen ohjelma jatkaa Matti Vanhasen II hallitusohjelman linjauksia voidaan perustellusti

olettaa, että kirjastojen rooli kansalaisten monipalvelujärjestelmänä säilyy ennallaan myös uuden hallituksen aikana.

Yleisten kirjastojen asiakkaita ovat kaikki maan asukkaat iästä ja asuinpaikasta riippumatta. Laajan asiakaskunnan takia palvelujen tuottaminen on erittäin haasteellista. Yleisen kirjaston käyttäjäkunnassa ovat edustettuina kaikki ikäryhmät ja sosiaaliluokat. Yleiset kirjastot palvelevat lapsia, vanhuksia, nuoria sekä maahanmuuttajia eli käyttäjiä, jotka eivät kuulu muiden kirjastojen kohderyhmiin. Kuka tahansa voi astua kirjaston ovesta sisälle ja lomakkeet täytettyään tulla kirjaston asiakkaaksi. Saadessaan kirjastokortin asiakas tekee sopimuksen kirjastolaitoksen kanssa sitoutuen tiettyihin kirjaston käyttöä koskeviin sääntöihin. Asiakkaalla on oikeuksia, mutta myös velvollisuuksia. Ainoana tärkeänä kirjastoaineiston käyttöehtona on, että asiakkaan on palautettava aineisto tietyn ajan kuluessa. (Lovio & Tiihonen 2005, 9.)

Yleisillä kirjastoilla on laajoja aineistoja, jotka eivät ole edustettuna muiden kirjastojen kokoelmissa. Yleinen kirjasto on kaunokirjallisuuden asiantuntijaorganisaatio. Kirjastojen merkitys perinteisen lukutaidon edistämässä ja lukemiseen innoittamisessa on tärkeää. Lukutaito on edelleen hyvin tärkeässä roolissa ja se on pohjana medialukutaidolle. Siihen kuuluu kyky ja taito hakea relevanttia tietoa painetuista tai elektronisista lähteistä, kyky arvioida ja verrata näitä tietolähteitä ja taito soveltaa tietoa erilaisiin käyttötarkoituksiin. (Berndtson 2007, 4; Opetusministeriö 2006, 11.)

Kirjasto on demokraattinen laitos, koska se on kaikille avoin organisaatio. Yleinen kirjasto on toimija, jonka palvelut ovat helposti saavutettavissa ja joka välittää kulttuuriperintöä ja tukee monikulttuurisuutta. Bob Ushewoodin ja Jackie Toyneen tutkimuksen mukaan kirjastoasiakkaat kokevat kirjastojen tasa-arvoperiaatteen tärkeäksi. Tutkijoiden keräämä aineisto osoittaa lisäksi, että jo kirjasto tilana vaikuttaa asiakkaiden lukemiskokemuksiin. Sama tutkimus osoittaa, että kirjastolaitos tuo yhtenäisyyttä yhteiskuntaan. (Ushewood & Toyne 2002, 4–9.)

Kirjastopalveluja käyttäessään asiakas voi valita kirjastotoimipisteen mielensä mukaan. Pienen paikkakunnan asukas voi niin halutessaan asioida naapurikunnan kirjastossa, vaikka oman kunnan kirjasto olisi lähempänä. Useasti se edellyttää kyseessä olevan kunnan kirjastokortin hankkimista, mutta nykypäivänä monissa kirjastojärjestelmiin perustuvissa kirjastokimpoissa asiakas voi asioida yhdellä kortilla kaikissa kirjastoissa. Asiakas voi myös valita, minkä kunnan kirjastokorttia hän käyttää, asuinpaikasta riippumatta. (Pihlaja 2004, 18.)

Mynämäen kunnankirjaston asiakasrekisterissä on useita asiakkaita, joiden kotipaikkakuntana on jokin muu kunta. He käyttävät Mynämäen kirjastopalveluja monesta eri syystä. Jotkut ovat Mynämäen kunnan tai mynämäkeläisten yritysten palveluksessa, ja kirjasto sijaitsee kotimatkan varrella. Toiset taas asioivat kunnan yrityksissä ja käyvät samalla kirjastossa lainaamassa aineistoa. Asiakkaiden joukossa on myös sellaisia, jotka pitävät Mynämäen kirjaston asiakaspalvelun laadusta tai kirjaston aineistokokoelmien sisällöistä.

Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015 ennakoi, että muuntautuva kirjastotila sekä henkilökohtainen palvelu niin fyysisessä tilassa kuin verkossa ovat kirjaston vahvuuksia nyt ja myös tulevaisuudessa. Kirjastot toimivat alueidensa miltei ainoana ei-kaupallisina kohtaamispaikkoina. Hyvä kirjasto tarjoaa tiloja ja palveluja ajanviettoon ja opiskeluun. Kirjastossa voi tuntea yhteisöllisyyttä tai voi olla yksin. Monessa kirjastossa on vuokrattavia tiloja, joihin voi tulla pitämään kokouksia tai järjestämään tapahtumia. Yleinen kunnankirjasto on ainoa julkinen paikka, jossa on kattavasti saatavissa kaunokirjallista aineistoa, tietokirjallisuutta, lehtiä ja digitaalista aineistoa järjestetyssä muodossa. Kirjasto kerää ja säilyttää yhteistä kulttuurillista (taide) sekä paikallista (kotiseutukokoelmat) pääomaamme kokoelmiaan. Tällä hetkellä yleisellä kirjastolla on monta roolia. Se on tiedotuspiste, tietopalvelukeskus, koulutuksen ja kasvatuksen tukikeskus, paikallisten aktiviteettien keskus, näyttelytila, erilaisten aineistojen välittäjä sekä alle kouluikäisten lasten oppimiskanava. Yleinen kirjasto on tienhaarassa, jossa sen on priorisoitava palvelunsa, koska ei ole enää mahdollista tehdä kaikkea ja samalla laajentaa toimintaa yhä uusille alueille. (Opetusministeriö 2009b.)

2.1.2 Kirjastotyön tulevaisuuden näkymiä

Tietotekniikan nopean kehittymisen takia tulevaisuuden ennustaminen jo muutama vuodelle on pitkälti arvailua, vaikka joitakin kehitystrendejä voidaan nähdä. Tilanteessa, johon liittyvät tietotekniikan nopea kehitysvauhti, taloudellinen epävarmuus ja arvaamattomuus, kirjastojen joustavuus ja muutoskyky ovat erittäin merkittäviä selviytymiskeinoja. Tulevaisuudessa selviytyvät organisaatiot, jotka pystyvät elämään epävarmuudessa ja hallitsemaan muutosta. Sopeutuminen epävarmaan ympäristöön on mahdollista vain, jos kirjastot kykenevät hyödyntämään työntekijöidensä osaamista mahdollisimman luovasti. Johdon tehtävä on rakentaa organisaatiolle yhteinen ymmärrys toiminnan päämääristä ja tehtävistä. Organisaatorakenteiden parantaminen on mahdollista innovaatiojohtamisella. Innovaatiojohtamista voidaan luonnehtia prosessitoiminnaksi, joka tähtää organisaation sisäisen tasapainon säilyttämiseen ulkoisten ja sisäisten muutosten keskellä. Jos nopeaan kehitykseen halutaan reagoida, organisaation työtapojen tulee tukea uusien palveluiden nopeaa käyttöönottoa ja toimintojen kehittämistä. (Kytömäki 2000, 56; Turja 2002, 133; Karhula 2005, 164; Guseva 2007.)

Tulevaisuuden kirjasto on teknologiaa tehokkaasti hyödyntävä palvelulaitos. Teknologiaa hyödynnetään kaikissa kirjastopalveluissa jo nyt. Sen avulla rutiinitehtäviä automatisoidaan jatkuvasti niin isoissa kuin pienissäkin kirjastoissa. Monesta isosta kirjastosta ei saa enää perinteistä lainauspalvelua tiskin takana istuvalta virkailijalta. Myös pienempiin kirjastoihin hankitaan lainausautomaatteja, jotka toimivat kirjastovirkailijan ”kiireapulaisina”. Rutiinitehtävien vähentyessä laajaa asiantuntemusta ja erikoistumista vaativat tehtävät puolestaan lisääntyvät. Tietotekniikan kehittyminen ja sen hyödyntäminen vastaavat omalta osaltaan tulevaisuudessa pieneneviin resursseihin ja työvoiman niukkuuden luomiin haasteisiin. Tietotekniikka toisaalta helpottaa työtä, mutta toisaalta sen käyttö edellyttää kirjastoammattilaisilta laaja-alaista osaamista. Tiedonhaun muoto on muuttunut ja tulee edelleen muuttumaan tulevaisuudessakin. Informaation määrän lisääntyessä myös tiedonhakupaikka on siirtynyt osittain kirjastohyllystä verkkoon. Perinteisen kirjastotyön näkökulmasta suurin muutos on uusi kilpailutilanne. Kirjaston institutionaalinen asema ja tieto-osaamiseen pohjautuvat vahvuudet joutuvat kilpailutet-

tavaksi. On oletettavissa, että tulevaisuuden kirjaston käyttäjät edellyttävät tiedon löytymisen nopeutta, helppoutta ja välitöntä saatavuutta, koska tämä vaade on jo monella tämän päivän asiakkaalla. Verkossa asioivahan saattaa löytää etsimänsä parilla hiiren klikkauksella. (Lounasvuori & Sarmela 2005, 81; Salmela 2010.)

Tekesin toteuttaman ”Megatrendit ja me” – projektin kyselyyn osallistuneet olivat sitä mieltä, että tulevaisuuden asiakas on nykypäivän kuluttajaa tietoisempi monestakin asiasta, kuten esimerkiksi oikeuksistaan, vaikutusmahdollisuuksistaan sekä asemastaan. Vastaajat näkivät, että tulevaisuudessa asiakkaista tulee aktiivisempia tiedonlevittäjiä, he pystyvät aiempaa helpommin vaikuttamaan palvelutarjoajiin muodostamalla erilaisia virtuaaliyhteisöjä ja toimimalla niissä aktiivisesti. Käsitys passiivisesta kuluttaja-asiakkaasta tuotantoprosessin loppupisteenä tulee häviämään. Informaatioyhteiskunta edellyttää kirjastoilta yhä monimuotoisempien aineistojen hallintaa, entistä vaativampien tietopalvelujen tuottamista sekä uuden teknologian hallintaa. Nykylapset ja -nuoret kasvavat suoraan tietokoneiden ja -verkkojen todellisuuteen. Olennaista on, että uudet ikäluokat eivät ole eläneet maailmassa, jossa internetiä ja sen tuomia tietovarantoja ei olisi ollut. Nuoret elävät nykyään hyvin audiovisuaalisessa kulttuurissa, johon kirjastossa käynti ja kirjojen lukeminen ei välttämättä kuulu. Hakukoneet ja verkkokirjastot sopivat paljon paremmin monien nuorten elämäntyyliin kuin kirjat. Kirjaston rooli tulevaisuudessa määräytyy pitkälti sen mukaan, millainen sen merkitys on osana mediakulttuuria. (Mähönen 1999; Haasio 2000, 9; Raijas & Repo 2009, 13; Holmberg 2009, 116–132.)

Tulevaisuuden suuri haaste on pystyä perustelemaan, mikä kirjastonhoitajien ammattitaidossa on ainutlaatuista. Ammatti-identiteetti hämärtyy osana yhteiskunnassamme tapahtuvaa kehitystä. Professori Kjell Nordströmin mukaan internetin käyttäjät eivät kykene selkeästi erottamaan kenen tarjoamia kirjasto- tai tietopalveluja he verkossa käyttävät. Tulevaisuuden kirjastonhoitajien osaamista on rakennettava sekä koottava uudelleen joka kerta erilaisiksi yhdistelmiksi kirjastoasiakkaiden toiveiden mukaisesti. Ammatillisen osaamisen jatkuvasta uudelleen rakentamisesta kertovat kaikkien informaatioammattien kehitystrendit. Nopeat muutokset tietoympäristössä edellyttävät, että erityisesti uusien palvelujen suunnitteluun

osallistuvien työntekijöiden on seurattava aktiivisesti alan kehitystä ja pidettävä osaamisensa kunnossa. Toisaalta taas tulevaisuudessa kirjastonhoitajuus ei ole pelkästään tekninen ammatti, vaan kulttuuria ja sen merkityssisältöjä välittävä. Jo nyt kirjastojen työnhakuilmoituksissa painotetaan yhä enemmän kulttuurin ja yhteiskunnan monipuolista tuntemusta sekä pedagogisia taitoja. Tulevaisuudessa kirjastoissa tarvitaan moniosaajia, jotka pystyvät kehittämään työtä ja työtapoja luovasti. (Karhula 2005, 163; Sipilä 2007, 119.) Kirjastojen henkilöstön osaamisessa ja koulutustasossa on paljon haastetta. Hyvin vaikea on uskoa, että 15 vuotta sitten suoritetulla merkonomitutkinnolla on mahdollista osallistua tulevaisuuden kehittämiseen, jos kyseinen henkilö pysyy tiskin takana osallistumatta yhteenkään koulutukseen. Tosin kokemuksella ja hiljaisella tiedolla on merkityksensä osaamisen ylläpitämisessä, muttei se aina riitä.

Paljon puhutaan siitä, että kirjasto-organisaatioiden toiminta on turvattu lailla ja kirjastopalvelut kuuluvat lakisääteisten palvelujen piiriin. Kirjastolaki ei yksin riitä turvaamaan kirjastopalvelujen tason ylläpitämistä ja kohentamista. Selvää on, että kirjaston rooli tulevaisuudessa muuttuu. Alan lehdissä keskustellaan siitä, että tulevaisuuden kirjastolaitoksen tehtäväksi tulee tunteiden herättäminen ja elämysten tarjoaminen. Mutta kirjastolaitosten tulevaisuuden rakentaminen vain elämysten varaan on jonkin verran ongelmallista. Monet muut toimijat tarjoavat samoja elämyksiä, joskus huomattavasti suuremmin taloudellisin voimavaroin. Tulevaisuuden kirjastot voisivat olla paikkoja, jotka luovat informaatiolle ja tiedolle ihmillisen ympäristön. Monien palvelujen muuttuessa virtuaalisiksi, kontaktipisteet, joissa palvelua pyydetään tai saadaan toiselta ihmiseltä, ovat vähenemässä. Persoonattomat digitaaliset palvelut eivät kohtaa asiakkaita ihmisinä. Suomen Kirjastoseuran puheenjohtajan Jukka Relanderin sanoin voi todeta, että tulevaisuuden kirjaston rooli voisi olla ”inhimillinen käyttöliittymä”. Kirjastonhoitajat voivat parhaimmillaan tehdä kirjastoista niin luovia ja yllätyksellisiä paikkoja, että asiakkaat löytävät vastauksia kysymyksiin, joita eivät edes ole osanneet kysyä. Kirjastojen uutta roolia on etsitty myös suhteessa sen tehtävään tietoyhteiskunnassa. Kirjasto edistää perinteisesti tasa-arvoa tiedonsaannissa. Jatkossakin kirjastojen keskeiseksi tehtäväalueeksi on määritelty avoin pääsy verkkotietoon sekä tie-

donhallintatuen tarjoaminen kansalaisille. (Turja 2002, 133; Karhula 2005, 154; Holmberg 2009, 9; Mäkinen 2009, 14–15.)

2.2 Kirjastopalvelut

Kirjastotyön keskeiset osat voidaan jakaa teknisiin ja palvelutehtäviin. Teknisiin tehtäviin kuuluvat aineiston valinta, hankinta, käyttökuntoon saattaminen sekä päivittäinen kokoelmien järjestäminen. Palvelutehtäviin kuuluvat aineiston lainaus- ja palautustoiminta sisältäen kauko- ja kimpplainaukset, tiedonhaku sekä kirjaston käytön opastus. (Lovio & Tiihonen 2005, 25.)

Yhteiskunnan kehitys on antanut sysäyksen muutokselle, joka puolestaan on tuonut kirjastotyöhön uusia palveluja ja niiden kautta haasteita. Verkkopalveluilla tarkoitetaan kirjaston tarjoamia palveluja, tuotteita ja tietovarantoja, jotka tarjotaan asiakkaiden käyttöön tietoverkon kautta. Verkkopalvelut ovat avanneet mahdollisuuksia sekä olemassa olevien palvelujen tehostamiseen että kokonaan uusien palvelujen kehittelyyn. Kirjastot voivat tuoda esille keräämäänsä aineistoa tehokkaammin sekä tarjota uusia räätälöityjä palveluja yksittäisille asiakkaille sekä asiakasryhmille. Virtuaalinen asiakaspalvelu ”Kysy kirjastonhoitajalta” – tyyliin on jo pitkään ollut osa kirjastojen palvelua. Lupaavasta alusta huolimatta yleisten kirjastojen verkkopalvelut ovat jääneet muiden kirjastotöiden jalkoihin. Ongelmana on se, että muut organisaatiot ja yritykset tarjoavat paljon vuorovaikutteisempia verkkopalveluja. Kirjastoilla on verkossa kovia kilpailijoita, esimerkiksi Google ja Wikipedia sekä verkossa toimivat kirjakaupat esimerkkeinä Amazon ja AdLibris. Kirjastoilla on hyvät mahdollisuudet kehittyä ja kasvaa ilman fyysisiä rajoituksia, mutta uudet palvelut on sovittava kirjastojen olemassa olevaan toimintaympäristöön. Tämän toiminnan suurena haasteena on löytää tasapaino verkkopalvelujen ja fyysisten palvelujen välillä. (Karhula 2005, 152; Vänttinen 2005, 127; Holmberg 2009, 102.)

Kirjastoissa asiakaskäynnit ovat viime vuosina vähentyneet samalla, kun kirjaston verkkokäyttö on lisääntynyt. Verkkokäyttäjien vaatimukset poikkeavat kirjastossa fyysisesti käyvien odotuksista. Verkkoympäristöltä edellytetään helppokäyttöisyyttä sekä teknistä toimivuutta. Verkkoasiakkaat käyvät verkkokirjastossa silloin kun se heille sopii ja tämä edellyttää verkkopalvelujen ympärivuorokautista toimivuutta. (Karhula 2005, 156.)

Kirjastojen tarjoamat yhteiset palvelut ovat lisääntyneet merkittävästi paikallisella, alueellisella ja kansallisella tasolla. Monien uusien yhteistyömahdollisuuksien ja palveluvaihtoehtojen keskellä yleiset kirjastot joutuvat miettimään millaisiin kumppanuuksiin pyritään ja mitä lisäarvoa omille asiakkaille yhteistyöllä halutaan saada. Monitahoisten uusien ja yhdessä tuotettujen palvelujen lisääntyessä yhä tärkeämmäksi tulee kyky toimia rakentavasti. (Karhula 2005, 156.) Kuntien ja kaupunkien kirjastot ovat jo monen vuoden ajan tehneet yhteistyötä, joka perustuu kirjastojärjestelmäkumppanuuteen. Kirjastojen väliseen kimppaan liittyminen on vapaaehtoisuuteen perustuva asia ja esimerkiksi Konneveden kunnankirjasto on edelleen yksittäinen kirjasto, joka ei kuulu mihinkään kirjastokimppaan. Kunnan kirjastotyöstä vastaavan kirjastosihteerin Nupposen mielestä kimppaan liittyminen ei ollut välttämätöntä eikä tuonut hänen kirjastonsa asiakkaille mitään lisäarvoa. (Nupponen 2010.)

Yhteisten palvelujen kohdalla oman kirjaston toimintaa joudutaan katsomaan uusista näkökulmista, koska omien tarpeiden rinnalla on huomioitava myös verkoston kokonaisuus (Karhula 2005, 158). Suurena ongelmana on erikokoisten kirjastojen asiakaskuntien erilaisuus. Uudet palvelut saattavat olla hyvin kysytyjä isoissa kirjastoissa kun taas pienten kirjastojen asiakkaille ne voivat olla tarpeettomia, koska he eivät tarvitse taikka osaa niitä käyttäen.

Yhteistyö eri kuntien kirjastojen välillä on ollut tiivistä, mutta viime vuosina tämä lupaavasti alkanut kehitys on monessa kunnassa polkenut paikallaan. Tähän on erilaisia syitä. Vuosien saatossa jokaiseen kuntaan on muodostunut omanlaisensa kirjastolaitos. Paikallisen kirjastolaitoksen verkko saattaa olla tiheä ja siinä voi olla monta erilaista lähi- taikka sivukirjastoa. Isompien keskusten verkko saattaa

taas olla rakenteeltaan hyvin erilainen. Kirjastoasioista päättävien pelko kohdistuu useasti siihen, että yhdistämisen jalkoihin jäisivät juuri pienet sivu- ja lähikirjastot. Yhdistämisen yhteydessä valta saattaa karata kauas, eivätkä kunnan asukkaat, näiden lähikirjastojen käyttäjät, pääse enää vaikuttamaan asioihin. Toisaalta taas pieniä sivu- ja lähikirjastoja perustettiin aikana, jolloin tietotekniikka ei ollut vielä kehittynyt kovin pitkälle. Silloin jokaiseen kirjastoon hankittiin samoja kirjoja, joita lainattiin asiakkaille suoraan hyllystä. Yhteyttä muiden kirjastojen kirjaluetteloihin ei ollut eikä ollut mahdollisuutta kuljettaa kirjoja toimipaikasta toiseen. Nyt jokainen voi tarkistaa aineiston saatavuuden jo kotikoneelta ja lähteä hakemaan kirjaa juuri oikeasta paikasta. Toisaalta myös logistiikkapalvelut ovat kehittyneet, joten aineistoa kuljetetaan kirjastosta toiseen asiakkaan pyynnöstä. Turun kaupunginkirjaston kirjastotoimenjohtajan Inkeri Näätsaaren mukaan keskeinen syy monien lähikirjastojen lopettamiselle on se, että kirjastoja ei pystytä kehittämään yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. (Haapanen 2009; Salmela 2009.)

Painetun aineiston lainaus asukasta kohti vähenee joka vuosi. Kokonaislainojen määrä väheni 2000-luvulla 30 %, josta kirjojen osuus oli 8 prosenttia. Suurimaksi osaksi vähennys koski tietokirjoja. Syitä on etsitty myös kotitietokoneiden yleistymisestä. Kotitietokoneen välityksellä asiakas pääsee hakemaan tietoa paljon helpommin kuin kirjastosta, jonne pitää erikseen lähteä. Kirjastojen tarjoamat verkkokirjastojen palvelut vähentävät lainaamista, koska lainoja saa uusittua ja varattua suoraan kotoa. Tämän seurauksena asiakkaiden fyysiset käynnit vähenevät ja näin ollen myös herätelainat vähenevät. Varsinkin nuorten asiakkaiden määrä on selvässä laskussa niin Helsingissä kuin muualla. Kyselytutkimusten mukaan 15–19 vuotiaat pojat eivät enää lainaa kirjastosta kirjoja perinteiseen tapaan, koska he tyydyttävät tiedontarpeitansa lukemalla verkkolähteitä. Kirjastotilastot ovat suuntaa-antavia eikä lainaustrendi ole joka paikassa samanlainen. (Mäkinen 2010.)

Helsingin kaupungin kirjastotoimenjohtaja Maija Berndtsonin mukaan kirjaston käytön luonne on muuttumassa. Fyysiset kirjastokäynnit ovat vähenemässä samalla kun kirjaston käyttötapa on monipuolistumassa. Monien asiakkaiden oleskelu-

aika kirjastossa on pidentynyt kun kirjastoista on tullut sosiaalisen kanssakäymisen paikkoja. (Salmela 2010; Berndtson 2010.) Harva asiakas tulee kirjastoon vain lainaamaan ja palauttamaan kirjoja. Niin Mynämäen kuin muidenkin kirjastojen asiakkaat jäävät usein keskustelemaan joko keskenään tai kirjastovirkailijan kanssa luetuista kirjoista tai päivän polttavista asioista. Kirjojen lainaamisesta tulee sekä yksilöllinen että sosiaalinen tapahtuma (Karhula 2005, 162.)

EU -maista Ruotsi, Tanska ja Hollanti ovat kirjastopalvelujen kehittämisessä edelläkävijöitä. Kirjastot ovat näissä maissa toimineet monipalvelukeskuksina jo jonkin aikaa. Tanskan Århusin kirjastossa työskentelevät niin opettajat, poliisit, sosiaalityöntekijät kuin kirjastonhoitajatkin. (Haapanen 2009.) Tanskassa pienten kirjastojen lakkauttamispaineita ratkaistaan rakentamalla olohuonetiloja kirjahyllyineen ja kirjastopalveluineen sekä sijoittamalla ne monipalvelukeskusten yhteyteen. Kirjastokokoelman supistamisella saadaan aikaan vapaata tilaa, jonne sijoitetaan mukavia tuoleja ja sohvia. Esimerkiksi Silkeborgissa kirjastonhoitaja pitää kirjastoa auki vain muutaman kerran viikossa. Muina aikoina kirjastoon pääsee kirjastokortilla, johon on ohjelmoitu kulkulupa. Internetin välityksellä sivukirjastosta saa tarvittaessa yhteyden pääkirjastossa työskentelevään kirjastonhoitajaan. Tiloissa on videovalvonta ja kirjastokortin kulkulupa ohjelmoidaan vain yli 15-vuotiaille. Kokeiluihin ovat tyytyväisiä niin kirjastoasiakkaat kuin kirjastonhoitajatkin, koska tiloissa ei ole ilmennyt suurempia järjestyshäiriöitä. (Haapanen 2009, Kulmala 2010.) Ruotsissa avattiin vuonna 2009 ensimmäinen kirjasto, joka sijaitsee metroasemalla. Sture-kirjaston perustajien johtoajatukseksi oli, että kirjaston on oltava siellä, missä potentiaaliset kirjaston asiakkaat ovat jo valmiina. Metroasemalla sijaitsevasta kirjastosta löytyvät vain uusimmat ja puhutuimmat kirjat ja se on auki pidempään. Kirjastossa on myös internet-yhteys. Metrokirjastojen ajatuksena ei ole korvata perinteisiä kirjastoja, vaan laajentaa kirjastopalveluja. (Kauhanen 2009.)

Samantyyppisiä kokeiluja ja avauksia on tehty myös Suomessa. Helsingissä Kirjasto 10 toimii ajanviettopaikkana ja kaupunkilaisten yhteisenä olo- ja työhuoneena. Ryhmätilaa voi käyttää kuka tahansa omiin kokouksiinsa. Kirjastossa järjestetään myös tapahtumia ja tilaisuuksia, joiden avainsana on maksuttomuus. Espoon

kaupungissa kolme kirjastoa toimii kauppakeskuksen yhteydessä. Sellon, Ison Omenan ja Entressen kirjastoissa käy aikaa viettämässä paljon nuoria. Helsinkiinkin suunnitellaan lähikirjastoja ostoskeskusten yhteyteen. Sellainen tulee toimi-
maan Myllypurossa, nimellä Idän Kymppi. Samoihin tiloihin on tulossa myös me-
diakeskus, jossa asiakkaat voivat opetella videokuvausta tai editoida jo kuvaami-
aan otoksia. Samantyyppinen, hyvässä asiakaskäytössä oleva mediakeskus on jo
Hämeenlinnan kaupunginkirjastossa. (Salmela 2009; 2010; Mäenmaa 2010.)

EU -maissa yleisten kirjastojen lainausluvut muistuttavat Suomen ja Ruotsin ti-
lannetta. Euroopan ulkopuolella yleisiä kirjastoja käytetään huomattavasti vä-
hemmän. Länsimaissa kirjastojen kävijämäärien lasku on ollut Unescon keräämien
tilastojen mukaan melko selvää jo 1990-luvun loppupuolella. Kirjastojen käytön
väheneminen ei kuitenkaan ole ollut edes kansainvälisesti suoraviivaista. Kirjasto-
jen väheneviä kävijämääriä on selitetty internetin käytön samanaikaisella lisään-
tymisellä. Internetin tietolähteet vastaavat sellaisiin tarpeisiin, jotka ovat aikai-
semmin tuoneet ihmisiä kirjastoihin. Kirjastojen tarjoamia tietopalveluita käyte-
tään eri tavalla kuin aikaisemmin ja useat tilastot osoittavat, että kirjastokäyntien
yhteydessä haetaan entistä vähemmän vastauksia yksittäisiin kysymyksiin. Myös
lainojen uusimisen mahdollisuus verkossa on vähentänyt tarvetta kirjastokäyntei-
hin. Toisaalta taas internet-yhteyden tarjoaminen kirjastossa asioiville on tuonut
kirjastoihin uusia palvelujen käyttäjiä. (Höglund & Wahlström 2005, 166.)

Yleinen kirjasto toimii julkisella sektorilla. Julkishallinnon toiminta ei voi
koskaan olla kokonaan verrattavissa yksityisen yrityksen toimintaan, koska
julkinen hallinto ja erityisesti kirjastot toteuttavat laissa määriteltyä julkista
tehtävää. Kunnallishallinnon organisaatioiden tulee noudattaa hyvän hallinnon
periaatteita, muun muassa tasavertaisuutta ja tasapuolisuutta. Toisin kuin
yritykset, julkiset organisaatiot eivät voi valita asiakkaitaan. Kirjastoasiakas tulee
ovesta sisään ja hänet on palveltava. Poikkeuksena tästä periaatteesta ovat vain
häiritsevästi käyttäytyvät asiakkaat. Vakkarin (2006) mukaan asiakkaat ovat
kirjastopalvelujen peili. Asiakkaat ovat syy ja oikeutus julkisen
palveluorganisaation olemassaololle. (Virtanen ym. 2005, 49; Lovio & Tiuhonen
2005, 21; Vakkari 2006.) Yleinen kirjasto ja sen tarjoamat palvelut ovat asiakkaita

varten. Muussa tapauksessa kirjasto olisi aivan liian kallis varistorakennus. Toisaalta taas kirjaston asiakkailta saattaa olla joskus epärealistisia odotuksia. Pienen kunnankirjaston palvelumahdollisuudet ovat väistämättä pienemmät kuin suuren kirjaston. Pienten kirjastojen aukioloajat sekä tilan tuomat rajoitukset näkyvät kirjastoaineiston ja kirjastopalvelujen laadussa. Kirjastoalan seminaareissa ja koulutuspäivien aikana on monesti keskusteltu siitä, että pienten ja isojen kirjastojen konseptit pitää määrittellä K-kauppojen tai SOK-ketjun tavoin. Kirjastojen standardointi toisi selkeyttä toimintaan.

Kirjaston asiakas osallistuu veronmaksajana välillisesti kirjaston taloudelliseen ylläpitämiseen. Sitä kautta hänellä on subjektiivinen oikeus saada laadukkaita palveluja silloin, kun hän niitä tarvitsee. Toisaalta julkisen palvelutuotannon ja sitä kautta kirjastojen lähtökohtana on kollektiivisuusperiaate. Tuo periaate tarkoittaa, ettei yksittäisen asiakkaan palvelutarpeita pystytä rajattomasti ottamaan huomioon. Julkisten palvelujen tuotannossa on huomioitava yksilöllisen tarpeen lisäksi toimintaa ohjaavat yhteiskunnalliset näkökohdat. Yleinen etu menee yksityisen edun edelle. Käytännön tilanteissa tämä merkitsee sitä, ettei kirjasto välttämättä hanki aineistoja, joilla on suhteellisen vähän käyttäjiä. (Lovio & Tiihonen 2005, 20.)

Asiakaslähtöinen ajattelutapa julkishallinnossa on samalla vaikuttavuuskeskeinen ajattelutapa. Kunnallissektorin ja erityisesti kirjastosektorin toiminnalla on ollut ja on edelleen yhteiskunnallinen vaikuttavuustavoite. Onnistuminen siinä merkitsee samaa kuin asiakastarpeiden tyydyttäminen yksityisellä sektorilla (Virtanen ym. 2005, 117). Vaikuttavuustavoite on hyvin moniulotteinen ja sen määrittely saattaa olla vaikeaa. Yhtenä hyvänä vaikuttavuustavoitteen esimerkkinä voidaan pitää ”Elävä kirjasto” –tapahtumakonseptia, jonka suomalaiset kirjastot ovat ottaneet omakseen. ”Elävä kirjasto” on suvaitsevaisuutta ja avarakatseisuutta esiin tuova pohjoismainen tapahtumakonsepti, jossa kirjojen sijaan asiakas voi lainata elävän ihmisen ennakkoon määrättyksi ajaksi keskustelua varten. Tällöin vaikuttavuusmitarina on tapahtuman kävijämäärä. (Abergel & Rothmund & Titley & Wootsch 2005, 7.)

Lait ja asetukset liittyvät kiinteästi julkiseen palvelutuotantoon. Yleisten kirjastojen palvelutoiminta perustuu yhteiskuntapolitiikkaan, mikä tarkoittaa sitä, että kirjastot ovat poliittisen ohjauksen alaisia. Tämä näkyy muun muassa siinä, että toiminta on budjettisidonnaista. Kun puhutaan kunnallisista palveluista, on muistettava, että näiden palvelujen hinta on maksimissaan palvelun tuottamisen hinta. Palvelujen tavoitteena ei ole voiton maksimointi vaan oikeudenmukaisuus ja tasiarvo. Kunnallisen kirjaston tulee palvella koko kuntayhteisöä tasapuolisesti. Kirjastojen palveluja mitataan ja arvioidaan tehokkuuden, taloudellisuuden sekä tuoksellisuuden mittareilla. Proctorin mukaan meidän olisi lisättävä kirjastopalvelujen mittareihin myös tasavertaisuuden mittari. (Proctor & Usherwood & Sobczyk 1996; Lovio & Tiihonen 2005, 14.)

Kirjasto on palveluorganisaatio, jonka palveluja tuotetaan ”tässä ja nyt” -tilanteessa. Kirjastopalveluja ei voida varastoida. Palveluun liittyy paljon muuttuvia tekijöitä, joita ei aina voi ennakoida ja useasti on mukauduttava vallitsevaan tilanteeseen. Lainaustilanteessa asiakas on mukana ja siitä johtuen tilanne on ainutkertainen. Palvelun laatuun vaikuttavat sekä asiakkaan että palvelun tuottajan tunteet ja henkilökohtaiset ominaisuudet. Näissä tilanteissa kirjastotyöntekijän ja asiakkaan välinen viestintä, vuorovaikutus ja inhimillisyys korostuvat entisestään. Tasalaatuisuuden vaatimus on vaikeasti saavutettavissa, koska tuotos on näkymätön ja sen mittaaminen useimmiten hankalaa. Lisänä tähän voidaan todeta, että nykykirjastopalvelun kohdalla on vaikea määrittellä, mistä se alkaa. Monet asiakkaat käyvät kirjaston verkkosivuilla esimerkiksi tarkistamassa aineiston saatavuuden jo ennen kuin tulevat kirjastoon. Kirjastojen verkkopalveluiden merkitys kasvaa koko ajan ja kirjastopalvelu alkaa yhä useammin jo kotikoneella. (Virtanen & Wennberg. 2005, 116.)

Brophy (2006) pitää erittäin tärkeänä, että tilastotietoja käytetään apuvälineenä toiminnan suunnittelussa eivätkä ne jää irrallisiksi tiedon sirpaleiksi. Vakkarin mukaan kirjastopalvelujen laadulle ei ole olemassa yleispätevää määrittelyä, niin kuin kahta samanlaista kirjastoakaan ei ole olemassa. Kirjastopalvelujen laatu perustuu tarkoituksenmukaisuuteen. Laadukas kirjastopalvelu vastaa asiakkaiden

tarpeita ja odotuksia. (Brophy 2006, 40; Vakkari 2006.) Kirjastopalvelun laatuun sisältyy myös tasavertaisuuspäämäärä tärkeänä osana.

Kirjaston peruspalvelut kyllä suunnitellaan, mutta trendeistä, kuten esimerkiksi suosituista kirjoista tai kirjallisuuspalkinnon saajista ei koskaan voi tietää etukäteen. Esimerkiksi Sofi Oksasen kirjan kysyntä on ylittänyt kaikkien kirjastojen tarjonnan tasot ja kirjaa edelleen jonotetaan niin suurissa kuin pienissä kirjastoissa. Japanilaisen tutkijan Noriaki Kanon mallin mukaan (Kano model) tuotteen tai palvelun ominaisuudet voidaan jakaa kategorioihin. Kirjastopalvelujen näkökulmasta on erittäin tärkeä, että tuotteen tai palvelun odottamaton myönteinen ominaisuus saattaa ratkaista palvelun onnistumisen tai epäonnistumisen, edellyttäen että peruspalvelut ovat kunnossa. Palveluun voidaan sisältää yllätysfaktori, joka vaikuttaa myönteisesti palvelun laatuun. (Brophy 2006, 85.)

Kirjasto on kunnallinen laitos ja siihen vedoten suomalaiset kirjastot ovat pitkään pitäneet kiinni yllätyksettömistä palveluista. Almgrenin ja Jokitalon (2010) mukaan kirjasto voi ja saa tarjota asiakkailleen yllätyksiä. (Almgren & Jokitalo 2010, 3.) Yhtenä hyvänä kirjastopalvelujen yllätyslisanä voidaan pitää kirjastojen kehittämistä ”Jokeri”- tai ”Bestseller”- kirjahyllyjä. Kirjastoon tullut asiakas saattaa löytää kyseisestä kirjahyllystä suositun kirjailijan niteen. Kyseessä on kirjaston ostama ylimääräinen kappale, jonka laina-aika on lyhyempi ja johon ei voi tehdä varauksia internetin kautta. Saadakseen yllätyksen asiakkaan on tultava kirjastoon.

2.3 Lasten ja nuorten kirjastopalvelut

Miksi lasten ja nuorten palveluja pitää kehittää? Tätä on pohdittu paljon. Erittäin tärkeä seikka on, että tämän päivän lapset ja nuoret ovat huomisen kirjaston käyttäjiä. Suomen Kirjastoseura on ottanut asiaan kantaa julkilausumassa, jossa se toteaa, että lyhytnäköiset säästöpäätökset vaarantavat sivistysvaltiomme kestävä kehityksen. Päätäjien on taattava seuraaville sukupolville ne kirjasto- ja sivistyspalvelut, joiden ansiosta he itse ovat voineet kasvaa yhteisten asioiden hoitajiksi.

Kirjastopalvelujen kattavuus on säilytettävä, sillä vain lähipalvelua tarjoamalla voi kirjastolaitos omalta osaltaan turvata suomalaisten sivistykselliset perusoikeudet. Panostus lasten ja nuorten kirjastotyöhön takaa, että Suomessa riittää aktiivisia kansalaisia hyvinvointivaltion rakennustalkoisiin tulevaisuudessakin. (Suomen Kirjastoseura 2010.)

Lasten ja nuorten kirjastotyön työpanoksen turvaamisesta ja lisäämisestä on keskusteltu 1970-luvusta lähtien. Keskustelu jatkuu edelleen. Naapurimaassa Ruotsissa, 1970-luvulla tilanne on ollut jokseenkin samanlainen, mutta siellä aloitettiin läänin lastenkirjastokonsulttien toiminta. Suomessa vastaavaa toimintaa ei ole. Lastenkirjastokonsultin toiminta-alue on koko lääni ja hänen työkuvaan on seurata, konsultoida ja kehittää yhteistyössä kirjastotyöntekijöiden kanssa lasten ja nuorten kirjastopalveluja. Konsultin virka takaa sen, että palveluja kehitetään niin pienissä kuin isoissakin kirjastoissa tasapuolisesti. (Berg & Soikkeli 2003, 3.) Asiasta on keskusteltu ja kirjoitettu myös Suomessa. Kirjastoammattilaiset pitävät asiaa hyvin tärkeänä, mutta heiltä puuttuu yhteinen tahtotila, joka olisi saanut myös päättäjät liikkeelle.

2.3.1 Lasten ja nuorten kirjastopalvelujen tavoitteet ja haasteet

Lasten ja nuorten kirjastotyö on yksi yleisen kirjaston työn kulmakivistä. Työn tavoitteena on kasvattaa lapsista aktiivisia kirjastonkäyttäjiä. UNESCO:n julkaisemassa yleisten kirjastojen manifestissa korostetaan yleisen kirjaston roolia elinikäisessä oppimisessa ja kasvatuksessa sekä otetaan selkeä kanta lasten- ja nuorten kirjastopalveluihin. Manifestin mukaan yleisen kirjaston avaintehtäviin kuuluu lasten lukutottumusten luominen ja vahvistaminen. (UNESCO 1994.)

Lasten ja nuorten kirjastotoiminnalla on kasvatus-, kulttuuri- ja koulutustavoitteita. Lastenkirjaston kasvatustavoitteiden tulisi olla sopusoinnussa yhteiskunnassamme yleisesti hyväksytyjen kasvatustavoitteiden kanssa. Kulttuuritavoitteiden toteuttamiseksi kirjaston tulisi tarjota lapsille kulttuuripalveluja ja samalla antaa

piteet ja virikkeitä lasten ja nuorten omalle kulttuuritoiminnalle. (Teinilä 1978, 39; IFLA 2003.)

Yleisellä tasolla kirjatut määritelmät sisältävät tulkintavaaran. Vuonna 2003 IFLA:n (The International Federation of Library Associations and Institutions) lasten- ja nuortenkirjastojaosto on julkaissut ohjeistuksen "Guidelines for Children's Library Services", jossa lasten ja nuorten kirjastotoiminta määritellään tarkemmin. Lasten kirjasto-oppaan laatimiseen on osallistunut lasten ja nuorten kirjastotyön ammattilaisia ympäri maailman. Heidän mukaansa kirjastopalvelut ovat erityisen tärkeitä nykymaailmassa, jossa on paljon eriarvoisuutta ja köyhyyttä. Lasten ja nuorten kirjastopalvelujen tavoitteena on, että jokainen lapsi on tietoinen oman asuinpaikkansa kirjastosta ja sen tarjoamista palveluista. Kirjastoammattilaisten on huolehdittava myös siitä, että lapsi ja nuori tietää myös muista olemassa olevista kirjastolaitoksista. Lasten ja nuorten kirjastotyötä tekevissä kirjastoissa on oltava monipuolista, kiinnostavaa ja ajantasaista lapsille ja nuorille tarkoitettua aineistoa, kuten esimerkiksi kirjoja, leluja, pelejä, dvd:ta, tiedonlähteitä yms. materiaalia. Kirjaston on oltava lapsille avoin, ystävällinen sekä jollain tavalla yllättävä, epätavallinen, arjesta irtautuva. IFLA:n ohjeissa sanotaan, että kirjastojen tärkeinä yhteistyökumppaneina ovat koulut sekä muut tahot, jotka tekevät työtä lasten ja nuorten hyväksi. Lapsille ja nuorille suunnattujen palvelujen pitää perustua lasten ja nuorten tarpeisiin. (IFLA 2003.)

Kirjastot segmentoivat omia kohderyhmiään. Segmentointi on useasti kulttuuri- ja kansallisuussidonnaista. Maailmanlaajuisen levityksen saaneessa oppaassa esitetään kuitenkin, että lasten ja nuorten kirjastopalvelujen kohderyhmät voi jaotella seuraavasti:

- alle vuoden ikäiset lapset
- alle kouluikäiset
- alle 13-vuotiaat
- 12–18-vuotiaat
- erityislapset
- vanhemmat ja muut perheen jäsenet
- huoltajat sekä muut lasten kanssa työskentelevät. (IFLA 2003.)

Erityisen tärkeänä IFLA pitää nuorisolle suunnattuja kirjastopalveluja. Kirjastojen tasosta ja laadusta huolestuneena organisaatio julkaisi erityisesti kirjastojen nuorisotyötä käsittelevän oppaan. Oppaan kirjoittajien mukaan nuoriso tarvitsee erityisen huomion, koska juuri tuossa iässä monet lopettavat lukemisen kokonaan. Kirjaston tehtävänä on auttaa nuorta aikuistumaan. Nuorisoiässä lukemisharrastuksen tukemista tarvitaan erityisesti, koska kiinnostuksen kohteet laajenevat ja vaihtuvat todella nopeasti. Nuorten kohderyhmä sijoittuu lasten ja aikuisten välimaastoon. Se vaatii kirjastonhoitajilta erityisosaamista, joka perustuu pedagogisiin taitoihin. Erittäin tärkeä ominaisuus on kyky tehdä yhteistyötä nuorten kanssa. Kirjastopalveluja pitää kehittää ottaen huomioon lasten ja nuorten tarpeet. Erityisesti nuorilla on oltava mahdollisuus osallistua kirjastossa toteuttavien projektien valmisteluun ja päätösten tekoon, koska se on paras tapa saada kyseinen kohderyhmä osallistumaan kirjastojen projekteihin. (IFLA 2008, 8.)

Lasten ja nuorten kirjastotyössä on paljon haasteita. Kirjastonhoitajalta vaaditaan kiinnostusta ja ymmärrystä lasten ja nuorten elämään sekä heidän tarpeidensa tuntemusta. Hänen on tunnettava lasten ja nuorten kirjastoaineiston lisäksi muita tieto- ja harrastuslähteitä. Erityisesti nuorison kirjastopalvelujen kehittäminen edellyttää nuorisokulttuurin tuntemusta sekä yhteistyötä muiden nuorison kanssa työskentelevien tahojen kanssa. Lasten ja nuorten kirjastopalveluihin erikoistuneelta kirjastonhoitajalta vaaditaan arviointikykyä ja nuorten oikeuksien puolustamista niin kirjaston sisällä kuin ulkopuolellakin. (IFLA 2008, 6.)

Suomen Kirjastoseuran kannanotossa lasten ja nuorten kirjastopalveluista todetaan, että lasten ja nuorten lainausluvut ovat valtakunnallisten selvitysten mukaan kääntyneet laskuun. Lukuharrastus on vähenemässä, koska se joutuu kilpailemaan monien muiden harrastusten kanssa. Laadukkailla kirjastopalveluilla luodaan myönteinen suhde lukemiseen ja oppimiseen. Kirjastoilla on myös huomattava sosiaalinen merkitys lasten ja nuorten kehittämisessä tasapainoisiksi ja aktiivisiksi kansalaisiksi. (Suomen Kirjastoseura 1998; 2010a.)

Lasten ja nuorten kirjastopalvelut järjestetään ”paikalliset olosuhteet” huomioon ottaen. Tässä tapauksessa se tarkoittaa kyseisen kirjaston henkilökunnan määrää,

määrärahojen suuruutta ja kirjastotilan antamia toimintamahdollisuuksia. Henkilökunnan määrä vaikuttaa siihen, kuinka paljon erilaisia toimintoja pystytään järjestämään. Tilat vaikuttavat puolestaan siihen, pystytäänkö tiettyjä toimintoja yleensä järjestämään. Lastenaineiston määrä ja laatu riippuu käytettävissä olevista määrärahoista. Useimmiten pienillä kirjastoilla ei ole resursseja eikä tilaa järjestää erillistä lasten asiakaspalvelua, kun taas suuremmilla kirjastoilla, kuten maakunta- ja kaupunginkirjastoilla, voi olla mahdollisuuksia järjestää lapsille ja nuorille erillinen asiakaspalvelupiste. (Berg & Soikkeli 2003, 17.)

Hyvin tärkeää on kirjastohenkilökunnan motivaatio ja innostus työhönsä. Lastenkirjastotyö vaatii koko kirjaston henkilökunnan osallistumista. Kaikkien työntekijöiden tulisi vähintään ymmärtää, mihin lasten ja nuorten kirjastotyöllä pyritään, mikä on sen merkitys ja miksi sitä pitää tehdä. (Berg & Soikkeli 2003, 15.) Vaikka lasten ja nuorten kirjastotyö peruspalvelujen osalta ei sinänsä ole erilaista, lastenkirjastotyöntekijä tarvitsee enemmän aikaa tilaisuuksien valmisteluun. Tämän seikan ymmärtäminen työyhteisössä tuottaa useasti erilaisia ongelmia.

Berg ja Soikkeli (2003) ovat opinnäytetyössään ”Tutkimus lastenkirjastotyöstä Suomessa” todenneet, että lasten- ja nuorten kirjastotyötä tekevät kamppailevat yhä samojen ongelmien kanssa kuin 1970-luvulla. Vaikka toimintamuodot kehittyvät ja monipuolistuvat, tutkimuksen mukaan suurimpina ongelmina ovat koulutetun henkilökunnan puute ja taloudelliset resurssit. Suurimmissa kaupunginkirjastoissa lasten- ja nuorten kirjastotyöhön panostetaan enemmän kuin pienemmissä kunnankirjastoissa. Projektit ja yhteistyö eri tahojen kanssa on lisääntynyt huomattavasti, koska perusresurssit ovat vähentyneet. Kohderyhmän tavoittaminen vaatii usein kontakteja aikuisiin, jotka tekevät työtä lasten ja nuorten parissa. Lasten- ja nuorten työssä järjestöjen merkitys on perinteisesti ollut suuri. Monissa kirjastoissa järjestetään lastentapahtumia niin partion, MLL:n kuin 4H:n paikallisyhdistysten kanssa. Hyvä yhteistyö kolmannen sektorin kanssa perustuu tasa-arvoiseen kumppanuuteen, josta on hyötyä molemmille osapuolille. (Bardy & Salmi & Heino 2001, 155; Mäkelä 2001, 25; Berg & Soikkeli 2003, 18.)

Erityisesti maahanmuuttajataustaiset lapset tarvitsevat tukea kirjastonkäytön opetuksessa sekä lukijaksi kasvamisessa jo siitä syystä, että heiltä saattaa puuttua kodin ja perheen tuki vanhempien puutteellisen kielitaidon takia. Monikulttuurisuustyössä tarvitaan monenlaisia yhteistyöverkostoja. (Cedercreutz-Bäck 2004, 60.)

2.3.2 Lasten ja nuorten kirjastopalvelujen muotoja

Karkeasti lasten ja nuorten kirjastopalvelujen toimintamuodot voidaan jakaa kahteen osa-aiheeseen: peruspalvelut ja laajennettu toiminta. Peruspalveluihin kuuluvat kirjastonkäytön opetus, lainaustoiminta sekä tietopalvelu. Laajennettuun toimintaan puolestaan kuuluvat satutunnit, tapahtumat, näyttelyt, vierailut jne. (Berg & Soikkeli 2003, 18; Blinnikka 2003, 149.)

Laajennetun eli hakeutuvan kirjastotoiminnan tavoitteena on herättää halu lainata ja lukea kirja. Herätetyn tiedonhalun kautta pystytään edesauttamaan lasta henkisen kasvun tiellä. Vaikka kirjastossa järjestettäviin tilaisuuksiin kuuluisi paljon muita tavoitteita, tämä tärkeä tavoite ei saisi koskaan unohtua. Juuri tämä tavoite on kaiken laajennetun toiminnan perusta ja olemassaolon oikeutus. Lasten ja aikuisten kirjastopalvelujen muodot ovat pääpiirteissään yhteneviä. Yhtenä merkittävänä erona lasten ja aikuisten kirjastotyössä voidaan pitää sitä, että aikuistenosastolla työskennellään pääasiassa yksittäisten ihmisten kanssa, kun taas lastenosastolla myös ryhmätyöllä on suuri merkitys. Lisäksi lasten ja nuorten kirjastotyöhön liittyy olennaisesti oheistoimintoja, joiden merkitys työn kannalta on hyvin suuri. (Mäkelä 1999, 15; Berg & Soikkeli 2003, 14.)

IFLA:n lasten ja nuorten kirjastotyöoppaassa mainitaan, että lasten ja nuorten kirjastotyön muotoihin pitää sisällyttää seuraavat toiminnot:

- kirjaston käytön ja tiedonhallintataitojen opetus
- lukemisharrastuksen tukeminen: satutuokiot ja nukketeatteri, kirjailijavierailut ja kirjavinkkaus, kirjallisuuskerhot ja lukupiirit
- tapahtumat, näyttelyt, konsertit ja elokuvatoiminta

- internetpalvelut. (IFLA 2008, 8-9.)

Koululaisten luokkakäynnit ja **kirjastonkäytön opetus** ovat yleisten kirjastojen ja koulujen perinteinen yhteistyömuoto. Kirjasto-osaamisen opettaminen (library skills) sai alkunsa jo 1940-luvulla vaiheilla ja kokeilusta syntyi säännöllinen työmuoto, jota on toteutettu lähes kaikissa kirjastoissa. Kirjastonkäytön opetus käsittää myös päiväkodeissa olevat lapset ja esikouluryhmät. Uutta kirjastonkäytön opetuksen metodia edustaa kirjaleikki, jonka avulla perehdytetään vielä lukutaidottomia lapsia kirjastopalveluihin. Tietotekniikan yleistymisen myötä kirjastonkäytön opetus on laajentunut **tiedonhallintotaitojen opetuksiksi** (information skills). Tiedonhallintataidolla tarkoitetaan taitoa etsiä, arvioida ja käyttää erilaista informaatiota yksilön tai ryhmän ajattelun aineksina. Opetusta järjestetään pienin poikkeuksin kaikissa suomalaisissa kirjastoissa. (Blinnikka 2003, 149; Lappalainen 2005, 127.)

Satutuokiot kirjastoissa kuuluvat lastenkirjastojen perinteisiin työmuotoihin. Satutunnilla lapsille kerrotaan satuja ja luetaan kirjoja. Lisäksi niin kirjasto paikkana kuin kirjaston työntekijät tulevat tutuiksi. Kirjaston satutunteja järjestetään kirjaston oman henkilökunnan voimin sekä yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Mäkelän (2002) mukaan satutuntien suosio on vähenemään päin. Syynä voi olla se, että perinteinen satutunti sellaisenaan ei enää houkuta lapsia. Kirjastojen täytyy erikseen houkutella lapsia satutunneille, sillä kirjasto kilpailee television lisäksi videoiden ja tietokoneiden kanssa. Satutunteihin liittyy olennaisesti myös **nukketeatteri**. Nukketeatterin avulla lapsi pääsee kosketukseen teatterin ja kirjallisuuden lisäksi myös musiikin kanssa. Nukketeatteritoiminta edellyttää ainakin innostunutta vetäjää, joka kykenee ohjaamaan lapsi- tai aikuisryhmiä. (Kokkonen 1972, 11; Rantakari & Teinilä 1978, 57; Mäkelä 2002, 13.)

Kirjailijavierailut ovat tuttua toimintaa kaikissa kirjastoissa. Kirjailijavierailut sekä kirjavinkkaus ovat tehokkaita keinoja lukemaan kannustamisessa. Toimintamäärärahan niukkuuden takia kirjailijavierailut pyritään järjestämään yhteistyössä muiden tahojen kanssa tai kytkemään usein jonkun muun tapahtuman yhteyteen. **Kirjavinkkaus** on menetelmä, jonka avulla lapsia pyritään innostamaan lukemi-

seen. Kirjavinkkari kertoo kirjasta ja pyrkii olemaan välikätenä kirjan ja lukijan välillä. Tällä toiminnolla saavutetaan sekä innokkaat lukijat että tavoitetaan myös ne koululaiset, jotka eivät vielä ole kirjaston ovea omaehtoisesti avanneet. Niin kuin muissakin toiminnoissa, tämän työn voi hoitaa oman kirjaston innostunut kirjastonhoitaja tai, mikäli määrärahat antavat siihen mahdollisuuden, palkattu ulkopuolinen kirjavinkkari. (Mäkelä 2001, 33; Heinisuo & Koskela & Saine 2004, 18.)

Erilaisilla **tapahtumilla** voidaan houkuttaa kirjastoon sellaisiakin lapsia ja heidän vanhempiaan, jotka eivät muuten käy kirjastoissa. Tapahtumissa voidaan yhdistellä vapaasti erilaisia taiteen ja kulttuurin aloja kirjastoon ja kirjojen ympärille. Hyvänä esimerkkinä voidaan pitää ”sana-jalka-seikkailu”-tapahtumakonseptia, jossa yhdistyvät kieli, kirjat ja liikunta. Toiminta perustuu sanataideopetukseen, kirjavinkkaukseen ja seikkailupedagogiikkaan. Ryhmissä liikutaan ja toimitaan ohjaajan johdolla, kirjoitetaan tai kuunnellaan kirjavinkkausta ja luetaan kirjoja. Vaihduvan toiminnan ansiosta kirjasto alkaa näyttäytyä lapsille uudella tavalla ja kirjasto tilana herättää uusia mielikuvia (Mäkelä 1999, 12). Ranskan Troyesin kaupunginkirjastossa järjestetään kirjastoyö-tapahtuma, joka on hyvin suosittu nuorison keskuudessa. Kirjastoyön aikana nuorille on tarjoilla elokuvia, kirjailijavierailuja ja eriaiheisia keskusteluja. Tapahtuman lopuksi on yhteinen aamiainen. Puenteen kirjastossa (Los-Angeles, USA) puolestaan järjestetään nuorisolle suunnattu ”TeknoViikko”-tapahtuma. Tapahtumassa on mahdollisuus pelata, osallistua internet- ja tietotekniikka-aiheisiin luentoihin, katsoa elokuvia ja videoklippejä sekä tutustua uusiin teknologioihin. (IFLA 2008, 13.) Myös Mynämäen kirjastossa on järjestetty erilaisia lapsille ja nuorisolle tarkoitettuja kulttuuritapahtumia erilaisilla teemoilla. Onnistuneena esimerkkinä voidaan pitää nuorisolle suunnattua ”Roolipeli”-tapahtumaa vuonna 2008. Lasten kulttuuritapahtuma Mynämäen pääkirjastossa järjestetään vuosittain Mynämäki-viikkojen yhteydessä. Yhteistyökumppaneina ovat Mynämäen MLL:n paikallisyhdistys sekä varaisovanhemmat. Tapahtuman teemat vaihtuvat vuosittain. Vuoden 2010 teemana olivat luonnontieteet ja kemia, koska Mynämäessä vietettiin ”Kemisti Johan Gadolin 250” –juhlavuotta.

Kirjastojen **näyttelytoiminta** on melko vakiintunut työmuoto. Kirjanäyttelyiden tarkoituksena on herättää lukuhaluja ja muistuttaa kirjoista, joita lapset ja nuoret muuten eivät lainaa. Monissa kirjastoissa on käytettävissä oma erillinen näyttelyhuone tai vitriini. Perinteiseksi muodostunut ”Nallepäivä” -toiminta on hyvä esimerkki tästä työmuodosta. Monissa kirjastoissa järjestetään näyttelyitä, joissa on nalleaiheisia kirjoja ja aiheeseen liittyvää muuta aineistoa. Kirjastot järjestävät myös **konsertteja** lasten ja nuorten musiikin tuntemuksen edistämiseksi sekä musiikin harrastuksen lisäämiseksi. **Elokuvat** ovat vakiintunut osa audiovisuaalista mediaa. Ne kuuluvat lähes jokaisen nuoren päivittäiseen elämään, muodossa tai toisessa. Etenkin nykyään, kun lukihäiriöt tai vastaavat oppimisvaikeudet ovat yleistyneet, elokuvista on tullut hyvin tärkeä osa nuorten elämää. (Rantakari & Teinilä 1978, 52–66; Mäkelä 2002, 10; Leppinen 2007, 113.)

Erilaisten tahojen (mm. Opetusministeriö ja ELY-keskus) myöntämä taloudellinen tuki kerhotoiminnalle antaa mahdollisuuden järjestää **kerhotoimintaa** myös kirjastoissa. Monessa kirjastossa saadulla tuella järjestetään muun muassa sanataidekerhoja. Esimerkiksi Oulun kaupunginkirjastossa sanataidekerhoja on järjestetty yhteistyössä Nukun Sanataidekoulun kanssa. Kirjastojen kerhotoiminta on suosittu toimintamuoto myös muissa maissa. Esimerkiksi Tanskassa Aalborgin kaupunginkirjaston kerhotilat ovat aktiivisessa käytössä. Nuorisokerhojen tavoitteena on auttaa läksyjen tekemisessä sekä yrittää saada nuoria kirjaston käyttäjiksi. Kerhotoiminnan aiheet vaihtelevat päivittäin sarjakuvien piirtämisestä läksyjen tekoon. Esimerkiksi maanantaisin kerhossa on Wii -pelipäivä, tiistaisin Manga – sarjakuvapäivä, keskiviikkoisin läksypäivä, torstaisin lukupiiri, jossa keskustellaan luetuista kirjoista ja runoista. Kirjastonhoitajat ovat saaneet paljon vinkkejä uusista teemoista ja aiheista, joita nuoret itse ovat heille ehdottaneet. (IFLA 2008, 13.)

Kirjallisuuskerhot ja lukupiirit kuuluvat kirjaston perinteiseen toimintaan. Nuoremmat sukupolvet ovat kiinnostuneita uudentyyppisistä palveluista. Jos internetin käyttömahdollisuus saa lapset ja nuoret käymään kirjastossa, saattavat he samalla löytää tiensä myös kirjahyllyille. Sitä kautta kynnyksensä lähtee kirjastoon hakemaan perinteisiä kirjastopalveluita madaltuu. Kirjallisuutta voidaan harrastaa myös ver-

kossa aikuisten kirjallisuuspiirien tapaan. Valtakunnallisen ”Netlibris” -hankkeen toiminta tapahtuu koulujen ja kirjastojen yhteistyönä. Kirjallisuuspiireihin kuuluu oppilaita ja opettajia eri kouluista. Oppilaat lukevat valitsemiaan kirjoja ja käyvät niistä keskustelua verkkoympäristössä toisten lukijoiden kanssa. ”Netlibriksellä” on sekä intranet että myös yleisölle avoin kirjatiekanta, joka on järjestetty aiheittain kirjatarjottimiksi. (Mäkelä 2002, 12; Heinisuo ym. 2004, 19.)

Viime aikoina kirjastot ovat kiinnittäneet erityistä huomiota lasten ja nuorten **internet-palvelujen** kehittämiseen. Kirjastojen yhteinen valtakunnallinen lasten verkkopalvelu ”Okariino” on tällä hetkellä testikäytössä. Sivuilla voi kommentoida lukemaansa kirjaa, tutustua lasten ja nuorten kirjojen kirjoittajiin ja kuvittajiin sekä tehdä tutkimusmatkan tietokirjojen maailmaan. Sivupiiri on nuorille suunnattu nettiportaali, jossa julkaistaan nuorten kirjoittamat kirja-arvostelut sekä kirjastolaisten kirjoittamat kirjavinkit. Molemmat portaalit ovat Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamia. (Sulin 2010.)

Nykyaikainen lasten- ja nuorten kirjastotyö edellyttää kirjastoilta yhä rohkeampaa ja ennakkoluulottomampaa toimintamallia palvelujen kehittämisessä. Rohkeimmat visionäärit ennustavatkin **pelien** olevan tulevaisuuden interaktiivisia kirjoja ja pelientekijöiden tulevaisuuden kirjailijoita. Pelaamisen on tarkoitus olla viihdyttävä ja rikastuttava lisä elämäämme. Tulevaisuus tulee näyttämään, sopivatko pelit myös kirjastoon ja missä määrin. Ne voidaan nähdä keinona houkutella nuoret takaisin kirjastoon. Uudet ideat ja kekseliäisyys korvaavat jossain määrin määrärahojen niukkuutta. Lasten ja nuorten kirjastotyötä tekevillä kirjastonhoitajilla on suuri vapaus, jota olisi rohkeasti pyrittävä hyödyntämään. (Jalovaara 2005, 70; Forsten 2007, 78; Sipilä 2007, 121.)

3 KOULU JA KIRJASTO YHTEISTYÖSSÄ

Yhteistyö käsitteenä on monitasoinen ilmiö, joka koostuu useista osa-alueista. Sen täsmällinen määrittely ilman näkökulman valitsemista on hyvin vaikeaa.

Synonyymisanakirjan mukaan yhteistyö tarkoittaa samaa kuin yhteistoiminta.

Aidosta yhteistyöstä voidaan puhua kuitenkin vasta silloin, kun toiminnalla on yhteiset tavoitteet, yhteinen lähestymistapa ja yhteinen ymmärrys työn merkityksestä. Yhteistyö edellyttää yhteisesti määriteltyihin tavoitteisiin sitoutumista. (Iivonen 2000, 41.)

Toimiva yhteistyö on tasavertaisten kumppaneiden sopimukseen perustuvaa toimintaa. Sitoutuminen ja vastuun ottaminen yhteisestä toiminnasta on onnistumisen kannalta erittäin tärkeää. Käytännön tasolla yhteistyö ei ole aina helppoa, sillä jokaisella meistä on omat taustamme ja erilaiset elämän kokemuksemme. Ihmiset tuovat yhteistyöhön mukaan aina oman persoonansa, toimintatapansa, maailmankuvansa ja uskomuksensa. Yhteistyö on luonteeltaan aina sosiaalista, ei teknistä. Se syntyy ja saa muotonsa ihmisten toimintana. (Iivonen 2000, 43.)

3.1 Moniammatillinen yhteistyö

Moniammatillinen yhteistyö on kahden tai useamman ammattiryhmän edustajien tavoitteellista yhteistoimintaa. Jokaisella yhteistyöhön osallistuvalla on oma erityisosaamiseen perustuva roolinsa ja jokainen on oman alansa asiantuntija. Onnistuneen moniammatillisen yhteistyön perusta on luottamus omaan ja yhteistyökumppanin asiantuntemukseen. Toiminnan on perustuttava avoimuuteen. Osapuolet tuovat omaa osaamistaan yhteiseksi hyväksi, jolloin yhteistyötä tekevien työn tulos on enemmän kuin osiensa summa. Parhaimmillaan se tukee sekä tiedon ja osaamisen jakamista että uuden tiedon luomista. Näin ollen yhteistyöhön osallistuvien organisaatioiden sisällä oleva tieto ja tietämys saadaan aiempaa paremmin käyttöön ja samalla organisaatioiden innovatiivisuus ja

tuottavuus paranevat. (Haasio 2000, 10–11; Iivonen 2000, 48; Niinikangas & Näätsaari 2000, 30.)

Yhteistyö on inhimillistä toimintaa mukanaolijoiden yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Yhteistyö ja verkottuminen tuodaankin usein esiin tietoyhteiskuntaan parhaiten sopivana organisaatiomallina. Teolliselle yhteiskunnalle tyypillinen organisaatorakenne oli hierarkkinen, mutta jälkiteollisessa yhteiskunnassa siirryttiin matriisiorganisaatioon. Tietoyhteiskunta vaatii hänen mukaansa kuitenkin jo uutta organisaatorakennetta, jossa keskeistä ovat itsenäisten yksiköiden verkostot. (Iivonen 2000, 41.)

Yhteistyöllä voidaan vaikuttaa moneen osa-alueeseen. Näitä voivat olla esimerkiksi työnjako, toimintakapasiteetti, uskottavuus, uusien palvelujen ja palvelukonaisuuksien kehittäminen, riskien minimointi, monipuolinen resurssien hyödyntäminen, markkinointi ja erikoisosaamisen hyödyntäminen sekä henkilökunnan motivaatiotason nostaminen. Pienetkin yksiköt pystyvät palvelemaan kattavammin verkostoitumisen ansiosta. Riskien jakamisen myötä uusia innovaatioita voidaan hyödyntää tehokkaammin ja nopeammin. Verkostoitumisen ja yhteistyön tärkeänä tavoitteena on hyödyntää organisaation eri alojen asiantuntijuutta ja sitä kautta saavuttaa kustannussäästöjä. (Haasio 2000, 10–11.)

Yhteistyöllä voidaan vaikuttaa myönteisesti monien osa-alueiden kehittämiseen organisaatiossa. Erittäin tärkeää on erikoisosaamisen hyödyntäminen. Yhtenä painavana tekijänä on yhteistyön seurauksena syntyvä kustannussäästö olemassa olevien resurssien toisenlaisen hyödyntämisen kautta. Kuntatasolla toimittaessa on pyrittävä mahdollisimman monipuoliseen verkostoitumiseen kunnan eri toimijoiden kesken. Kullakin verkoston jäsenellä tulee olla erityisosaamista, jota verkoston muut jäsenet voivat hyödyntää. Se heijastuu myös suoraan kirjastojen mahdollisuuden kehittäminen palvelujaan verkostoitumalla entistä enemmän. Kirjastojen on jatkossa tehtävä yhä enemmän yhteistyötä toimintaympäristönsä ja oltava avoin yhteiskunnan tuomille haasteille. (Haasio 2000, 10–13.)

3.2 Koulun ja kirjaston yhteistyö

3.2.1 Koulun ja kirjaston yhteistyön perusteet

Perustuslaki takaa jokaiselle sivistykselliset oikeudet:

Julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykijensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä. Tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapaus on turvattu. (Suomen perustuslaki 731/1999.)

Lukutaidon kehittymisen myötä voidaan merkittävästi tasoittaa niitä eroja, joita kodin heikko sosio-ekonominen tausta on aiheuttanut. On pyrittävä vähentämään yksilöiden välisiä, mutta myös eri alueiden välisiä eroja tietohuollolla. (Pihlaja 2004, 20; Suomen perustuslaki 731/1999, 16§.)

Koulun ja kirjaston yhteisenä päämääränä on ollut niiden perustamisesta lähtien sivistystehtävä. Koulun vaikutus ihmisen kehitykseen rajoittuu 9-12 vuoteen, kun taas kirjaston vaikutus voi parhaimmillaan kestää koko ihmisen eliniän. Kirjasto palvelee ihmistä siitä lähtien, kun hän tulee vanhempiensa seurassa kirjastoon kuvakirjoja katsomaan aina vanhuuden viimeisiin vuosiin asti. Koulu opettaa yhtä aikaa kokonaista luokkaa, kun taas kirjasto tarjoaa tilaisuuden yksilölliseen palveluun. Kirjaston toiminta jää puutteelliseksi, elleivät sen käyttäjät ennakolta ole saaneet yhteistä tietopohjaa ja järjestelmällistä valmennusta. Toisaalta taas koulun työn merkitys hupenee, jos koulun suorittaneet eivät enää jatka kirjojen avulla omaa sivistämistään. (Kannila 1948, 312.)

Koululakien käsittelyn yhteydessä eduskunnan sivistysvaliokunta kiinnitti huomiota koulujen kirjasto- ja tietopalveluiden kehittämiseen. Voimaantulleiden opetussuunnitelmien myötä koulun ja kirjaston välinen yhteistyö on noussut entistä tärkeämmäksi. Opetushallituksen antamat opetussuunnitelman perusteet asettavat kouluille velvoitteita, joista on vaikea suoriutua hyvin ilman toimivaa

yhteistyötä kirjaston kanssa. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa sanotaan seuraavasti:

Työvälineiden ja materiaalien sekä kirjastopalvelujen tulee olla oppilaan käytettävissä niin, että hän voi opiskella aktiivisesti ja myös itsenäisesti. Oppimisympäristön varustuksen tulee tukea oppilaan kehittymistä nykyaikaisen tietoyhteiskunnan jäseneksi ja antaa tilaisuuksia tietokoneiden ja muun mediatekniikan sekä mahdollisuuksien mukaan tietoverkojen käyttämiseen.
(Opetushallitus 2004.)

Lukion opetussuunnitelman perusteista sanotaan:

Opiskelijoille tulee antaa välineitä tiedon tuottamiseen ja tiedon luotettavuuden arviointiin ohjaamalla heitä soveltamaan kullakin tiedonalalle luonteenomaisia tiedon ja taidon hankkimis- ja tuottamistapoja. Opiskelijoita ohjataan käyttämään tieto- ja viestintätekniikkaa sekä kirjaston tarjoamia palveluja. (Opetushallitus 2003.)

Koulu tarvitsee opetussuunnitelmaansa toteuttaakseen kirjastoa ja odottaa siltä monenlaisia palveluita. Osa tarvittavista kirjastopalveluista on opetussuunnitelman rikastamista, mutta osa on arkisia välttämättömyyksiä valtakunnallisen opetussuunnitelman toteutumiseksi. Opetussuunnitelmissa kuvattuja eri oppiaineissa edellytettäviä taitoja ei opita oppitunnilla luokkahuoneessa omassa pulpetissa istuen. Tarvitaan rohkeita opettajia, innostava oppimisympäristö sekä opastusta tietolähteiden etsintään ja käyttöön. Tarvitaan yhteistyötä – aikuisten ja oppilaiden kesken, oppilaiden kesken, vanhempien ja koulun kesken, kirjaston ja koulun kesken. (Sinko 2005, 29.)

Koulun ja kirjaston yhteistyöllä pyritään korvaamaan koulukirjastojen puuttumista. Monissa maissa tilanne koulukirjastojen suhteen on parempi. Isossa Britaniasa, Tanskassa, Ruotsissa, Kanadassa, USA:ssa, Venäjällä ja Australiassa koulukirjastot on integroitu koulun opetussuunnitelmaan. Koulukirjastoissa on koulutetut kirjastonhoitajat, jotka huolehtivat myös tiedonhankinnan opetuksesta. Harvaan asutussa maassamme, jossa on paljon pieniä kuntia, ei ole ollut taloudellisesti mahdollista rakentaa ja kehittää erikseen toisaalta yleisiä kirjastoja ja toisaalta koulukirjastoja. Pienkouluvaltaisessa kouluverkostossamme on ollut järkevämpää panostaa yleiseen kirjastotoimeen, joka on samalla palvellut kunnan koululaitosta. Yleisten kirjastojen sekä koulujen välisellä yhteistyöllä Suomen tilannetta voidaan

kuitenkin parantaa. Silloinkin, kun koululla tai oppilaitoksella on itse järjestetyt kirjastopalvelut ja oma informaattikko, on yhteistyö yleisen kirjaston kanssa hyödyllistä laadun ja tehokkuuden edistämiseksi. (Niinikangas 1995, 18; Kurttila-Matero 2005, 48; Opetusministeriö 2009b, 26.) Mynämäen kirjastotoimen kehityssuunta on ollut samanlainen kuin muuallakin Suomessa. Kunnassa kehitettiin kirjastolaitosta, joka palveli myös koulujen oppilaita. Alun perin kuuden kyläkoulun yhteydessä on ollut kunnankirjaston sivupisteet, jotka lopetettiin yksi toisensa jälkeen taloudellisiin seikkoihin vedoten. Tällä hetkellä ainoa jäljelle jäänyt koulun tiloissa sijaitseva sivupiste on lopettamisuhan alla.

Suomen Kirjastoseuran toimesta on perustettu koulun ja kirjaston yhteistyöryhmä, johon kuuluvat edustajat sekä kouluista että kirjastoista. Työryhmä toimii vapaaehtoistyön perusteella ja kokoontuu tarpeen mukaan muutaman kerran vuodessa. Työryhmän voimin järjestetään vuotuinen ”Koulukirjastot” -seminaari, johon kutsutaan edustajia ja osallistujia ympäri Suomea puhumaan koulukirjastoista, koulun ja kirjaston yhteistyömuodoista ja hyvistä käytännön esimerkeistä. (Suomen Kirjastoseura 2010c.)

3.2.2 Koulun ja kirjaston yhteistyön tavoitteet

Koulun ja kirjaston yhteistyön kiistaton yhteinen tavoite on opetussuunnitelmaa tukevien tasa-arvoisten kirjastopalvelujen saatavuuden ja laadun turvaaminen kaikille oppijoille. Pääsy tiedon lähteille on suomalaisessa oppimisyhteiskunnassa välttämättömyys ja oikeus. Tiedon saatavuus ja jakelu on turvattava kaikille. Koulun ja kirjaston yhteistyön avulla pyritään turvaamaan jokaiselle lapselle pääsy informaation ja tiedon varantoihin, myös niille, joiden kotona ei ole internet-yhteyttä, tietokonetta tai sanomalehteä. Koulu ja kirjasto, kukin omalla tahollaan, ohjaavat oppilaita tietoyhteiskunnan aktiivisiksi ja osaaviksi kansalaisiksi. Molempien tehtävänä on syrjäytymisen ehkäiseminen. (Niinikangas 1999, 19.)

Oppilaitosten ja kirjaston yhteistyön tavoitteena on lukemisvalmiuksien vahvistaminen. Sujuvan lukemisen oppiminen ja luetun ymmärtäminen ovat edellytyksenä

tiedonhankintataidoille. Koulu ja kirjasto pyrkivät kukin tahollaan lukuharrastuksen synnyttämiseen ja ylläpitämiseen sekä tukemiseen. Kaunokirjallisuuden avulla lukija voi samaistua toisten kokemuksiin ja siten löytää myös oman sisäisen itsensä. Vaikka kirjastossa kuinka pyrittäisiin neuvomaan, miten parhaalla tavalla luetaan, kuinka mielenkiintoista opiskelu on ja millaista on hyvä kaunokirjallisuus vastakohtana huonolle, niin lapsiasiakkaiden lyhyillä käynneillä heihin ei saada samanlaista kontaktia kuin koulussa. Kirjastonhoitajat tuntevat lasten ja nuorten kirjat ja osaavat auttaa kiinnostavien kirjojen valinnassa, mutta opettaja tuntee lukijan yksilölliset taipumukset ja osaa kysyä kirjastonhoitajalta tai itsekin suositella täsmäkirjoja. Suomen lukutaito ja -aktiivisuus ovat maailman huipputasoa. Tämä kehitys voi jatkua pidempään, jos koulu ja kirjasto pääsevät entistä parempaan yhteistyöhön. Resursseja on niin niukasti, että niiden käyttö tulee tarkoin suunnitella. Koulu ei kuitenkaan voi siirtää vastuuta nuorten lukemisharrastuksesta kokonaan yleiselle kirjastolle. (Kannila 1948, 318; Äyräs 1995, 15; Sinko 2005, 27.)

Koulun ja kirjaston yhteistyö palvelee ja edistää oppimista. Yhteistyön tavoitteena on hyvän oppimisympäristön aikaansaaminen. Oppimisympäristöllä tarkoitetaan psyykkisten tekijöiden ja sosiaalisten suhteiden kokonaisuutta, jonka avulla oppiminen tapahtuu. Hyvä oppimisympäristö antaa puitteet oppimiselle. Koulutuksen järjestäjälle on annettu valinnanvapaus sen suhteen, miten se kussakin koulussa rakentaa sellaisen oppimisympäristön, että oppilaat oppivat tarvittavat taidot. Koulu voi saada kirjastolaitokselta tärkeää tukea näiden haasteiden kohtaamiseen. Kirjasto on keskeinen osa oppimisympäristöä, jossa kirjastopalveluiden käyttö ja erilaisten tietoaaineistojen tarve tulee kasvamaan. Hyvin toimiva kirjaston ja koulun yhteistyö on nykyaikaisen oppimiskäsityksen ja oppilaskeskeisen työskentelyn tehokas väline. (Opetushallitus 2004; Sinko 2005, 21.)

Koulun ja kirjaston yhteistyö on välttämätöntä tiedonhankinta- ja tiedonhallintataitojen oppimisessa. Kun informaatio on sirpaloitunut tiedon valtateille ja tietoverkkoihin, yhä tärkeämpää on taito etsiä, hankkia, käsitellä ja muokata informaatiota sekä arvioida kriittisesti käytettävissä olevia tiedon lähteitä. Oppijan itseohjautuvuus ei ole synnynnäinen vaan opittavissa oleva taito. Oppijalla on oltava

mahdollisuus saada ohjausta sekä tiedon etsinnässä, tiedon luotettavuuden arvioinnissa että työskentelyprosessissa. Koulun ja kirjaston yhteistyö tukee koulun kasvatustavoitteita. Tulevaisuuden oppimisen ja koulutuksen haasteina informaatiotulvan aikana ovat tiedonhallintataidot. Oppijan tietohuollosta ovat vastuussa nyt ja myös tulevaisuudessa oppilaitosten lisäksi kirjastot. Koulun uudet kehittämisuunnat ovat nostaneet esiin myös tiedon käsittelyyn, hankintaan ja hallintaan liittyviä kysymyksiä. Niihin vastaaminen tulee olemaan oppimisen ja opettamisen parantamisen ydinkysymyksiä. Koska kirjastot ovat tiedon hankinnan ja hallinnan asiantuntijoita, on koulun ja kirjaston yhteistyöllä keskeinen rooli ongelmia ratkaistaessa. Tiedonhankinta ja -hallintataitojen opastamisessa koulun ja kirjaston yhteistyö on etusijalla. Samalla hyödynnetään molempien kumppaneiden parhaimmat taidot. (Lagerbohm 1995, 32; Opetusministeriö 2009b, 5, 26.)

3.2.3 Koulun ja kirjaston yhteistyön edellytykset

Tarvitaan samansuuntainen näkemys yhteistyön merkityksestä. Kirjaston ja koulun on yhdessä selvitettävä mitä ja minkä laatuista kirjastopalveluja tarvitaan. Tarve järjestää koulujen kirjastopalvelut uudella tavalla johtuu opetuksen uusista suunnista, käyttäjakeskeisyyden ja oppilaan näkökulman korostumisesta. Usein puhutaan opetuksen eheyttämisestä. Ehkä opetuksen eheyttämisen lisäksi pitäisikin puhua myös kunnan palvelujen eheyttämisestä. (Kettula 1995, 51.)

Kirjastolaitoksen perustaja Helle Kannila kirjoitti, että koulun ja kirjaston yhteistoiminnan ensimmäisenä ja tärkeimpänä edellytyksenä on toinen toisensa työn tunteminen. Koulun ja kirjaston yhteistyötä helpottaa toisaalta se, että molemmat tekijät kuuluvat samaan ammattikuntaan, joka voidaan määritellä tietopalveluammattilaisten ryhmäksi. Tietopalveluammattilaisten ammattikuntaan kuuluvat kirjastonhoitajien ja opettajien lisäksi toimittajat, tiedottajat tai museon- ja arkistonhoitajat. Yhteistyön edellytyksenä on siis se, että molemmat ammattiryhmät, niin opettajat kuin kirjastonhoitajakin tuntevat toistensa toimintakentät ja näkevät toisensa ammatillisina kollegoina. (Kannila 1948, 314; Lappalainen 2005, 128; Niinikangas & Näätäsaari 2000, 31.)

Innostus yhteistyöhön on toinen tärkeä edellytys. Innostus yksin ei riitä, vaan tarvitaan myös kykyä yhteistyöhön. Yhteistyön on oltava joustavaa ja sen pitää hyödyttää molempia osapuolia. Sekä kirjasto- että koulutyö ovat perusluonteeltaan samantyyppistä: muuttuvaa ja monitahoista. Pitää olla joustavia ja keveitä yhteistyömuotoja, jotka sopivat hyvin sekä koulun että kirjaston päivittäisen työn kuvaan. (Äyräs 1995, 12; Lagerbohm 1995, 35; Orava 1995, 63; Lappalainen 2005, 119.)

Yhteistyösuhteet eivät aina synny itsestään ja joskus pitää herättää kiinnostus yhteistyöhön. Kyky ja kiinnostus yhteistyöhön ovat myös asennekysymyksiä. Helle Kannila puhui vuonna 1937 esitelmässään ”Kirjastotyö arvoonsa” siitä, että alalla on paljon vaatimattomia virkailijoita, jotka saatuaan viran heittäytyvät ”rauhaan loppuiäkseen” eivätkä ole enää kiinnostuneita työnsä kehittamisestä. Tänäkin päivänä käydään keskustelua siitä, että kirjastonhoitajat eivät uskalla ajatella ja toimia ”suuresti ja rohkeasti”. Kannilan sanat sopivat valitettavan moneen tämän ajan kirjastotoimijaan. Koulun ja kirjaston yhteistyön ei tarvitse olla jokaisessa kunnassa samanlainen, vaan jokainen kirjasto voi kehittää sen omaleimaiseksi, paikallisesti värityneeksi, olosuhteet huomioon ottaen. Paras tulos saadaan aikaan tekemällä työtä omana itsenämme, erikoisosaamista hyödyntäen. Vuorovaikutustaidot ja sosiaaliset taidot ovat nyt ja erityisesti tulevaisuuden kirjastonhoitajien ammattitaidon tärkeimpiä elementtejä. (Kannila 1937, 247–249; Salmen 2007, 15–19; Sipilä 2007, 120; Solovjeva 2008, 50.)

Kirjaston johtotehtävissä olevat ovat keskeisessä asemassa niin koko kirjaston tulevaisuuden kuin kirjastojen ja koulujen yhteistyön edistymisen kannalta. Johtajalta edellytetään kokonaisnäkemystä kirjastossa tapahtuvasta toiminnasta sekä kykyä luoda kirjastotyön ajatusta edistäviä yhteyksiä keskeisten sidosryhmien kanssa. Johtajan asenne ja ote on ratkaiseva myös siitä syystä, että heidän käsissään on myös mahdollisuus jakaa ja kohdistaa niukat resurssit. (Sipilä 2007, 119.)

Yleisten kirjastojen palvelut ja peruskoulujen sekä lukioiden kirjastopalvelut on nähtävä yhtenä kokonaisuutena. Tuloksia saadaan aikaan vain eri toimijoiden yh-

teistyöllä. Yhtenä tärkeänä edellytyksenä on yhteisvastuullinen suunnittelu. Yhteisvastuullisessa suunnittelussa sekä opettaja että kirjastonhoitaja on mukana prosessin kaikissa vaiheissa, arviointi mukaan lukien. Sekä opettajat että kirjastonhoitajat tuovat suunnitteluun oman erityisosaamisensa. Esimerkiksi kirjastonhoitaja tuntee aineistot ja tiedonhallinnan. Hän tietää myös mitä aineistoja on saatavilla, mikä on niiden vaikeusaste tai miten ne soveltuvat erityyppisiin opiskelutapoihin. Opettaja taas tuntee oppilaansa ja opiskeltavat asiasisällöt. Tutkivan oppimisen suunnittelussa on aina tavoitteena opiskelijan itseohjautuvuuden korostaminen. Opiskelija päättää opettajan tuella, mitä sisältöalueita hän opiskelee. (Niinikangas 1995, 28; Pihlaja 2004, 20.)

Luokassa tapahtuvan oppimisen edellytyksenä on oppilaiden ja opettajien välillä tapahtuva yhteistyö. Koulutyön sujumiseksi tarvitaan yhteistyötä eri opettajaryhmien sisällä, sekä opettajien ja rehtorin että kaikkien opettajien kesken. Yhteistyötä on oltava myös koulutoimen johdon ja koulujen välillä. Kodin ja koulun yhteistyö on jo toisaalta pitkälle vakiintunut käytäntö. Toisaalta taas koulun ja kirjaston yhteistyö ei ole täydellistä, ellei perheitä integroida mukaan koulun ja kirjaston väliseen yhteistyöhön. Kysymys on siitä, että lukuharrastuksen herättämiseksi otollista aikaa ei saa hukata. Se on otollisin lapsuudessa ja erityisesti alaluokilla. (Sinko & Pietilä & Bäckman 2005, 81.)

Koulun ja kirjaston yhteistyön mahdollisuuksia piilee jo kunnan organisaatiorakenteissa. Koulutoimi ja kirjastotoimi kuuluvat yleensä samaan osastoon. Samaan sivistysosastoon kuuluminen luo yhteenkuuluvuuden tunnetta, jota vahvistavat yhteiset kokoukset, tapahtumat sekä muu yhteinen toiminta. Samaan osastoon kuuluminen ei kuitenkaan ole itsestäänselvyys. Nykypäivänä toimintoja voidaan ryhmitellä myös toisin. Esimerkkinä on Kaarinan kaupunki, jossa sivistysosasto jaettiin hyvinvointipalveluihin ja sivistyspalveluihin. Eri osastoihin kuuluminen ei välttämättä poista yhteistyön mahdollisuuksia, mutta voi vaikeuttaa niitä.

Koulun ja kirjaston yhteistyön suurena ongelmana on työn jatkumo. Niin kuin lasten- ja nuorten kirjastotyössä, yhteistyötä kehitetään projektien avulla. Monia

hyviä avauksia on suunniteltu, tehty ja kokeiltu kampanja-, projekti- ja määrärahoituksen puitteissa. Jatkotoimenpiteet ovat useasti jääneet toteutumatta projektirahoituksen loputtua. (Rönström 2000, 5.)

3.2.4 Koulun ja kirjaston yhteistyön haasteet

Koulun ja kirjaston yhteistyö on parhaimmillaan sellaista, että oppimistapahtuma jatkuu kirjaston tiskillä siitä, mihin luokkahuoneessa oppitunnilla jäätiin. Tämä edellyttää nykyistä paljon tiiviimpää yhteistyötä kirjaston ja koulun kesken. Tämän tavoitteen saavuttaminen on haasteellista. Onnistuakseen sekä opettajat että kirjastonhoitajat tarvitsevat toistensa asiantuntemusta. Opettajien on tunnettava kirjaston palvelumahdollisuudet ja verkkokirjaston palvelut, jotta he voivat ohjata oppilaita tiedonhakua vaativissa tehtävissä. Kirjastoissa on oltava tietoa opetuksen sisällöstä, koulujen mahdollisuuksista käyttää tietotekniikkaa sekä koulujen toimintatavoista. (Jäppinen 2000, 99.)

Suuren haasteen koulun ja kirjaston yhteistyölle tuovat vallitsevat käsitykset, ennakkoluulot ja siitä johtuva asenteellinen muutosvastarinta. Monesti yhteistyön ongelmat kiteytyvät siinä, että kumpikaan ei tunne toisen toimintoja tarpeeksi hyvin. Monesti koulu ja kirjasto ovat kumpikin kehittyneet niistä ajoista kun henkilöt ovat itse asioineet kyseisissä laitoksissa ja tätä seikkaa ei välttämättä ymmärretä. Opettaja on saattanut lukea lehdestä kirjastojen heikkenevästä taloudellisesta tilanteesta ja hänelle on saattanut syntyä käsitys kurjistuvasta yleisestä kirjastolaitoksesta, jossa taistellaan sivukirjastojen lakkauttamista vastaan sekä käytetään kirjahankintoihin rahaa vuosi vuodelta vähemmän. Opettaja saattaa mieltää kirjaston kirjavarastoksi, vaikka kirjastonhoitajan mielestä kirjasto on monipuolinen portti ”tiedon valtatielle”. Käsitykset eivät kohtaa ennen kuin toisen osapuolen tavoitteista ja toimintatavoista kiteytyneet mielikuvat saadaan realistisiksi. Kirjastoammattilaisten käsitys koulussa tapahtuvasta toiminnasta ei myöskään välttämättä ole ajantasainen. Osa opettajista saattaa tuntea epäluuloa kirjaston tarjontaa kohtaan, osittain aiheellisestikin: nuoret elävät kuvan, äänen ja verkossa liikkuvan, nopeasti päivittyvän tiedon

aikaa, kun taas kirjasto nojaa edelleen vahvasti painettuun sanaan. Kuitenkin kirjaston seinien sisälle mahtuu kirjojen lisäksi paljon muutakin ja kirjastosta aukeaa reittejä kirjaston seinien ulkopuolelle. (Äyräs 1995, 12; Kolu 2000, 56; 2005, 47; Peltonen 2007, 130.)

Erilaisesta koulutuksesta johtuen kahden ammattikunnan ”tiedon” ja ”oppimisen” käsitteet eroavat monesti toisistaan. Yläkoulun aineopettaja on opettamansa aineen asiantuntija, kasvatuksen ja opettamisen alalla. Informaatiotieteen ja tietotekniikan opinnot sen sijaan kuuluvat kovin harvan aineenopettajan aineyhdistelmään. Kirjastoalan koulutukseen ei kuulu pedagogisia perusopintoja eikä opintoja erilaisista oppimismenetelmistä. Halu yhteistyöhön saattaa loppua erilaisten käsitysten ja näkemysten muuriin. Kun opettaja sanoo toteuttavansa projektiaan yhteistoiminnallisen oppimisen ajatusten mukaisesti, olisi yhteistyökumppanin kirjastossa oltava edes osapuulleen selvillä siitä, miten silloin toimitaan. (Niinikangas 1999, 21.) Onnistuneen yhteistyön edellytyksenä on vähintään perusteiden ja terminologian hallinta.

Eri puolilla Suomea on erilaisia käytäntöjä ja ratkaisuja koulukirjastojen ja yleisen kirjaston yhteistyöstä, koska todellisuus ja toimintaympäristö vaihtelevat pienestä koulusta isoon. Koulun odotukset ovat moninaiset ja kirjastot voivat niitä yrittää täyttää voimavarojensa mukaan. Koulun ja kirjaston yhteistyötä suunnittelevien täytyykin osata mitoittaa työ molempien aineellisten ja henkisten resurssien mukaan. Koulun ja kirjaston yhteistyö saattaa olla ongelmallista isommissa kunnissa ja kaupungeissa. Jos kaikki luokat noudattaisivat yhtä aikaa kutsua tulla kirjastoon, niin saattaisi kirjastotoimi olla pulassa? Olennaista koulujen kirjasto- ja tietopalvelujen kehittämisessä on oman ratkaisumallin löytäminen. Erilaiset koulut tarvitsevat tuekseen erilaisia kirjastoja. Oppilaiden oppimista tukevien palvelujen pitää olla koulukohtaisia ja sitä kautta ainutkertaisia. (Äyräs 1995, 16; Niinikangas 1999, 24; Sinko 2000, 15–16; Jäppinen 2000, 83.)

Kirjastolla on oma tärkeä roolinsa kansalaistaitojen kohentamisessa. Näitä taitoja ovat esimerkiksi perinteinen lukutaito, medialukutaito, tiedonhankintataidot sekä kulttuuristen merkitysten luomisen taidot. Vaikka perinteinen opettaminen, ole-

massa olevan tiedon tarjoaminen oppijoille eri muodossaan heidän käsiteltäväkseen, kuuluukin muille laitoksille kuin kirjastoille, niin toki kirjastolaitos on tarjoamassa tietoa, erityisesti tietoa siitä, millaista tietoa on olemassa ja siitä, millä tavalla tuota tietoa voidaan hakea ja hankkia, millä tavoin voidaan päästä tiedonlähteille. (Pihlaja 2004, 19.)

3.2.5 Koulun ja kirjaston yhteistyön organisointi

Opettajan tulee opetuksessaan noudattaa opetuksen järjestäjän vahvistamaa opetussuunnitelmaa. Vaikka opetussuunnitelmissa kirjatut perusteet asettavat kouluille velvoitteita kirjaston käytöstä, näin ei aina tapahdu. Yleisin toimintamalli on, että koululuokalle varataan aika kirjastokäyntiä varten ja oppilaille esitellään kirjaston aineistoja sekä erilaisia mahdollisuuksia hakea tietoa. Usein kysymys on kirjaston kokoelmien avaamisesta oppilaille ja heidän tutustuttamisestaan kirjaston tarjoamiin mahdollisuuksiin. Opettajan oma tiedollinen kiinnostuneisuus ja kirjastonkäytön valmiudet vaikuttavat oleellisesti siihen, miten aktiivisesti hän ohjaa oppilaansa kirjastoon. Koulujen kirjastoyhteistyö tapahtuu useasti yksittäisten opettajien kautta. Tämä onkin hyvä lähtökohta, mutta sen pitäisi johtaa suunnitelmalliseen, koko koulun kattavaan toimintaan kirjastopalvelujen ja tietohallintataitojen opettamisessa. (Orava 1995, 60; Tuominen 1999, 132; Sinko 2005, 18.)

Oppilaat ovat yleensä erittäin innostuneita ja motivoituneita kirjastokäynneistä, mutta varsinaiseen tiedon etsinnän pitkäjänteiseen oppimiseen kirjastonkäytön opetus ei tuo vastausta. Yleisten kirjastojen sisällön hallintataidot, koulujen ja oppilaitosten tietotekniikan kehittyminen ja opetusmenetelmien muuttuminen sekä toisaalta opiskelijoiden ja koululaisten muuttuneet tiedonhankintatavat tuovat pohdittavaksi uusia ratkaisumalleja tilanteissa, joissa päätetään, miten oppilaiden ja opiskelijoiden kirjasto- ja tietopalvelut järjestetään. Tilannetta tulee tarkastella kokonaisuutena, ei vain yksin koulun tai yleisen kirjaston kannalta. Tiedonhaun opiskelu pitäisi aloittaa alaluokilla ja systemaattisesti edetä yläkoulun päättöluokille asti. Useiden asiantuntijoiden mielestä tiedonhallintataitojen opetuksessa

ei yksin kirjasto eikä yksin koulu pysty vastaamaan olemassa olevaan tarpeeseen. Systemaattisuus vaatii pitkäjänteistä suunnittelua ja toiminnan organisointia yhteisillä ehdoilla. Kahden tahon yhteistyön suunnittelua ja kehittämistä helpottavat yhdessä sovitut peruskuviot, joita päivitetään riittävän usein. (Niinikangas & Näätsaari 2000, 31; Frantsi 2000, 80; Lappalainen 2005, 117.)

Laadukkaiden lasten ja nuorten kirjastopalvelujen tuottaminen vaatii yhteistyötä muiden kanssa, kuten esimerkiksi kolmannen sektorin edustajien sekä nuorten kanssa työskentelevien kanssa. IFLA:n nuorten kirjastotyön oppaassa korostetaan, että koulu on yleisen kirjaston tärkein yhteistyökumppani. Lisäksi oppaassa todetaan, että kirjaston ja koulun yhteisen toiminnan on oltava suunnitelmallista. Oppaan tekijöiden mukaan tehokkaan toiminnan takeena on yhteistyösopimus. Tehokas toiminta edellyttää lisäksi informaation keräämistä kohderyhmästä sekä selkeiden tavoitteiden asettamista. Lasten ja nuorten tilastotietojen kerääminen ja analysointi, kuten esimerkiksi koulujen sijainnit ja siitä johtuvat erityispiirteet sekä oppilaiden määrät, on tärkeä askel onnistuneeseen yhteistyön suuntaan. Analysoinnin ansiosta nuorten tarpeet pystytään selvittämään paremmin. (IFLA 2008, 10.)

Esimerkiksi koulun työpäivien rakenne vaatii kirjastoilta ymmärrystä. Ala-asteen oppilaat ovat yhden opettajan ohjaamia ja kirjaston käyntiaikatauluista voi joustaa. Yläasteen aineopetuksessa aikataulu on paljon jäykempi. Luokkien ja suurten oppilasryhmien liikuttelu vaatii hyvää organisointia, etukäteissuunnittelua ja suunnitelmien mukaan elämistä puolin ja toisin. Toisaalta taas kirjastojen arki lomineen ja työvuoroineen pitää koulujen ottaa huomioon. Luokkakäynnit eivät voi olla saman päivän juttuja, josta selviää vain yhdellä soitolla. Koko kirjaston henkilökunnan pitää hyväksyä kirjastotilan valtaus. Sääntöjen ja roolien tulee olla kaikilla selvät. (Sinko 2005, 25; Peltonen 2007, 145.)

Yhteistyön aloittamisen ja kehittämisen kannalta kirjaston on otettava aloitteentekijän ja käynnistäjän rooli, mutta myös sivistysjohtajalla pitää olla selkeä rooli yhteistyön suunnittelussa. Aina kun sovitaan suurista linjauksista, rehtorin tai apulaisrehtorin on tarpeen osallistua neuvotteluihin, koska

kirjastonjohtajaa vastaava neuvottelukumppani on koulun johtaja. Koulun puolelta kirjaston yhteistyökumppaneita ovat luonnollisesti kaikki luokan- ja aineenopettajat. Sivistysjohtajan asettama työryhmä voisi laatia selvityksen mahdollisesta yhteistyöstä. Toimiva yhteistyösuhde on aina kahdensuuntainen. Yhteistyön puitteissa on sovittava myös kenen vastuulla koulun ja kirjaston yhteistyön koordinointi. (Sinko 2005, 20; Lappalainen 2005, 117.)

Opettajilla on virkaehtosopimuksen mukainen yhteissuunnittelu-aika (yt-aika) ja sen voi osittain käyttää kirjastoyhteistyöhön. Yhteissuunnittelu-aikana tehtäviä töitä ovat muuan muassa koulun kasvatustyön suunnittelu sekä koulun toimintaan liittyvien tapahtumien järjestäminen. Suunnittelutyöajan pituus on 3 tuntia viikossa. Opettajat pohjustavat kirjastokäyntejä ja suunnittelevat sen osaksi luokkatyöskentelyä, kun taas kirjaston henkilökunta valmistautuu käynteihin ja sen kulloisiinkin tavoitteisiin ja sisältöihin omasta puolestaan. Koulun vuotuisen työsuunnitelmaan tulisi ottaa myös kirjaston ja koulun välisen yhteistyön suunnittelu. Yhteissuunnittelun kohteita voisivat olla esimerkiksi koulussa tehtävät projekti-työt sekä niiden ajoittuminen lukuvuoden aikana, mahdolliset yhdessä tehtävät hankinnat vuoden aikana sekä yhteiset tapahtumat. (Lagerbohm 1995, 33; Sinko 2000, 24; Lappalainen 2005, 119; Piekkala 2005.)

Tiedonkulun kanavista on sovittava selkeästi. On laadittava ja noudatettava yhteisiä pelisääntöjä. Kirjaston on lähetettävä lukuvuoden alussa palvelusite kaikille opettajille ja koulujen edustajien puolestaan ilmoitettava kirjastolle yhteistyön vastuuhenkilöinä toimivat. Virallisten tiedonkulkuväylien lisäksi tarvitaan suoria yhteyksiä ja vuorovaikutusta koulujen ja kirjaston välillä, jotta yhteistyö sujuisi toivotulla tavalla. Kirjaston edustaja osallistuu tarvittaessa opettajien, rehtorien ja koulunjohtajien kokouksiin tai esittelee kirjaston palveluja ja lasten kirjoja ala-asteiden vanhempainilloissa. (Malminen 1995, 71; Orava 1995, 61.)

3.2.6 Koulun ja kirjaston keskeisimmät yhteistyösisällöt

Koulun ja kirjaston yhteistyön keskeinen sisältö on kautta aikojen ollut lasten ja nuorten ohjaaminen kirjaston käyttöön sekä kirjaston käytön ja tiedonhallintataitojen opetus. Nämä yhteistyöalueet koskevat kaikkia koulussa opetettavia aineita, mutta korostuvat äidinkielen ja taideaineiden opetuksessa. Kirjastoilla on erityisosaamista erilaisten projektien toteuttamisessa. Opetushallitus on rahoittanut monta erilaista hanketta, joiden tavoitteena on ollut tiedonhallintataitojen opetuksen kehittäminen. Projektien tuloksena syntyi opintokokonaisuuksia, joissa integroidaan tiedonhallintataitojen opetus ja kirjaston aineisto muuhun oppimiseen. (Tuominen 1999 132; Heinisuo ym. 2004, 35.)

Lukutaitotutkimuksissa on todettu, että yksi keskeisimmistä lukutaitoon vaikuttavista taustatekijöistä on se, miten runsaasti kirjoja ja kiinnostavaa luettavaa on oppilaiden ulottuvilla niin kotona kuin koulussa. Tärkeimpinä osina lukuharrastuksen herättämisessä ovat perinteisesti olleet kirjailijavierailut, kirjavinkkaus sekä lukudiplomitoiminta. Useimmat lukudiplomit ovat syntyneet koulun ja kirjaston yhteistyönä. Kirjallisuudiplomin tarkoituksena on lukuharrastuksen herättämisen lisäksi perehdyttää lapset ja nuoret kirjallisuuden lajeihin sekä auttaa ymmärtämään kirjallisuuden merkitystä. Monen kirjaston kehittämät lukudiplomilistat ja tehtävät on julkaistu kirjastojen sekä koulujen verkkosivuilla. Lukudiplomilistoja ja tehtäviä päivitetään vuosittain. Opetushallituksen ”Luku-Suomi” – hankkeen (2001–2004) aikana monissa kunnissa kehitettiin koulun ja kirjaston yhteistyönä kaunokirjallisuuden lukudiplomien sisältöä. Liperin kunnassa on tehty kirjallisuudiplomin ohella myös tietokirjadiplomi. (Blinnikka 2003, 149; Lappalainen 2005, 127.) Kirjastojen tarjoamat kirjasarjapalvelut, jolloin koko luokka saa lukea samaa kirjaa, puolestaan tukee lukuharrastustoimintaa. Kirjasarjojen käyttö on tasaisesti kasvanut monessa kirjastossa. Esimerkiksi Tampereen kirjaston ja koulun yhteistyösopimuksessa todetaan, että kirjasarjojen lainaus on viimeaikoina

kasvanut tasaisesti. (Tampereen kaupunginkirjasto 2004, 9.) Myös Mynämäen kirjasarjat ovat ahkerassa käytössä.

Kirjastojen palvelutarjontaan on kuulunut kautta aikain kirjastoaineiston tarjonnan ohella myös kulttuuritoiminta. Kulttuuritoiminnasta on kehittynyt yhteistyön uusi sisältöalue. Se käsittää erilaisten kulttuuritapahtumien ja siihen liittyvän toiminnan järjestämistä. Kouluissa toteutetaan monia erilaisia koulukohtaisia projekteja, joiden tulokset jäävät koulun seinien sisälle. Lasten töistä koostuvat näyttelyt piristävät asiakkaita ja tuovat uutta ilmettä kirjastoon. Koulun ja kirjaston kulttuuriyhteistyöstä voi tulla koulun ”näyteikkuna” muuhun yhteisöön. Lisäksi on erittäin hienoa, että koulutyö näkyy myös kirjastossa, jossa käy muitakin kunnan asukkaita, kuin oppilaiden huoltajia ja perheen jäseniä. (Dromberg 2000, 10–11; Niinikangas 2000.) Mynämäen kunnankirjastossa on tehty kulttuuriyhteistyötä jo pitkään. Esimerkiksi koko kunnan ala-asteen oppilaat ovat osallistuneet ”Wirmo 700 – vuotta” –näyttelyyn omilla töillään. Kirjaston näyttelyyn saatiin piirustuksia, maalauksia, kollaaseja sekä sarjakuvatöitä, joiden aiheena oli oman paikkakunnan historia.

Kolmannen sektorin toimijat järjestävät vuosittaisia valtakunnallisia tapahtumia. Osasta tapahtumista on tullut perinteisiä, vuodesta toiseen toistuvia. Esimerkiksi Lukukeskuksen koordinoimat ”Lukuviikko” sekä ”Kirjan ja ruusun päivä” ovat synnyttäneet ympäri Suomen lukutuokioyhteistyötä koulujen ja kirjastojen kesken. Toinen merkittävä tapahtuma on Pohjoismaiden kirjastoviikko. Tapahtuma on Pohjola-Norden -yhdistysten liiton organisoima ja rahoittama. Viikon keskeisiä sisältöjä on ”Iltahämärässä” –ääneenlukutapahtuma. ”Iltahämärässä” on Pohjoismaiden ja yksi koko maailman suurimmista ääneenlukutapahtumista. Viikko ja ääneenlukutapahtuma järjestetään jo 14. kerran ja se on monissa kunnissa saanut koulun ja kirjaston yhteistyön tuloksena hyvää palautetta. Vuonna 2009 ääneenlukua, näyttelyitä, keskustelutilaisuuksia ja erilaisia kulttuuritapahtumia järjestettiin Baltian maissa sekä kaikissa Pohjoismaissa. (Pohjola-Norden yhdistysten liitto 2010.)

Koulun ja kirjaston yhteistyönä toteutettuja ”Lukuviikko” -projekteja on Suomen lisäksi myös muissa maissa. Norjassa kehitettiin toimintamallia, jossa koulujen opettajat ja kirjastonhoitajat ovat kiinteässä yhteistyössä tehneet työtä lasten ja nuorten lukuharrastuksen edistämiseksi. Projekti jakautui kolmeen osaan ja niistä ensimmäisessä oppilaat kirjoittivat kirjeitä, joissa kertoivat itsestään, omista kiinnostuksen kohteistaan sekä kirjoista, joita he ovat lukeneet sekä kirjoista ja aiheista, joista he olisivat kiinnostuneita lukemaan. Oppilaiden kirjeet lähetettiin kirjastoon ja kirjastonhoitajat valikoivat näiden kirjeiden pohjalta kirjoja vinkattavaksi. Kirjavinkkauksen jälkeen oppilaat lainasivat heidän mielestään parhaat kirjat. Kirjoja luettiin lukuviikon aikana niin luokassa kuin kotiläksynä kotona. Viikolla työskenneltiin kirjojen parissa myös monilla muilla tavoilla, kuten esimerkiksi dramatisoimalla ja kuvittamalla kirjojen tarinoita. Kirjoja esiteltiin toisille sekä luettiin lukupiirissä. Oppilaiden lukupäiväkirjoista tehtiin näyttely kirjastoon. Projektin jälkeen opettajat keräsivät lapsilta kommentteja kokemuksista sekä kirjoittivat omista kokemuksista. (Dahll-Larsson & Ness 2004, 24-27.)

Monivuotiset kokemukset Pohjoismaissa osoittavat, että läheinen yhteistyö opettajan ja kirjastonhoitajan kanssa antaa hyviä tuloksia. Koulun ja kirjaston yhteistyökumppanuutta voidaan myös täydentää muilla yhteistyökumppaneilla. Hyvän yhteistyön kumppanina voisi olla vaikka kirjakauppa. Vuonna 1996 Ruotsissa lanseerattiin ”Kirja kaikille – valitse toivekirjasi” ruotsalaisten kirjakauppioiden Boken i Sverige – säätiön rahoittama projekti. Kirjakauppiat, kirjastonhoitajat sekä opettajat sopivat projektin aktiviteeteista keskenään. Heidän yhteisenä tavoitteenaan oli tukea lasten lukemisharrastusta ja kielellistä kehittymistä lukemisen kautta sekä vaikuttaa kirjan merkityksen ja käytön säilymiseen. Jokavuotiseen projektiin valitaan osallistujiksi luokkia tai kokonaisia peruskouluja. Projektin aikana luetaan ja lopussa tehdään matka kirjakauppaan, jossa jokainen lapsi saa valita yhden toivekirjan lahjaksi. (Rönström 2004, 34–35.)

Ruotsissa Älmhultin kunta on jo pitkään tukenut koulun ja kirjaston yhteistyötä. Vuonna 2003 toteutetun ”Lapset eri maissa” -projektin aiheena oli kulttuurien kohtaaminen. Projektin aikana käsiteltiin kirjojen ja muun materiaalin avulla maahanmuuttoa ja maastamuuttoa eri aikoina. Kirjaston ja koulun yhteistyönä

järjestettiin kirjavinkkaustapahtumia, lukutapahtumia sekä vierailuja maahanmuuttajien vastaanottokeskuksiin. Lukemisen ohella oppilaat ovat kirjoittaneet aiheesta haastatteluja, kirjavinkkejä sekä kertomuksia aihepiiristä. Tuotokset olivat esillä sekä paikallisessa kirjastossa että paikallislehden sivuilla. Projektin tuloksena syntyi kirja, jossa projektin toimintaa esiteltiin kuvin ja sanoin. (Rönström 2004, 36.)

Yläasteiden opetukseen kuuluu työelämään tutustuminen eli TET -harjoittelu. Tavallisesti oppilaat etsivät työelämään tutustumispaikkoja itse. Työelämään tutustuminen on mahdollista organisoida myös niin, että kirjastoon otettavat nuoret työhön tutustumisen ohella osallistuvat lasten ja nuorten palvelujen kehittämiseen. Samantyyppisen harjoittelun puitteissa esimerkiksi Venäjällä nuorten kanssa on toteutettu erilaisia projekteja. Niiden aikana syntyneiden ideoiden avulla on kehitetty kirjastojen lasten ja nuorten kirjastopalveluja. Lisäksi oppilaat ovat käyneet projektien aikana lukemassa vanhusten palvelutaloissa, jolloin äidinkielen opettajat ja kirjaston henkilökunta ovat yhdessä valinneet luettavat tekstit. (Solovjeva 2008, 52.)

Vanhempainillat ovat yhteistyön ja lukemisen harrastuksen tukemisen tärkeä kanava. Kirjastohenkilökunnalla on mahdollisuus kertoa vanhempainilloissa, mitä kaikkea lukemisharrastus merkitsee ja miksi sitä on tuettava sekä esitellä vanhemmille lasten- ja nuorten kirjallisuutta. Tärkein viesti on, että aikaa lukuharrastuksen herättämiseksi ei saa hukata, koska se on otollisin lapsuudessa ja erityisesti alaluokilla. Oulun läänin eteläisen alueen kunnat ovat toteuttaneet yhteistyössä ”Kirja kantaa – tarina tukee” –projektin Opetusministeriön rahoituksella. Projektin aikana kirjastonhoitajat ovat käyneet koulujen järjestämissä vanhempainilloissa kertomassa ”Vartti päivässä” –menetelmästä. Menetelmän tarkoituksena on innostaa perheitä lukemaan yhdessä päivittäin vartin pituinen hetki niin, että joko vanhempi lukee lapselle tai päinvastoin. ”Vartti päivässä” –kampanjat toteutetaan eri puolilla Suomea ja esimerkiksi Seinäjoen kaupunginkirjastossa tällainen yhteistyömuoto on kirjattu koulun ja kirjaston yhteistyösuunnitelmaan. (Sinko ym. 2005, 83; Seinäjoen kaupunginkirjasto 2010.)

Opettajien ja kirjastoammattilaisten tapaamiset ja yhteiset koulutustilaisuudet mahdollistavat hyvän yhteistyöympäristön luomisen. Ympäristön, jossa ei työskentele kaksi toisilleen vierasta ammattikuntaa, vaan toinen toistaan tukevia asiantuntijoita. Kumpikin osapuoli hyötyy toisen erikoisalan ydinosaamisesta, kuten esimerkiksi kirjastonhoitaja opettajien pedagogisista taidoista ja opettaja kenties tiedonhankintataidoista. Koulutus- tai suunnittelupäivillä molempien laitosten työntekijät voisivat tutustua syvällisemmin toisiinsa sekä toistensa ajattelu- ja työtapoihin. (Dromberg 2000, 11–12; Frantsi 2000, 80.) Koulutustilaisuuksien aiheita on paljon. Esimerkiksi Virginian osavaltiossa sijaitsevassa Richmondin kaupunginkirjastossa (USA) järjestettiin illanvietto, joka oli tarkoitettu oman kirjaston työntekijöille. Perjantai-illan aikana kirjastonhoitajat tutustuivat nuorten kulttuuriin pelaamalla nuorten keskuudessa suosittuja pelejä. Ilta oli osallistujien kommenttien perusteella onnistunut. (IFLA 2008, 13.) Tällainen tutustumistilaisuus voidaan järjestää sekä kirjaston että koulun työntekijöille samanaikaisesti.

4 KEHITTÄMISMENETELMÄT JA TIEDON KERUU

4.1 Kehittämismenetelmä

Ammattikorkeakoulun ja ylempään ammattikorkeakoulun opinnäytetyöt perustuvat useimmiten kokemuksellisuuteen tai käytännönläheisyyteen. Käytännön työn piiristä tai luovan tuottamisen maailmasta lähteviä aiheita on vaikea ja joskus jopa mahdotonta tutkia ja analysoida traditionaalisin akateemisin menetelmin. Käytännön työtä tutkivan menetelmän pitää olla kokeiluja kuvaava ja heijastava. (Anttila 2006.)

Pirkko Anttilan (2006) mukaan ammattikorkeakoulun opinnäytetöissä on erotettavissa selkeästi kolme valtaparadigmaa. Ensimmäinen valtaparadigma on perinteiseen akateemiseen näkemykseen sisältyvä kvantitatiivinen tutkimusote tai kvalitatiivinen (laadullinen) tutkimusote. Toisena paradigmana on luovia oivalluksia painottava näkemys. Kolmantena on ammatillinen näkemys, joka sisältää suorittamista ja painottuu toiminnan tuloksellisuuteen. Paradigma tarjoaa sekä teoreettisen että menetelmällisen näkemyksen, jonka avulla valitaan, arvioidaan ja tarkastellaan tutkimuksen kohteena olevia ilmiöitä. (Anttila 2006, 33.)

4.1.1 Realistinen evaluaatio

Kokemuksellisia ja yhteistoiminnallisia prosesseja analysoidaan toiminnallisin eli proseduraalisiin menetelmin. Niitä ovat tekemisperusteinen tutkimus, yhteistoiminnallinen tutkiva ote, pehmeä systeemanalyysi, toimintatutkimus sekä realistinen evaluaatio. Menetelmä soveltuu kehittämismenetelmäksi vain, jos kehittämisskohdetta voi kuvailla sanoin: produkti, prosessi, mallit, mallinnukset, kokemuksellisuus, reflektio, tiimit, projektit, yhteistoiminnallisuus, arviointi ja tuloksellisuus. (Anttila 2006, 433–449.)

Realistinen evaluaatio on uusi metodologia tutkimuksen maailmassa. Tieteellisen realismin tieteenfilosofiseen suuntaukseen nojautuva menetelmä on kehitetty 1990-luvulla. Se ottaa huomioon tieteenfilosofisen suuntauksen pragmatistisen sovellettavuuden. Metodi on monimenetelmällinen, käytännöllinen ja arvioiva. Anttilan (2007) mukaan menetelmän teoria perustuu arkijärjen käyttöön ja asioiden mielekkyyteen sekä ohjaa käytännön ratkaisujen tekemiseen. Realistinen evaluaatio on tutkimusote, joka vuorottelee käytännöllisen ja teoreettisen ajattelun välillä. Päätelmiä tehdään havaittujen tosiseikkojen ja asetettujen arviointikriteerien perusteella. Realistinen evaluaatio tähtää tutkimuskohteensa vaikuttavuuden, tehokkuuden, sovellettavuuden ja hyödynnettävyyden arviointiin, koska se näkee todellisuuden olevan vaikutusten ja vastavaikutusten monitahoinen järjestelmä. (Anttila 2007, 61–72.)

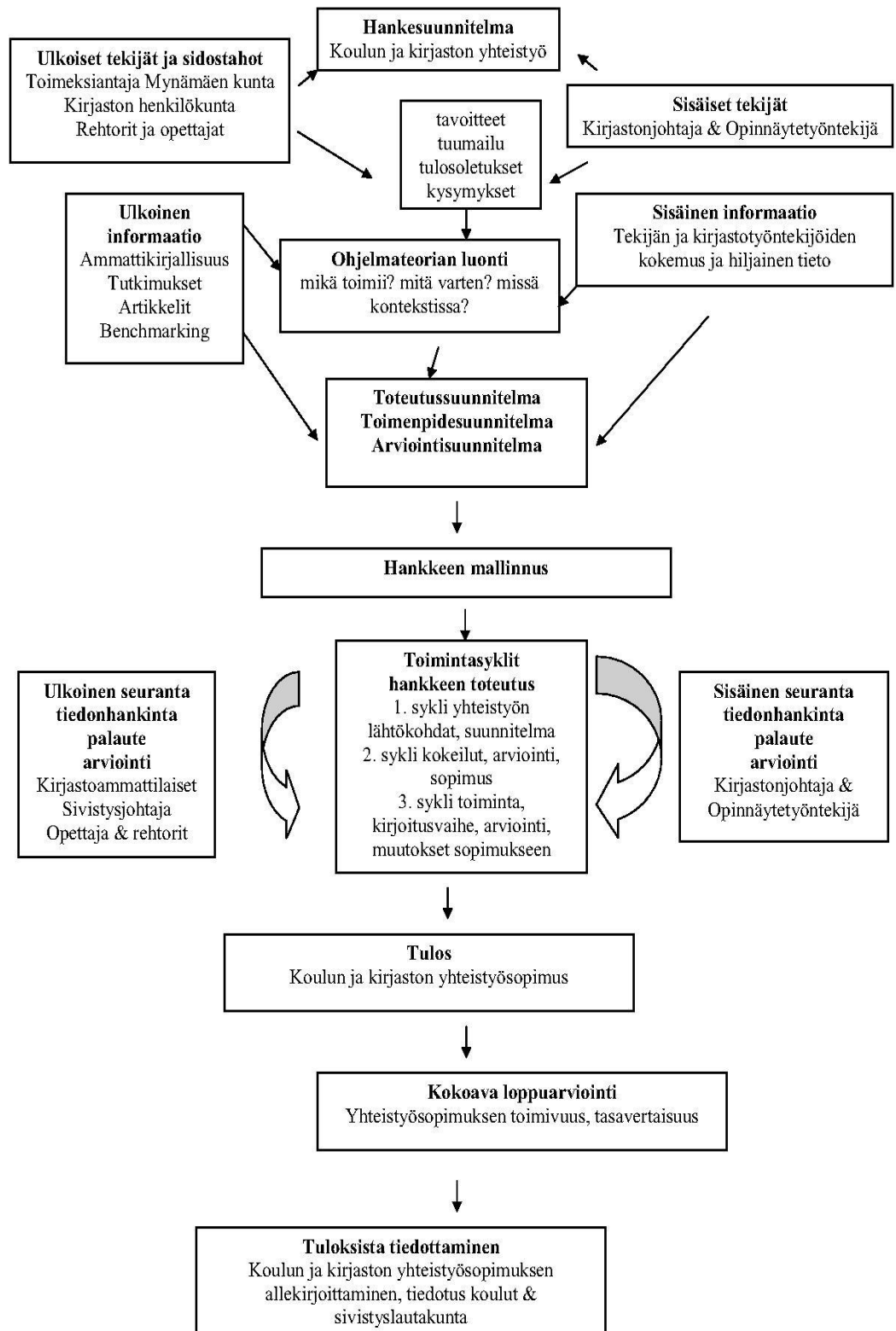
Realistisen evaluaation sisältävää kehittämishanketta ei voida pitää loppuun käsiteltynä arvioinnin suorittamisen yhteydessä, koska kehittyminen jatkuu edelleen. Realistisen evaluation arvioinnin tarkoituksena ei ole lopullisen totuuden vahvistaminen, vaan tietyssä kehitysvaiheessa hyväksyttävään välitulokseen pääseminen. Menetelmän avulla pyritään hakemaan käytännöstä uutta näyttöä tuloksen hyväksyttävyydestä. Se on käytännöllinen, monimenetelmällinen, arvioiva metodi, joka tunnistaa sekä empiirisen käytännön että tulkinnallisen lähestymistavan rajoitukset sekä pyrkii tuottamaan perspektiiviä, joka menee ohi muiden menetelmien, keskittyen siihen, mitä kulloinkin havaitaan hyödylliseksi ja sopivaksi. (Anttila 2007, 37–74.)

Valitsin realistisen evaluaation opinnäytetyön menetelmäksi, koska se mielestäni sopii parhaiten työelämälähtöisten kehittämishankkeiden tutkimiseen. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on olemassa olevien kirjastopalvelujen kehittäminen, ja näin ollen tämä menetelmä sopii parhaiten tämän opinnäytetyön tavoitteen saavuttamiseksi. Työn tilaajana Mynämäen kunta odottaa nimenomaan käytännön ohjeistusta palvelun kehittämiseen.

4.1.2 Realistisen evaluaation mallinnus ja toimintasyklit

Hanke lähtee liikkeelle joko konkreettisesta ilmiöstä ja tarpeesta tai ilmassa liikkuvasta visiosta. Ensimmäisessä vaiheessa tehdään luonnoksia sekä kuvaillaan hankkeen odotettuja ominaisuuksia. Hankkeen sidostahot kutsutaan kokolle keskustelemaan hankkeen tavoitteista ja menettelytavoista. Ensimmäiseen vaiheeseen kuuluu ”tuumailu”, jossa sekä ulkoisia että sisäisiä vaikutteita tarkastellaan yhteisin voimin. (Anttila 2007, 89.)

Realistinen evaluaatio edellyttää mallinnusta. Hanke kokonaisuudessaan mallinnetaan suunnitteluvaiheessa ja mallinnusta täsmennetään ja kehitetään aineiston koamisen kautta. Malliin sisällytetään kehittämishankkeen lähtökohdat, taustatekijät, odotettavissa olevat tulokset, toteutusprosessi vaiheineen, toimenpiteet, tiedonhankintaprosessit sekä kokonaisuuden arviointi. Mallinnus selventää pelkistämällä monimutkaista toimintaa ja sen kohdetta sekä auttaa ymmärtämään kokonaisuutta. Mallinnuksen tekeminen edellyttää kohteen alustavaa analysointia. Mallin avulla pystytään paikantamaan prosessin arviointitarvetta ja -kohteita. (Anttila 2007, 76.) Selvittääkseni itselleni realistisen evaluaation mallinnusta olen sovittanut oman työni kirjallisuudessa esitettyyn malliin (Kuvio 3).

KUVIO 3. Realistisen evaluaation malli sovitettuna tähän opinnäytetyöhön (Mukaiu Anttila 2007, 88.)

Hankkeen kehittämisprosessiin kohdistetaan muutokseen ja parantamiseen tähtäviä toimenpiteitä eli interventioita. Interventiot suunnitellaan tavallisesti etukäteen. Niiden vaikutuksia ja vaihtoehtoja verrataan. Kehittämisprosessin etenemiselle tyypillistä on interaktiivisuus. Interaktiivisuus tarkoittaa, että hankkeessa on kerroksittain eteneviä vaiheita eli syklejä. (Anttila 2007, 77.)

Malli toimii sykleittäin. Jokaista kierrosta verrataan todellisuuteen ja edelliseen kierrokseen. Yksi realistisen evaluaation sykli on laajuudeltaan sellainen, että sen aikana saadaan yksi työkokonaisuus suoritetuksi. Jokaiseen sykliin kuuluu sisäinen arviointi. Myös ulkoista arviointia kannattaa käyttää, jos se on asianmukaista. Realistinen evaluaatio ei arvioi ainoastaan aikaisemmin tapahtunutta, vaan edistää myös tulevan käytännön kehittämistä sen perusteella, mitä saadaan toimimaan. (Anttila 2007, 96.)

Triangulaatiolla eli monimenetelmällisyydellä on suuri merkitys realistisessa evaluaatiossa. Tuloksille saadaan suurempi luotettavuusaste, jos samaan tulokseen päästään useampien menetelmien avulla. Kun asiaa lähestytään monesta näkökulmasta samanaikaisesti ja suoritetaan niin ulkoista kuin sisäistä arviointia, niin saadaan tutkimukselle ja arvioinnille luotettavuutta ja uskottavuutta. (Anttila 2007, 143.)

4.2 Aineiston keruu

Opinnäytetyön teko on aloitettu keräämällä ja valikoimalla tietoa kirjallisuuslähteistä. Tietoa opinnäytetyötä varten keräsin myös useilta eri henkilöiltä, kuten esimerkiksi sivistysjohtajalta, hallintojohtajalta, teknisen toimen johtajalta, koulujen ja lukion rehtoreilta, koulun ja lukion opettajilta, sivistysosaston kanslistilta ja kirjaston työntekijöiltä. Haastattelin alueen muiden kunnankirjastojen kirjastojohdattajia. Haastattelumateriaalia kertyi runsaasti. Haastattelujen avulla kartoitin tilannetta niin omassa Mynämäen kunnassa kuin naapurikunnassa Nousiaisissa. Keskustelin aiheesta monien kirjastoammattilaisten sekä Mynämäen kunnan päättäjien kanssa, jotta aineistotriangulaatio toteutuisi.

Lisäksi käytin työhöni aineistoa omasta työarkistostani. Materialia keräsin myös alan lehdistä kuten esimerkiksi ”Kirjastolehti”, ”Signum” ja ”Virikkeitä”. Seurasin aktiivisesti myös Vakka-Suomen Sanomat -paikallislehden sekä Helsingin ja Turun Sanomien kirjastoja koskevia kirjoituksia. Internetistä löysin Hollolan ja Seinäjoen koulun ja kirjaston yhteistyösopimukset sekä Tampereen kaupunginkirjaston ”Kirjasto ja koulu yhteistyössä” – suunnitelman. Sen lisäksi kunnan- ja kaupunginkirjastojen sivuilta löytyi asiaa käsitteleviä artikkeleita, jotka eivät täyttäneet sopimuksen tai suunnitelman kriteereitä, mutta jotka olivat ajatuksia herättäviä. Niistä löytyi ideoita, joita pystyin soveltamaan työhöni. Omasta arkistostani löytyi vanha vuodelta 1989 oleva Mynämäen kunnan sivistysosaston virkamiesten laatima koulun ja kirjaston yhteistyösuunnitelman luonnos. Erilaisten kokousten yhteydessä sain käyttööni Nousiaisten ja Liedon kuntien yhteistyösuunnitelmia eri vuosilta tulostettuina versioina.

Opinnäytetyön aihetta käsitteleviä tutkimuksia ei Suomessa ole tehty, lukuun ottamatta keväällä 2003 valmistunutta Koulu ja kirjasto yhteistyössä -pro gradu tutkimusta. Luokanopettajien ja kirjastonhoitajien näkemyksiä ja kokemuksia koulun ja yleisen kirjaston välisestä yhteistyöstä”. Tutustuin työhön tekijöiden kirjoittaman artikkelin välityksellä, joka on julkaistu Kirjastolehdessä.

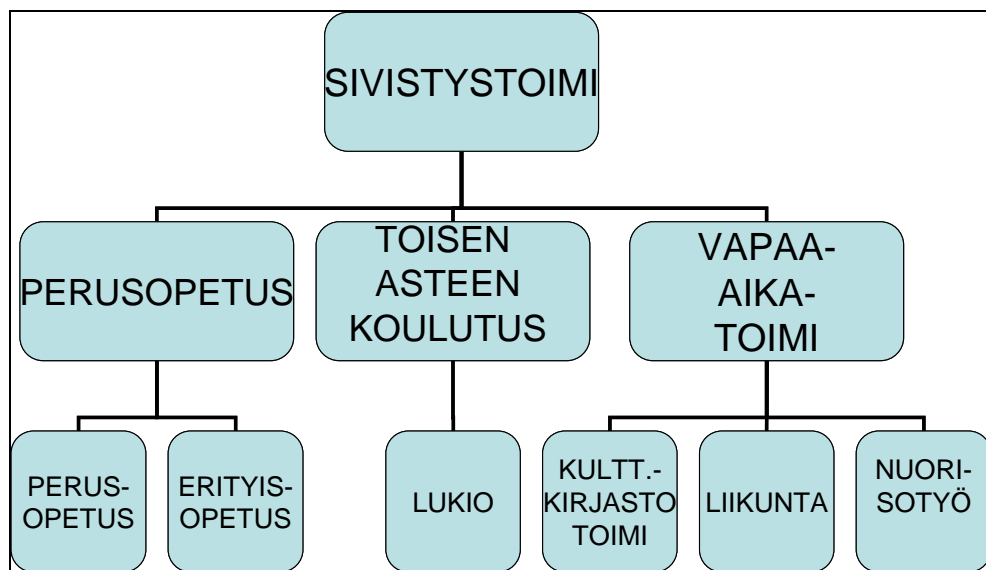
4.3 Kehittämishankkeen kulku ja tulokset

4.3.1 Kehittämishankkeen osapuolet

Mynämäen kunnankirjasto kuuluu sivistysosaston alaisuuteen. Sivistysosastossa on kulttuuri- ja kirjastotoimen lisäksi nuorisotoimi, liikuntatoimi sekä koulutoimi (Kuvio 4.) Osaston esimiehenä toimii sivistysjohtaja. Sivistysosaston tehtävä on tuottaa kulttuuri- ja vapaa-ajan palveluja kuntalaisille.

Sivistysosasto toimii sivistyslautakunnan alaisena toimielimenä. Sivistyslautakunta päättää kunnan hallintosäännössä sille asetetuista laeista ja asetuksista johtuvis-

ta tehtävistä. Sivistyslautakunta linjaa kunnassa asiantuntijaelimenä sivistystoimen kehittämisen päälinjat ja kontrolloi edellä mainittujen toimien toimintaa talousarvion avulla. Sivistyslautakunnassa on 7 jäsentä. Sivistysjohtaja toimii sivistyslautakunnan esittelijänä kaikkien tointen osalta. Viranhaltijat valmistelevat lautakuntaan meneviä asioita omien toimiensa osalta ja heillä on lautakunnassa läsnäolo- ja puheoikeus asiantuntijajäsenenä.

KUVIO 4. Sivistystoimen osa-alueet (Mynämäen kunta 2007.)

Sivistysosaston taloussuunnitelmassa vuosille 2011–2012 sanotaan, että näiden vuosien tärkeimpiin tehtäviin kuuluu kunnan kouluverkon tarkastelu koulujen osalta sekä kirjastojen toimipisteiden ja palvelutason määrän uudelleenarviointi ja toimintojen kehittäminen. (Mynämäen kunta 2009, 3.)

Mynämäen kirjastolla on kaksi toimipistettä: pääkirjasto ja sivukirjastona toimiva Tavastilan kirjasto (ent. Mietoisten kunnan pääkirjasto). Pääkirjasto sijaitsee Mynämäen kunnan keskustassa Mynäjoen rannalla entisessä vuonna 1997 Mynämäen Säästöpankkia varten rakennetussa talossa. Pääkirjastossa aineistokokoelmien lisäksi on kaksi arkistoa: entisen Karjalan kunnan arkisto sekä

Metsäpirttiarkisto. Pääkirjaston hyötypinta-ala on 800 m². Tavastilan kirjasto sijaitsee Tavastilan koulun alakerrassa, noin 8 kilometrin etäisyydellä pääkirjastosta. Tavastilan kirjaston hyötypinta-ala on 60 m². Kirjastojen tiloja hallinnoi Mynämäen kunnan tilalaitos, jonka vuokralaisena kirjastotoimi on. (Wallin 2010.)

Mynämäen kunnan kirjastotoimi oman palvelutarjonnan lisäksi ostaa kirjastopalveluita Laitilan kaupunginkirjastosta. Kirjastoauto kulkee aikataulun mukaisesti entisen Karjalan kunnan alueella. Kirjastoautopalvelut ostetaan kokonaisina työpäivinä, 16 työpäivää vuosittain. Kirjastoauto kulkee vain kouluvuoden aikana. (Laitilan kaupunginkirjasto 2010, 2.)

Kirjaston henkilökuntaan kuuluvat kirjastonjohtaja ja kolme kirjastovirkailijaa. Heidän lisäksi kirjastossa on kuntoutustuella palkattu kirjastoapulainen. Sijaisia ei voi palkata ilman kunnanhallituksen lupaa.

TAULUKKO 2. Kirjastotilastot vuodelta 2009 (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2009).

Vuosi 2009	Koko maa	Maakunta	Mynämäki
Kokoelmat / Asukasluku	7,6	7,5	7,7
Hankinnat / Asukas	396,5	439,9	323,3
Fyysiset käynnit / Asukas	10,3	9,7	5,7
Toimintakulut / Fyysiset käynnit	5,3	5,7	6,3
Kokonaislainaus / Asukas	18,6	18,3	15,7
Toimintakulut / Asukas	54,6	55,4	36,1
Lehdet / Asukasluku	17,1	18,2	17,2
Toimintakulut / Kokonaislainaus	2,9	3,0	2,3

Kirjaston kokoelmissa on 62 000 aineistoyksikköä. Molempien kirjastojen sekä kirjastoauton yhteenlaskettu fyysisten käyntien määrä oli vuonna 2009 hieman yli 50 000. Pääkirjastossa se on keskimäärin 100 - 120 henkilöä päivässä ja sivukirjastossa 10–15. Vuonna 2009 verkkokäyntejä oli kirjattu 130 000 ja lainaajia kir-

jastoissa oli 2 814. Kokonaislainaus eli lainojen määrä oli kyseisenä vuonna 126 297. Toimintakulut olivat 289 967 euroa. (Opetusministeriö 2009.)

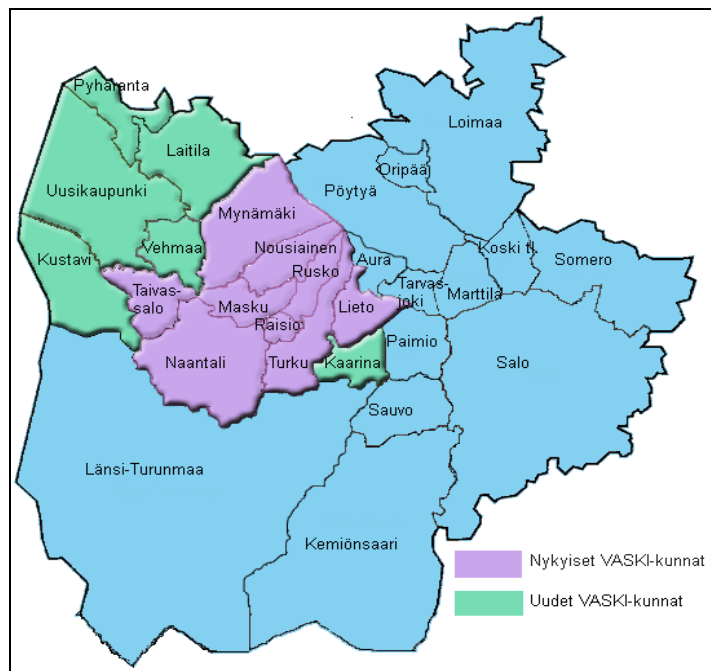
Mynämäen kirjasto kuuluu Turun maakuntakirjaston toiminta-alueeseen (Kuvio 5). Maakuntakirjaston toiminta kattaa koko Varsinais-Suomen. Varsinais-Suomen kirjastot ovat opetusministeriön tuella laatineet vuonna 2008 yhteisen strategian, jossa tavoitteena on, että jokaisella varsinaissuomalaisella on käytettävissään laadukkaat, jatkuvasti uudistuvat ja kustannustehokkaasti tuotetut kirjastopalvelut. (Turun kaupunginkirjasto 2009.)

KUVIO 5. Varsinais-Suomen kirjastojen yhteenliittymät vuonna 2010 (Turun kaupunginkirjasto 2009.)

Mynämäen kirjasto kuuluu Vaski-kirjastokimppaan. Kirjastokimppa on vapaaehtoinen kirjastojen yhteenliittymä. Vaski-kimppa perustettiin nykymuodossaan keväällä 2008 ja sen ylläpitovastuu on Turun kaupunginkirjastolla. Kirjastokimpassa mukana olevat kunnat osallistuvat kimppatoiminnasta aiheutuviin kustannuksiin asukaslukujensa mukaisessa suhteessa. Kirjastokimppaan tällä hetkellä kuuluvat Mynämäen, Maskun, Nousiaisten, Taivassalon, Ruskon ja Liedon kunnankirjastot

sekä Raision, Naantalin ja Turun kaupunginkirjastot. Vaski-yhteistyön laajenemis- ta muihin Varsinais-Suomen kirjastoihin jarruttaa se, että alueella on käytössä erilaisia kirjastojärjestelmiä. Ilman kirjastojärjestelmän uutta versiota ei seudullis- ta yhteistyötä voi nykyisestäään tiivistää. Laajenemissuunnitelmia on olemassa Kaarinaan ja Kirvaka-kirjastoihin. Kirjastokimppa laajentuu näillä näkymin vuonna 2011 (Kuvio 6). (Turun kaupunginkirjasto 2009.)

KUVIO 6. Nykyiset Vaski-kirjastokunnat syksyllä 2010 ja uudet Vaski-kirjastokunnat 2011 (Turun kaupunginkirjasto 2009).

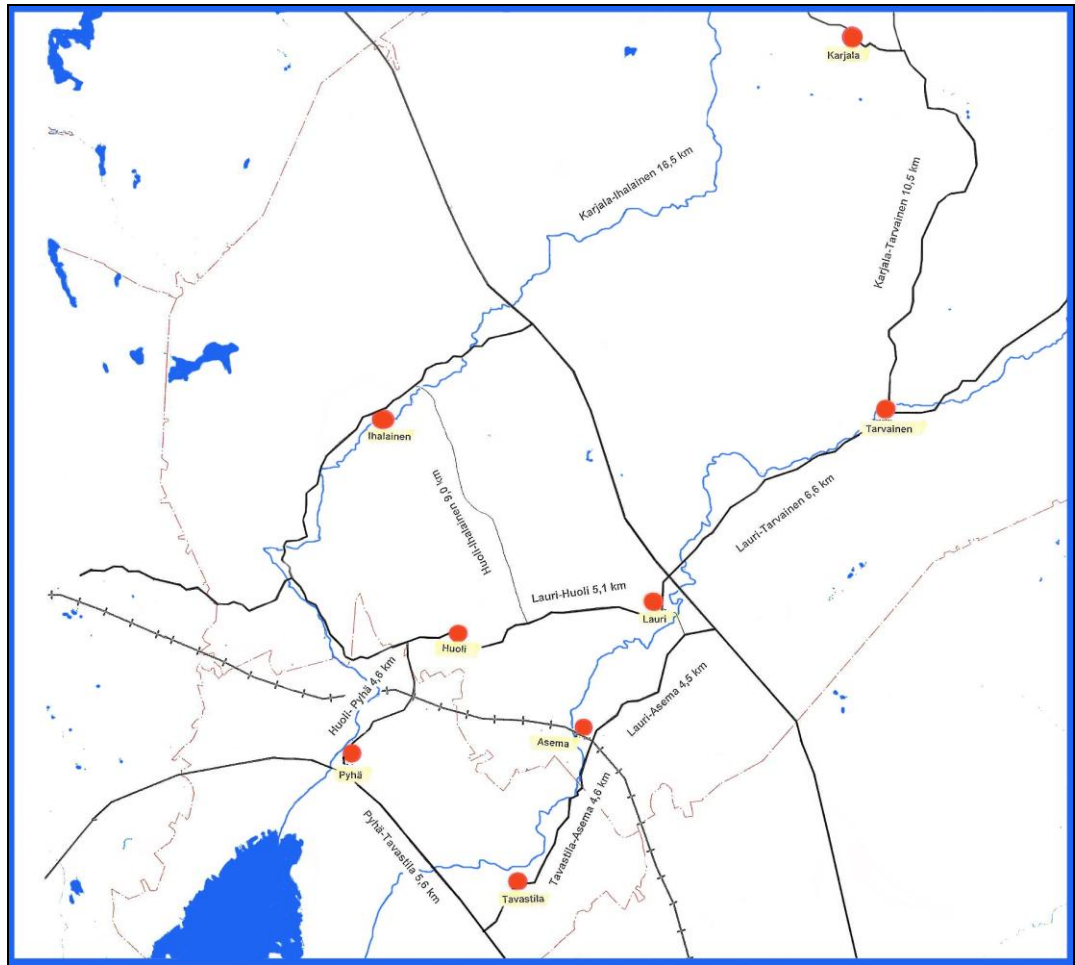
Vaski-kirjastoilla on yhteinen kirjastojärjestelmä eli yhteinen aineisto- ja asiakasrekisteri sekä yhteinen kirjastokortti. Vaski-kirjastokimpassa on yhteinen varausjono, yhtenäistettyjä toimintakäytäntöjä ja maksuja sekä yhteiset käytösäännöt. Vaskissa on johtoryhmä, jossa ovat mukana kaikkien yhteisjärjestelmässä mukana olevien kuntien kirjastotoimenjohtajat.

Vaski-kirjastokimpassa ei ole vielä omaa palvelustrategiaa. Yleisillä kirjastoilla on yhteinen Opetusministeriön laatima ja koko maata kattava visio ja strategia.

Ainutlaatuisen ja joskus hankalankin tästä tilanteesta tekee se, että jokaisella Vaski-kirjastolla on takanaan myös oma kuntaorganisaatio, omat päättäjät lautakunnissa ja omat kuntakohtaiset strategiat, joiden osana kirjastot ovat. Tällainen kahden ”isännän malli” on ajoittain monimutkaista ja haastavaa. Turun kaupunki on vuonna 2009 kilpailuttanut aineistohankinnat, ja mukaan tulleet kunnat ovat säästäneet sekä aineistojen hinnoissa että kilpailutuksen vaatimassa työmäärässä. Kokoelmayhteistyö on lähtenyt käyntiin hankintayhteistyöllä, joka mahdollistaa myös kokoelmien erikoistumisen. Hankintayhteistyössä ovat Vaski-kirjastojen lisäksi mukana Kaarinan, Sauvon ja Paimion kirjastot. (Turun kaupunginkirjasto 2009.)

Vaski-kirjastokimpan yhteistyöstä syntyy selkeitä asiakaspalveluun liittyviä etuja. Kirjastokimpan kautta pienen kirjaston toimintaympäristö on laajentunut huomattavasti. Vaski-kirjastot siirtyivät yhteiseen varausjonoon huhtikuusta 2009 alkaen, jolloin alkoivat yhteiset aineistokuljetukset kirjastokimpan alueella. Vaski-kortilla voi tehdä varauksen mihin tahansa kirjastoon ja aineisto kuljetetaan siihen toimipaikkaan, jonka asiakas valitsi aineiston noutopaikaksi. Kirjastoasiakkaan näkökulmasta muutos on olennainen, koska hänellä on koko Vaski-kimpan alueen kirjastoaineisto käytettävissä. Taloudellisia etuja ei kirjastoyhteistyöstä tällä hetkellä synny. Yhteistyön tuoma kustannustehokkuus perustuu lähinnä kokoelmien yhteiskäyttöön, verkkopalvelujen tuottamiseen sekä logistiikkaan. (Turun kaupunginkirjasto 2009.)

Mynämäen kunnan kouluverkko on hyvin laaja, maakunnan laajimpia (Kuvio 7). Mynämäessä on 8 alakoulua, yksi yläkoulu ja lukio. Kunnassa on seitsemän pientä kyläkoulua, joissa annetaan vain ala-asteopetusta: Aseman koulu, Huolin koulu, Ihalaisten koulu, Karjalan koulu, Pyhän koulu, Tarvaisten koulu sekä Tavastilan koulu. Lisäksi keskustassa sijaitsee Laurin koulu, jossa on sekä alakoulu että koko kunnan alueen kattava yläkoulu. (Sivonen & Ilanti 2009.)

KUVIO 7. Mynämäen kouluverkko vuonna 2010 (Mynämäen kunta 2009).

Kirjastojen on kerättävä tietoa kouluista ja oppilaista, jotta ne pystyvät suunnittelemaan ja toteuttamaan pitkäjänteistä työtä (IFLA 2008, 10.). Ennusteen mukaan Mynämäen koulujen oppilasmäärä pienenee tasaisesti kaikissa kouluissa (Taulukko 3). Oppilasmäärien lievästä laskusta huolimatta Mynämäen kouluverkko pysyy laajana myös tulevaisuudessa ja se on otettava huomioon kirjaston suunnittelutyötä tehdessä.

TAULUKKO 3. Mynämäen koulujen oppilasmäärät lukuvuosina 2010–2011 sekä Mynämäen perusopetuksen oppilasmääräennuste 2011–2016 tilastointipäivän 20.9.2010 mukaan (Väestörekisteri 20.9.2010.)

Koulu	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Asema	50	52	42	41	41	41	41
Huoli	48	43	39	40	38	43	39
Ihalaisten	18	20	21	18	18	21	24
Karjala	47	47	48	49	39	37	37
Tarvaisten	47	41	37	36	31	32	26
Pyhä	51	50	52	49	48	4926	49
Tavastila	71	66	58	50	50	50	50
Lauri	599	579	574	556	537	507	494

Mynämäen koulut voidaan jaotella ryhmiin sen mukaan millaiset kirjastopalvelut kouluissa on. Kirjastopalvelujen näkökulmasta huonoin tilanne on **Aseman ja Pyhän kouluissa**. Aseman koulussa on 3 opettajaa. Matka Mynämäen keskusta ja pääkirjastoon on noin 4 kilometriä. Pyhän koulusta on matkaa Mynämäen keskusta noin 9 kilometriä. Kouluissa ei ole kirjastoasioista vastaavaa opettajaa. Kirjastokäyntejä pääkirjastoon tehdään näistä kouluista satunnaisesti. Opettajat lainaavat kirjastosta materiaalia oppilaille oman aktiivisuutensa puitteissa. (Sivonen & Ilanti 2009, 7; Auremaa 2010; Ihanamäki 2010.)

Huolin koulussa on 3 opettajaa. Matka Mynämäen keskusta ja pääkirjastoon on 5 kilometriä. Pyörätie on keskusta saakka. Koulussa on kirjastoasioista vastaava opettaja, joka käy säännöllisesti lainaamassa aineistoa pääkirjastosta. Kirjastoasioiden hoidosta opettajalle maksetaan erillinen korvaus. (Sivonen & Ilanti 2009, 5; Pahomow 2010.)

Karjalan koulu on peruskorjattu vuonna 2006. Osa tiloista on uusia. Matka Mynämäen keskusta ja pääkirjastoon on 16 kilometriä. Koulussa on 3 opettajaa. **Tarvaisten koulusta** pääkirjastoon on 6 kilometriä. Päärakennuksen yläkerrassa on ryhmäperhepäivähoito. **Ihalaisten koulusta** matka pääkirjastoon on 14 kilometriä. Opettajia on 2. Näiden koulujen kirjastopalvelut hoidetaan ostopalveluna.

Kouluissa käy Laitilan kirjastoauto kolmen viikon välein. (Sivonen & Ilanti 2009, 6; Anto 2010; Leino 2010; Tolonen 2010.)

Tavastilan koulun oppilaat käyttävät samassa rakennuksessa olevaa Mynämäen sivukirjastoa. **Laurin koulu** sijaitsee keskustassa, noin 500 metrin päässä pääkirjastosta. Oppilaat käyvät kirjastossa opettajan johdolla opettajan aktiivisuuden puitteissa. (Sivonen & Ilanti 2009, 7; Mäkisalo 2010.)

Mynämäen lukio perustettiin vuonna 1925 nimellä Mynämäen Yhteiskoulu. Mynämäen lukiossa on pieni kirjastotila, joka toimii käsikirjastona, lehtilukusalina ja ryhmätyötilana. Kirjaston aineisto on kunnankirjaston rekisterissä. Oppilaat lainaavat aineistoa myös kotiin. Kirjaston hoidosta vastaa lukion opettaja. Mynämäen lukiossa lukuvuonna 2010–2011 on 174 oppilasta. (Stormi 2010.)

4.3.2 Ajatuksesta suunnitelmaksi

Kehittämishanke lähti liikkeelle käytännön tarpeista. Huomasin, että koulun ja kirjaston yhteistyö on hyvin satunnaista ja perustuu pitkälti yksittäisten opettajien aktiivisuuteen. Lisäksi minulle esitettiin toiveita koulun ja kirjaston yhteistyön tehostamisesta. Otin tilanteen lähempään tarkasteluun ja selvisi, että Mynämäen koulujen oppilaat eivät ole yhdenvertaisessa asemassa. Osa oppilaista sai monenlaisia kirjastopalveluita, mutta toiset olivat jääneet kokonaan kirjastopalvelujen ulkopuolelle. Osassa kouluista ei ollut ollenkaan koulun ja kirjaston välistä yhteistyötä. Tästä syntyi ajatus koulun ja kirjaston yhteistyön kehittämisestä.

Ensimmäisessä vaiheessa otin yhteyttä Mynämäen koulujen rehtoreihin ja sovin jokaisen kanssa haastatteluajasta. Valitsin haastatteluun koulujen rehtorit, koska juuri heillä on mahdollisuus vaikuttaa syntyneen tilanteen korjaamiseen. Olen helmi- ja maaliskuussa 2010 käynyt haastattelemassa kaikkia Mynämäen kunnan koulujen rehtoreita.

Haastatteluissa käytiin läpi seuraavat kysymykset:

- Miten koulun kirjastopalvelut on järjestetty?
- Miten kirjastonkäytön opetus on järjestetty?
- Onko opettajilla kirjastotyötunteja?
- Onko koulussa käsikirjasto?
- Onko opettajilla mahdollisuutta osallistua koulun ja kirjaston yhteistyöhön?
- Minkälaisia toiveita koululla on kirjaston ja koulun yhteistyön suhteen?

Aseman, Karjalan, Pyhän ja Tavastilan kouluissa haastatteluun osallistui ainoastaan rehtori. Huolin ja Tarvaisten kyläkouluissa keskusteluihin osallistui rehtoreiden lisäksi myös muita opettajia. Opettajien osallistuminen haastatteluihin oli hyvin positiivinen seikka sekä kehittämishankkeen että tulevan yhteistyön näkökulmasta. Tehtyjen haastattelujen aikana opettajat tulivat tutuiksi. Ennen haastatteluja laadin haastattelurungon, jonka pohjalta sitten keskusteltiin. Lisäksi varasin aikaa vapaaseen keskusteluun. Haastattelurungon laatimisesta oli apua, koska muuten joitakin asioita olisi jäänyt kokonaan selvittämättä. Jokaiselta haastatteluun osallistuneelta keräsin lisäksi ajatuksia ja toiveita koulun ja kirjaston yhteistyön mahdollisuuksista. Yllätyksenä oli, että osalla rehtoreista ei ollut mitään erityisiä toiveita. Osalla haastatelluista ei ollut mitään käsitystä siitä, millaisia kirjastopalveluja kirjastolla on tarjottavana heidän koulunsa oppilaille. Esimerkiksi Aseman ja Pyhän koulujen rehtorit totesivat haastattelussa, että koulun kirjastoasiat ovat jääneet huonoon hoitoon.

Mynämäen kunnan suurimmassa koulussa (Laurin koulu) käytiin monta keskustelua. Laurin koulun rehtorin haastattelun lisäksi pidettiin erillinen keskustelu alasteen johtoryhmän kanssa. Keskustelin asiasta satunnaisesti myös muutaman aineopettajan kanssa. Keskustelurunkona käytin aiemmin laatimaani rehtoreiden haastattelurunkoa. Kaikissa keskusteluissa käytiin läpi nykytilannetta ja pohdittiin lisäksi, mitä ja miten voidaan tehdä yhteistyössä. Keskusteluissa sivistys- ja kunnanjohtajan kanssa selvitettiin asiaa yleisellä tasolla, ilman konkreettisia toimenpiteitä tai ehdotuksia. Sain heiltä kannustusta kehittämistyöhöni.

Keskustelujen ja haastattelujen avulla selvitin koulujen lähtötilannetta sekä opettajien ja rehtoreiden odotuksia ja toiveita kirjastoyhteistyöstä. Opettajien ja rehtoreiden kanssa keskusteltiin myös arvotaustoista sekä osapuolten mahdollisista tehtävistä ja työnjaosta. Osallistuneiden yhteinen näkemys oli, että jokainen mynämäläinen lapsi pitää saada kirjastopalvelujen pariin opetussuunnitelman perusteissa kuvatulla tavalla. Yhteiset tavoitteet syntyivät melko helposti ja näin hahmottui näkemys hankkeen toivotusta lopputuloksesta. Eniten keskustelua herätti se, onko osapuolilla tarpeeksi resursseja koulun ja kirjaston yhteistyön kehittämiseen.

Hankkeesta keskustelin myös kirjastovirkailijoiden kanssa. Kirjastossa pidetään viikoittainen työpaikkapalaveri maanantaisin ja sen yhteydessä keskustelu sujuu luontevasti. Kirjastotyö on vuorotyötä ja yhteistä aikaa on usein vaikea järjestää. Kirjastovirkailijat suhtautuivat asiaan myönteisesti ja osallistuivat toimintaan heti hankkeen alusta. Hankkeen aikana sain heiltä jatkuvasti suullista palautetta.

Kehittämishankkeen suunnitelmaa laatiessani tutustuin kirjallisuuteen, verkkolähteisiin sekä omiin arkistoihin. Lukemani ja työkokemukseni perusteella muotoutui ensimmäinen versio koulun ja kirjaston yhteistyösuunnitelmasta. Kehittämishankkeen pohjaksi otin omia, kirjastovirkailijoiden sekä opettajien ja rehtoreiden mielipiteitä ja ajatuksia. Erilaisia sopimus- ja suunnitelmamalleja löytyi niin internetistä kuin tulostettuina versioinakin. Sopimus- ja suunnittelumallit olivat hyvin erilaisia ja painottivat eri asioita. Erityisesti eroavaisuuksia löytyi kaupungin- ja kunnankirjastojen välillä. Kaikki mallit on rakennettu kyseisen kunnan tai kaupungin kouluverkko huomioon ottaen. Mallien soveltaminen sellaisenaan omaan kirjastoon ei ollut mahdollista.

Päätin tarkastella asiaa myös kirjastopalvelujen näkökulmasta, koska koulun ja kirjaston yhteistyön tärkeimpänä tavoitteena on yhdenvertaisten kirjastopalvelujen tarjoaminen, huomioon ottaen kunkin kyläkoulun erityispiirteet. Yhteistyösuunnitelmasta keskustelin satunnaisesti myös muiden kirjastoalalla toimivien kanssa. Helmikuussa 2010 haastattelin Nousiaisten kunnankirjaston kirjastonjohtajaa. Tällöin keskusteltiin siitä, miten kunnassa on järjestetty oppilaiden kirjastopalvelut. Haastattelusta kävi ilmi, että Nousiaisissa koulun ja kirjaston yhteistyö riippuu

koulusta, sen koosta ja sijainnista. Yliojan mukaan jokaisessa koulussa on omat ratkaisunsa. Kirjastonjohtaja totesi, että koulun ja kirjaston yhteistyö riippuu kirjaston aktiivisuudesta. (Ylioja 2010.)

4.3.3 Suunnitelmasta sopimukseksi

Jatkoin työtäni kirjallisuutta ja muita lähteitä tutkimalla. Suunnitelman ensimmäisessä versiossa kehittämishankkeen piirissä olivat vain peruskoulun oppilaat. Työn edetessä suunnitelma laajentui myös lukioon. Huhtikuussa 2010 asiasta keskusteltiin Mynämäen lukion rehtorin sekä lukion kirjastovastaavan lehtorin kanssa. Vapaassa keskustelussa määriteltiin lukion ja kirjaston yhteistyön tavoitteet sekä sovittiin pitkäntähtäimen toimenpiteistä ja niistä toiminnoista, joiden toteuttaminen aloitettaisiin välittömästi. Pitkäntähtäimen toimenpiteisiin kuuluivat lukion oppilaiden tiedonhankintataitojen opetus sekä lukion kirjaston hoitoon liittyvät toimenpiteet. Olemme sopineet, että lukion opettajille pidetään koulutus verkkokirjaston mahdollisuuksista.

Kehittämishankkeen ensimmäinen versio oli nimeltään ”Koulun ja kirjaston yhteistyösuunnitelma”. Suunnitelma sisälsi seuraavat asiat:

- yhteistyösuunnitelman tavoitteet
- kirjastonkäytön opetus: sisällöt ja tavoitteet
- kirjailijavierailut
- kirjasto ryhmätyö-, näyttely- ja esiintymistilana
- kirjasarjat ja teemakirjat
- siirtokokoelmat
- aineiston hankinta
- tiedottaminen
- yhteisökortti
- kirjallisuusdiplomi
- kirjastoauto
- kirjaston osallistuminen koulutoimintaan

- kirjavinkkaustoiminta
- sanataidekerhotoiminta ja kummikirjailijatoiminta
- atk-yhteistyö ja aineiston hankinta
- työelämään tutustuminen
- toimenpiteet.

Ensimmäisessä versiossa asiat oli kirjattu yleisellä tasolla. Versiossa ei ollut koulukohtaista osiota. Pohdinnan jälkeen päätin, että sana ”sopimus” on tässä tapauksessa parempi, koska se velvoittaa molemmat osapuolet toimintaan. Yleisellä tasolla kirjatulla asioilla on vaarana jäädä toteutumatta. Sopimukseen asiat kirjataan konkreettisella tasolla, päivissä ja numeroissa mitattuna. Ongelma-alueiden ja toimenpiteiden määrittelyn jälkeen kehittämishankkeen kokonaisuus alkoi hahmottua. Jaoin hankkeen pienempiin toiminnallisiin osiin, jolloin kokonaisuus oli helpommin hallittavissa.

Kirjastohenkilökunnan kanssa keskustelin hankkeen kokonaisuudesta sekä siitä, mitkä jo olemassa olevista palveluista tarvitsevat uudistamista. Yhdessä todettiin, että kaikki toiminnot, joita koulun ja kirjaston yhteistyönä toteutettiin, kuten esimerkiksi kirjastossa järjestettävät tapahtumat, tiedonhallintataitojen opetus ja kirjastonkäytön opastus, olisi hyvä suunnitella uudestaan, ottaen huomioon hankkeen aikana saatavat kokemukset ja oivallukset. Kirjastovirkailijoiden kanssa keskusteltiin myös siitä, mitkä ovat kehittämishankkeen tulostavoitteet. Keskustelujen aiheeksi nousivat työajan, koulutuksen ja muiden resurssien riittävyys. Kehittämishankkeen edetessä hankin lisää tietoa alan kirjallisuudesta.

Yhteistyösopimuksen luonnoksesta keskusteltiin kirjastohenkilökunnan viikoittaisissa palavereissa sekä kehityskeskusteluissa. Jokaisen työntekijän henkilökohtaiset vastualueet ja tehtävät määriteltiin työntekijän kiinnostuksen pohjalta. Vastualueita määriteltiin neljä:

- hankkeen kokonaisuus
- tiedonhallintataitojen opetus ylä-asteen 7. luokan oppilaille
- kirjastonkäytön opastus ala-asteen 1. luokalle

- koulutuskokonaisuus opettajille.

Jaottelun pohjalta sovittiin pidettäväksi palaverit, jossa määritellään kunkin vastualueen sisällöt ja kehittämiskohteet sekä sovitaan jatkotoimenpiteistä. Kunkin toteuttaja suunnitteli oman vastualueensa toimintaa itsenäisesti. Toukokuussa 2010 toteutettiin kokeilutoimintana koulutuspäivä lukion opettajille sekä kirjastonkäytön oppitunti 1. luokan oppilaille. Pilottitoiminnasta saadut palautteet käsiteltiin kirjastohenkilökunnan palavereissa sekä keskusteluissa koulujen kanssa. Koulun ja kirjaston yhteistyösopimuksen kokonaisuutta tarkasteltiin toiminnan jälkeen uudelleen ja päätettiin, että sopimuksen voimassaoloajaksi rajataan yksi vuosi.

Kerroin kehittämishankkeistani myös Vaskin lastenkirjastotyöryhmän kokouksessa toukokuun lopussa. Lastenkirjastotyöryhmään kuuluvat lasten ja nuorten kirjastotyötä tekevät kaikista kunnista ja kaupungeista, jotka kuuluvat Vaski-kirjastokimppaan, Turun kaupunginkirjaston työntekijöitä lukuun ottamatta. Turun kaupunginkirjastossa on oma lasten ja nuorten palvelutyöryhmä. Kokouksessa keskusteltiin koulujen ja kirjastojen yhteistyöstä Vaski-kirjastojen alueella. Jokainen kokoukseen osallistunut kertoi miten koulun ja kirjaston yhteistyö on organisoitu heidän kunnassaan. Kokouksen ansiosta sain käsityksen, millaista koulun ja kirjaston yhteistyötä Vaski-kimppan alueella tehdään. Kesäkuussa 2010 esittelin koulun ja kirjaston yhteistyösopimuksen luonnosta myös kirjastojohtajien koulutuspäivässä. Kesäloman aikana vierailin eri kuntien ja kaupunkien kirjastoissa. Tutustuin Kokemäen, Konneveden, Euran, Rautalammin ja Suomussalmen kirjastoihin ja keskustelin henkilökunnan kanssa. Yhteenvetona keskusteluista voi todeta, että koulun ja kirjaston yhteistyön yhteistä mallia ei löytynyt. Jokaisella kirjastolla näytti olevan oma toimintamallinsa.

4.3.4 Valmis sopimus ja sopimuksen päivittäminen

Syksyllä 2010 kävin Opetusministeriön tuella järjestetyllä tutustumismatkalla Hollannissa. Yhdessä muiden Suomen kirjastoalan ammattilaisten kanssa

tutustuimme hollantilaisiin kirjastoihin. Vierailimme sekä isoissa että pienissä kirjastoissa ja matkan aikana tutustuimme 10:een kirjastoon. Hollannin yleiset kirjastot ovat kirjastoalan kehityksen kärjessä. Sain matkalta paljon vaikutteita, ajatuksia ja ideoita, joita voin soveltaa koulun ja kirjaston yhteistyön sisällön kehittämiseen. Maan kirjastoammattilaiset ovat välittömiä ja energisiä ihmisiä. Heidän toimintatapansa on hyvin erilainen ja perustuu luovuuteen, kun taas suomalaisissa kirjastoissa tehdään työtä hyvin perinteisin keinoin. Hyvänä esimerkkinä voidaan pitää kirjojen sijoittelua hyllyyn, joka muistuttaa enemmänkin kirjakaupan esille asettelua. Myös kirjastonkäytön opetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa käytetään erilaista, vapaampaa, ajattelutapaa.

Vierailujen yhteydessä keskustelin kehittämishankkeistani kirjastoalan ammattilaisten kanssa. Matkalla oli mukana kirjastolaisia muuan muassa Rovaniemeltä, Turusta, Nivalasta ja Vehmaalta. Heiltä sain tietoa siitä, miten heidän kirjastoissaan koulun ja kirjaston yhteistyö on organisoitu. Heidän mukaansa oppilaille tarjottavat kirjastopalvelut sekä koulun ja kirjaston yhteistyö on aina koulukohtaista ja perustuu enimmäkseen kirjastoammattilaisten ja opettajien henkilökohtaisiin kontakteihin. Mitään valmista mallia ei ole. Isoissa kaupungeissa yhteistyö koulujen kanssa on erilaista verrattuna pienempiin kuntiin, koska oppilaita on paljon enemmän.

Syyskuussa 2010 toteutettiin kolmen 7. luokan tiedonhankintaitojen opetustunnit. Tiedonhankintataitojen opetusta on toteutettu kirjastossamme jo aiemmin, mutta tänä syksynä toteutetut tunnit oli suunniteltu kokonaan uudelleen. Toteutettua opetusta arvioitiin sekä kirjastohenkilökunnan että opettajien kanssa. Saimme hyvää palautetta sekä kehittämissuhteita. Sovimme Laurin koulun äidinkielenopettajan kanssa, että hän osallistuu tiedonhankintataitojen opetustuntien edelleen kehittämiseen.

Lokakuussa 2010 kirjastotoimi joutui ikävään tilanteeseen. Tavastilan koulun toimintaa on päätetty laajentaa, jolloin kirjastotilat tarvitaan opetuskäyttöön. Sivukirjaston toiminta joutui näin ollen lopettamisuhan alle. Kunnanjohtajan toimeksiantosta laadin sivistyslautakunnalle esityksen, jossa selvitin tilannetta ja esitin eri-

laisia ratkaisumalleja kirjastotoiminnan uudelleen järjestämiseksi. Asiaa käsitellään seuraavaksi kunnanhallituksessa ja –valtuustossa. Päivitin koulun ja kirjaston yhteistyösopimuksen todennäköisimmän ratkaisun pohjalta.

Sopimuksen sisällöstä on keskusteltu kirjaston henkilökunnan kanssa sekä sivistysjohtajan kanssa. Viimeisimmässä versiossa on sekä kaikille kouluille yhteinen osio että koulukohtaiset osiot. Opinnäytetyön kirjoittamisvaiheessa yhteistyösopimukseen on tullut aikataulutukseen liittyviä koulukohtaisia tarkennuksia.

Kehittämishankkeen tärkein tavoite, jokaisen koulun oppilaan kuuluminen peruskirjastopalvelujen pariin, on kirjattu sopimukseen ja näin ollen turvattu. Sopimus allekirjoitetaan yhdeksi vuodeksi. Jatkosta päätetään toteutuneen toiminnan arvioinnin yhteydessä.

Koulun ja kirjaston yhteistyösopimuksen valmistelu on kesken. Jatkan työtäni yhteistyön kehittämisen parissa. Joulukuussa esittelen yhteistyösopimusta sivistysosaston yhteisessä palaverissa. Koulujen ja lukion rehtoreiden lisäksi kokouksessa ovat läsnä myös muiden toimien edustajat. Yhteisessä palaverissa käydään sopimusta läpi ja pohditaan yhdessä miten sopimuksen tekstiä ja sisältöä tarkennetaan. Monet asiat ja kuviot jäivät vielä selvittämättä. Toimivan moniammattilisen yhteistyön virittäminen vaatii aikaa. Monia hyviä ideoita ja ajatuksia, kuten esimerkiksi Tietokirjojen lukudiplomi, TET -harjoitteluun pohjautuva nuorten projekti sekä ”Kummiluokka” – projekti jouduttiin toistaiseksi jättämään sopimuksen ulkopuolelle.

5 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

5.1 Tavoitteet ja niiden toteutuminen

Kehittämishankkeen tavoitteena oli olemassa olevilla resursseilla tuottaa tasa-arvoisempia kirjastopalveluja mynämäkeläisille lapsille ja nuorille. Tähän tavoitteeseen pyrin koulun ja kirjaston yhteistyösopimuksen laatimisen avulla. Työlle asetetut tavoitteet koulun ja kirjaston yhteistyön kehittämisestä ovat toteutuneet siltä osin, että neuvotteluyhteys kaikkiin kouluihin on saatu ja yhteistyökokeilut on aloitettu niin Laurin ala- ja yläkoulun kuin Mynämäen lukion kanssa.

Sopimus on kirjoitettu, mutta vaatii vielä viimeistelyä. Se on tarkoitus allekirjoittaa toukokuussa 2011. Koulukohtaiset asiat on kirjattu sopimukseen erikseen kunkin koulun osalta ja ne ovat hieman keskeneräisiä. Osiot täydennetään yhteistyössä koulujen kanssa vielä kevään aikana. Valmiissa sopimuksessa tulee korostumaan tasavertaisuus. Sopimuksen ansiosta Mynämäen kouluissa ja lukiossa opiskelevilla tulee olemaan yhdenvertaiset kirjastopalvelut koulusta riippumatta. Koulun ja kirjaston välistä yhteistyösopimusta ja siihen kirjattua toimintaa ei vielä voida lopullisesti arvioida, koska toimintaa ei ole vielä täydessä mittakaavassa kokeiltu. Sopimuksen sisältöä pystyy mielestäni luotettavasti arvioimaan vasta yhden tai kahden täyden toimintavuoden jälkeen. Tähän mennessä saatujen kokemusten perusteella voidaan kuitenkin todeta, että tasavertaisuusperiaate tulee toteutumaan. Sivistyslautakunnan käsittelyn ja hyväksymisen jälkeen sopimus astuu voimaan ja se sitouttaa osapuolet yhteisiin tavoitteisiin.

5.2 Kehittämishankkeen arviointia

Kehittämistyöni lähti liikkeelle tarpeesta kehittää Mynämäen kunnankirjaston lapsille ja nuorille suunnattuja kirjastopalveluja. Kehittämishankkeen vetäjänä pereh-

dyin aihetta käsittelevään kirjallisuuteen. Teoreettisen katsauksen perusteella voidaan todeta, että molempien organisaatioiden yhteiskunnallisten tavoitteiden saavuttamisen kannalta koulujen ja kirjaston yhteistyö on elintärkeää.

Työn tilaajan, Mynämäen kunnan, kannalta ajateltuna opinnäytetyöni oli organisaation osaamiselle tarpeen. Kunnan virkamiehenä olisin tuskin koskaan panostanut sellaisen tietomäärän hankkimiseen töittäni ohella. Tieto on nyt kerättyä ja valmiina edelleen hyödynnettäväksi tulevissa projekteissa.

Yhteistyön käynnistäminen ja toimivaksi hiominen on monen vuoden projekti. Sopimuksessa kirjattujen asioiden käyttöön ja kehittämiseen harjaannutaan vähitellen, kun opitaan tuntemaan yhteistyökumppanit ja näiden toimintatavat paremmin. Työtä siis on vielä paljon. Sopimuksen osapuolten on sisäistettävä tavoitteet, jotta toimintaa voidaan kehittää edelleen. Yhteisen toiminnan tavoitteiden on oltava selvillä niin rehtoreilla, sivistysjohtajalla, kuin opettajilla, kirjastovirkailijoilla puhumattakaan päättäjistä. Tämä prosessi voi viedä paljon aikaa.

Yhteistyösopimuksessa mainitun koulun ja kirjastoyhteistyön kehittämisryhmän perustamisessa on ollut omat haasteensa. Innostuneiden ja osaavien ihmisten löytäminen ei ole aina ollut helppoa. Hankkeen aikana työtäni on arvioitu sekä sisäisesti että ulkoisesti. Koen kuitenkin, että arviointi on ollut epätasuaista ja osittain puutteellista, johtuen kirjallisen arviointisuunnitelman puuttumisesta.

5.3 Opinnäytetyöprosessin arviointia ja jatkotutkimukset

Opinnäytetyöprosessi oli haastava ja se sujui sykleittäin. Viimeisen syklin keskenäisyys hankaloittaa arviointia. Opinnäytetyön tekemisen aikana tunsin monesti oloni epävarmaksi työni suunnan suhteen. Olenko oikealla tiellä ja palvelevatko valinnat lopulta työlle asetettuja tavoitteita.

Opinnäytetyön luotettavuutta voi arvioida monesta eri näkökulmasta, koska työssä on sekä teoreettinen että toiminnallinen osuus. Teoreettisessa osiossa tutkin yleistä

kirjastoa käsitteenä sekä lasten ja nuorten kirjastopalveluja. Lisäksi etsin vastausta sille, minkälaisia tavoitteita on lasten ja nuorten kirjastotyöllä sekä millaisia lasten ja nuorten kirjastopalvelujen muotoja on olemassa. Teoreettisessa osiossa käsitte-len koulun ja kirjaston yhteistyötä. Teoreettinen osio onnistui mielestäni hyvin. Aihetta on käsitelty riittävässä laajuudessa. Olisin ehkä saanut enemmän luotetta-vuutta ja syvyyttä teoreettiseen osioon, jos olisin selvittänyt kirjallisuuden avulla, minkälaisia yhteistyön synnyttämiä kokemuksia ja ratkaisuja on saatu sosiaalialal-la, jossa tehdään paljon poikkihallinnollista yhteistyötä. Alalla on tehty monia tutkimuksia ja niitä tutkimustuloksia olisin ehkä voinut enemmän hyödyntää taustatiedon keräämisessä. Kehittämismenetelmän kannalta kehittämisestä olisi tullut luotettavampi, mikäli olisin saanut enemmän ulkopuolisia tahoja arvioimaan työtä sen jokaisessa kehitysvaiheessa.

Opinnäytetyön aihetta käsitteleviä tutkimuksia ei Suomessa ole tehty, lukuun ot-tamatta keväällä 2003 valmistunutta pro gradu tutkimusta. Myöskään ulkomaisia tutkimuksia ei löytynyt. Tämä saattaa johtua siitä, että muualla maailmassa koulu-jen yhteyteen kuuluvat olennaisena osana koulukirjastot virkailijoinen. Nämä kirjastot ovat hallinnollisesti osa koulujärjestelmää. Esimerkiksi Venäjällä yleisillä kirjastoilla ei ole tarvetta tehdä yhteistyötä koulujen kanssa, koska jokaisessa kou-lussa on koulukirjasto. Näin on myös USA:ssa sekä Tanskassa. Myös Suomessa on koulukirjastoja, joista on viime aikoina kirjoitettu paljon. Erityisesti Opetushal-litus tukee koulukirjastojen perustamista ja kehittämistä erilaisilla projekteilla. Projektien tuloksina on syntynyt paljon kirjoja ja raportteja, mutta niiden tarkaste-lunäkökulma on erilainen, eivätkä ne siten sovellu sellaisenaan käsittelemääni aiheeseen.

Osa työssäni käytetyistä kirjallisuuslähteistä ovat melko vanhoja. Käytän tässä opinnäytetyössä esimerkiksi Helle Kannilan kirjaa, joka on kirjoitettu jo vuonna 1948. Huolimatta siitä, että kirjan ilmestymisestä on kulunut yli 60 vuotta, se on edelleen monelta osin ajankohtainen. Lastenkirjastotyöstä on kirjoitettu runsaam-min 1970-luvulla, joka näyttäisi olleen lastenkulttuurin nousun aikaa. Se puoles-taan vaikutti myös lastenkirjastotyötä tutkivan kirjallisuuden lisääntymiseen. Hy-vänä esimerkkinä on ”Suomalainen Lastenkirjasto”-opas vuodelta 1979. Suomen

Kirjastoseuran samoihin aikoihin tekemä tutkimus oli oppaan pohjana. Kirja on edelleen ainoa laatuaan ja siten alan perusteos.

Opinnäytetyön tekemisen aikana on noussut esille paljon koulun ja kirjaston yhteistyöhön liittyviä ajatuksia, joita voisi tutkimuksen ja kehittämishankkeen keinoin selvittää. Tässä opinnäytetyössä ei esimerkiksi ole käsitelty koulun ja kirjaston yhteistyön toteuttamiseen vaikuttavia resursseja. Resurssien niukkuus tuntuu olevan yleinen huolenaihe kaikilla, jotka ovat osallistuneet taikka suunnittelevat koulun ja kirjaston yhteistyötä. Toinen mielestäni ajankohtainen tutkimuksen aihe olisi lasten kirjastotyötä tekevien työntekijöiden osaamisen kartoitus sekä tulevaisuuden koulutustarpeen selvittäminen. Tärkeä aihe olisi myös Ruotsin mallin mukaisten lastenkirjastokonsulttien eli alueellisten pedagogisten informaatikoiden tarvekartoitus. Samalla voisi selvittää onko näiden virkojen perustamiselle edellytyksiä esimerkiksi kuntien välisenä yhteistyönä.

Koulun ja kirjaston yhteistyön problematiikassa on paljon mielenkiintoisia, vielä tutkimattomia asioita. Olisi erittäin hyvä tehdä koko Suomea kattava kartoitus, jossa selvitetään, miten ja millaista koulun ja kirjaston yhteistyötä ylipäänsä tehdään.

5.4 Oma ammatillinen kasvu

Omassa ammatillisessa kasvussani on tapahtunut kehitystä opinnäytetyön kirjoittamisen sekä kehittämishankkeen parissa työskentelemisen aikana. Aikaisemmin pintapuoliseksi jäänyt tietämys on muuttunut sisäistetyksi tiedoksi. Yhtenä esimerkkinä lasten ja nuorten kirjastotyöhön liittyvät tehtävät, jotka ennen työn aloittamista olivat vain lakitekstiä ilman syvempää merkitystä. Työn edetessä tehtävät konkretisoituivat ja saivat sisältöä yksityiskohtaisempaan suuntaan ainakin koulun ja kirjastoon liittyvissä asioissa.

Ennen opinnäytetyöhön ryhtymistä minulla oli vain suurpiirteinen käsitys siitä, mitä on koulun ja kirjaston yhteistyö. Lisäksi monet yleiseen kirjastoon liittyvät asiat tulevat selvemmäksi. Koska seuraan aktiivisesti alani kehitystä mitään erityisen uutta tietoa ei tullut esille, mutta taas kirjastolaitoksen historiaan liittyvää tietoutta opinnäytetyön prosessi antoi paljon.

Opinnäytetyön teko vahvisti omaa näkemystäni kirjastotyön tilasta ja kehitystrendeistä. Lisäksi se antoi vahvistusta, että oman kirjaston kehittämissuunta on ainakin tällä hetkellä oikea. Toisaalta taas prosessin aikana huomasin, että muuallakin on samantyyppisiä ongelmia. Koulun ja kirjaston välinen yhteinen keskustelu on hyvin hedelmällistä. Niin vuoropuhelu, keskustelu kuin yhteistyökin on kannattavaa toimintaa, kunhan asioista sovitaan tarpeeksi selkeästi ja seikkaperäisesti. Sen on vahvistanut ammatillista osaamista.

Työn tekemisen aikana olen sisäistänyt realistisen evaluaation kehittämismenetelmän sisällön, jota voin tulevaisuudessa käyttää myös muiden ongelmien ratkaisemiseen ja ajatusten kehittelyyn. Kehittämismenetelmiin tutustumiseen ja käyttöön ottoon ei valitettavasti ole niin paljon aikaa kuin esimerkiksi opinnäytteeseen liittyvissä tilanteissa. Kuntien kehittämistyöhön ei ole varattuna resursseja ja jokapäiväinen toiminta määrää pitkälle työn sisällön.

Tällä tutkimuksella on yhteiskunnallista hyödynnettävyyttä. Työ on sisällöltään avointa ja sen tuloksia voidaan vapaasti hyödyntää koulun ja kirjaston yhteistyön kehittämisessä. Lasten ja nuorten oppimisen tukeminen on työtä, jossa moniammatillisuus korostuu. Koulun ja kirjaston onnistunut yhteistyö antaa oppimisen tukemiselle erittäin hyvät mahdollisuudet. Systemaattisuus tuo järjestystä toimintaan ja mahdollistaa työn todellisen kehittämisen ja itseohjautuvuuden.

LÄHTEET

Painetut lähteet

Abergel, R., Rothmund, A., Titley, G., Wootsch, P. 2005. Elävä kirjasto. Järjestäjän käsikirja. Kööpenhamina: Pohjoismaiden ministerineuvosto.

Almgren, P. & Jokitalo, P. 2010. Kirjasto 2011. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.

Anttila, P. 2006. Tutkiva toiminta ja ilmaisu, teos, tekeminen. Hamina: Akatiimi.

Anttila, P. 2007. Realistinen evaluaatio ja tuloksellinen kehittämistyö. Hamina: Akatiimi.

Bardy, M., Salmi, M. & Heino, T. 2001. Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES. Raportteja 263.

Berndtson, M. 2007. Kaksi kansallista toimijaa – Mahdollisuus vai ongelma? Yleiset kirjastot kansallisessa kirjastoverkossa. Kansalliskirjasto-lehti 4/2007, 4-7.

Berndtson, M. 2010. Kirjastokäyntien luonne on monipuolistunut. Helsingin Sanomat 7.10.2010. Mieli- ja mielipideosasto.

Blinnikka, V. 2003. Uudistuva lastenkirjastotyö. Teoksessa Pieni suuri maailma. Suomalaisten lasten- ja nuortenkirjallisuuden historia. Helsinki: Tammi, 148–152.

Brophy, P. 2006. Measuring Library Performance: principles and techniques. London: Facet Publishing.

Trophy, P. 2007. The library in the twenty-first century. London: Facet.

Cannelin, H. 1931. Kirjastonhoidon opas. Helsinki: Otava.

Cedercreutz-Bäck, C. 2004. Koulu ja kirjasto monikulttuurisuutta edistämässä. Teoksessa Monikulttuurisuus ja lasten kirjallisuuskasvatus. Virikkeitä 2/2004, 60.

Dahll-Larsson, H. & Ness, E. 2004. Reading project in Norway. Koulun ja kirjaston yhteistyötä Norjassa. Teoksessa Monikulttuurisuus ja lasten kirjallisuuskasvatus. Virikkeitä 2/2004, 24–27.

Dromberg, K. 2000. Koulu ja kirjasto yhteistyössä oppijoiden parhaaksi. Teoksessa Koulu kirjastossa. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 10–13.

Forsten, M. 2007. Game Point. Konsolipelihuone kirjastossa. Teoksessa Alameri-Sajama, R. 2007. Nuortenkirjastotyön käsikirja. Helsinki: BTJ Kustannus, 72–79.

Frantsi, H. 2000. Yhteinen oppimisympäristö- espoolaisesta Matildasta valtakunnalliseksi koulujen ja kirjastojen Nelibris-verkoksi. Teoksessa: Niinikangas, L. Koulu kirjastossa. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy, 70–81.

Frantsi, H. 2005. Tiedonhallintaa perusopetuksessa. Teoksessa Niinikangas, L. (toim.). Koulukirjastonhoidon opas. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelut, 37–47.

Haapanen, I. 2009. Lähikirjastoja kehitetään kaupunkilaisten olohuoneiksi. Turun Sanomat 15.5.2009, 17.

Haasio, A. & Puikkula, J. 2000. Verkostoituvat kirjastot. BTJ Kirjastopalvelu: Helsinki.

Haasio, A. 2000. Asiantuntijaverkostot ja niiden merkitys. Teoksessa Haasio, A. & Puikkula, J. 2000. Verkostoituvat kirjastot. BTJ Kirjastopalvelu: Helsinki, 9-28.

Heinisuo, R. & Koskela, S. & Saine, R. 2004. Kirjastopalvelut kaikilla mausteilla. Palvelutuotannon tila, tarpeet ja tulevaisuuden linjauksia. Opetusministeriön julkaisuja 2004:5. Helsinki: Opetusministeriö.

Holmberg, K. & Huvila, I. & Krongvist-Berg, M. Nivakoski, O. & Widen-Wulff, G. 2009. Kirjasto 2.0. Muuttuva osallistumisen kulttuuri. Helsinki: BTJ Kustannus.

Hämäläinen, V. 1985. Merkityksen ongelma kirjastotyössä - epäortodoksisia ajatuksia. *Signum* 5/1985, 153-156

Höglund, L. & Wahlström, E. 2005. Varför minskar biblioteksbesöken? Teoksessa Holmberg, S. & Weibull, L. (toim.) *Lyckan kommer, lyckan går: Trettio kapitel om politik, medier och samhälle*. Göteborg: SOM-institutet, 165-176.

Iivonen, M. 2000. Yhteistyö työyhteisön toiminnan perustana. Teoksessa Haasio, A. & Puikkula, J. *Verkostoituvat kirjastot*. BTJ Kirjastopalvelu: Helsinki, 41–54.

Jalovaara, E. 2005. Tunnetaidot tiedon rinnalle kasvatuksessa. Tampere: Pilot-Kustannus.

Jäppinen, E. 2000. Kirjasto oppimisen ja kasvun tukena. Teoksessa: Niinikangas, L. *Koulu kirjastossa*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy, 82–103.

Kannila, H. 1937. Kirjastotyö ammattina arvoonsa. *Kansanvalistus ja kirjastolehti* 6/1937, 245–259.

Kannila, H. 1948. Koulun ja kirjaston yhteistyöstä. Teoksessa *Kansakoulun työtöpoja*. Porvoo: WSOY, 312 -313.

Karhula, Päivikki. 2005. Verkossa – uudelleen organisoituvaa kirjastotyötä. Teoksessa Karppinen, I. & Piukkula, J. (toim.) Kirjastot it-ympäristössä. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy, 152 – 168.

Kauhanen, A. 2009. Tukholman trendikkäin kirjasto löytyy metroasemalta. Helsingin Sanomat 15.11.2009, A 15.

Kettula, P. 1995. Liedon kouluilla ja kirjastolla yhteiset haasteet. Teoksessa Tutkiva oppiminen. Kirjaston ja koulun yhteistyö. Helsinki: Suomen Kuntaliitto, 51–54.

Kirjastoasetus 1078/1998. Annettu Helsingissä 18.12.1998.

Kirjastolaki 904/1998. Annettu Helsingissä 4.9.1998.

Koivunen, H. 1995. Kirjasto merkityksen tuottajana tietoyhteiskunnassa. Helsinki: Suomen Kirjastoseura.

Kokkonen, S. 1972. Nukketeatteria kirjastossa. Kirjastopalvelu.

Kolu, K. 2000. Mitäpä se opettaja kirjastolla tekisi? Teoksessa Niinikangas, L. (toim.) Koulu kirjastossa. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 47–69.

Kurttila-Matero, E. 2005. Tutkimus tukee koulukirjaston kehittäjää. Teoksessa Niinikangas, L. (toim.) 2005. Koulukirjastonhoidon opas. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 48–55.

Kytömäki, P. 2000. Tieteellisten kirjastojen verkottuminen. Teoksessa Haasio, A. & Piukkula, J. Verkostoituvat kirjastot. BTJ Kirjastopalvelu: Helsinki, 55–72.

Lagerbohm, J. 1995. Kirjasto opetuksen laadun kehittämisessä. Teoksessa Tutkiva oppiminen. Kirjaston ja koulun yhteistyö. Helsinki: Suomen Kuntaliitto, 32–35.

Lappalainen, U. 2005. Jaetaan osaamista ja vastuuta – koulukirjaston ja yleisen kirjaston yhteistyö. Teoksessa Niinikangas, L. (toim.) Koulukirjastonhoidon opas. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 117 – 128.

Leppinen, S. 2007. Nuorten elokuvat kirjastossa: laadukkuutta ja vaihtoehtoja. Teoksessa Alameri-Sajama, R. Nuortenkirjastotyön käsikirja. Helsinki: BTJ Kustannus.

Lounasvuori, E. & Sarmela, M. 2005. Tiedonhaun portti – Kansalaisen tietoportaali. Teoksessa Kirjastot it-ympäristössä. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy, 81–106.

Lovio, M. & Tiihonen, V. 2005. Kirjaston asiakaspalvelu. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

Mäenmaa, E. 2010. Kirjasto juhlii avoimin ovin. Helsingin Sanomat 10.10.2010, 15.

Mäkelä, M. 1999. Sanajalkaseikkailu. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.

Mäkelä, M. 2001. Kirjavinkkareilta klassikkaita. Teoksessa Kirjaseikkailu. Lasten- ja nuortenkirjallisuuden opas. Helsinki: Tammi.

Mäkelä, M. 2002. Satuseikkailu kirjastossa. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.

Mäkinen, E. 2010. Kirjat lisääntyvät, lainat vähenevät. Helsingin sanomat C 1.

Mäkinen, O. 2009. Eriarvoisuutta tuutin täydeltä. Kirjastolehti 1/2009. s.14–15.

Niinikangas, L. 1995. Miten koulukirjasto voi edistää oppimista? Teoksessa Tutkiva oppiminen. Kirjaston ja koulun yhteistyö. Helsinki: Suomen Kuntaliitto. s. 17–31.

Niinikangas, L. 1999. Miksi koulukirjastot ovat tärkeitä? Teoksessa Niinikangas, L. (toim.) 1999. Kirjasto koulussa. Helsinki: Opetushallitus. BTJ Kirjastopalvelu, 15–34.

Niinikangas, V. & Näätsaari, I. 2000. Vastauksia uteliaalle ihmiselle. Verkostoitumisen tietopalveluammattilaisen strategiana. Teoksessa Haasio, A. & Puikkula, J. Verkostoituvat kirjastot. BTJ Kirjastopalvelu: Helsinki, 29 – 40.

Nykysuomen sanakirja 1-2. 1966. Porvoo:WSOY.

Opetushallitus. 2003. Lukion opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus.

Opetushallitus. 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus.

Opetusministeriö. 2006. Kirjaston kehittämisohjelma 2006 - 2010. Kirjasto maaseudun ja taajamien monipalvelukeskuksena. Opetusministeriön julkaisuja 2006:44. Helsinki: Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto.

Opetusministeriö. 2009b. Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015. Yleiset kirjastot. Kansalliset strategiset painoalueet. Opetusministeriön julkaisuja 2009:32 Helsinki: Opetusministeriö.

Orava, H. 1995. Kaupunginkirjasto palvelee oppilaitoksia Salossa. Teoksessa Tutkiva oppiminen. Kirjaston ja koulun yhteistyö. Helsinki: Suomen Kuntaliitto, 60–63.

Panova, R. & Chudinova, V. 2004. Bibliochnoje obsluzivaniye detej i junoshestva. Amerikanskij opyt. Moskva: Pashkov dom.

- Peltonen, M. 2007. Mitä tarkoittaa kvg? Nuoret, kirjasto ja tiedonhallintataidot. Teoksessa Alameri-Sajama, R. 2007. Nuortenkirjastotyön käsikirja. Helsinki: BTJ Kustannus, 129–148.
- Piekkala, V. 2005. Yhteissuunnittelutyöaika lisättiin tunnilla. Kuntatyöntantaja 2/2005, 15–16.
- Pihlaja, J. 2004. Kirjastonkäyttö. Vammala: Soceda.
- Proctor, R. & Usherwood, B. & Sobczyk, G. 1996. What do people do when their public library service closes down? : an investigation into the impact of the Sheffield libraries strike. Wetherby : British Library Research and Development Department, 1996.
- Raijas A. & Repo, P. 2009. Kuluttajat, käyttäjät ja markkinat. Teoksessa Ahola, E. & Palkamo, A. (toim.) 2009. Megatrendit ja me. Tekesin katsaus 255/2009. Helsinki:Tekes, 13–26.
- Rantakari, E. & Teinilä, L. 1978. Lastenkirjastojen työmuodot. Teoksessa Lastenkirjasto-opas. Helsinki: Suomen Kirjastoseura, 48–67.
- Rönström, T. 2000. Ett läsande Norden. Bokprat, barnbokskaravaner och lässtaffetter. Köpenhamn: Nordiska Ministerrådet.
- Rönström, T. 2004. En bok åt alla – välj din egen önskebok! Teoksessa Monikulttuurisuus ja lasten kirjallisuuskasvatus. Virikkeitä 2/2004, 34–41.
- Salmela, M. 2009. Miksei kaupunkien kirjastoja jo yhdistetä? Helsingin Sanomat 13.11.2009, A 11.
- Salmela, M. 2010. Lama ei piristänyt kirjastoja. Helsingin Sanomat 4.10.2010, A 11.

- Sallmen, P. 2007. Kirjastotyö muuttuu, muuttuuko kirjastotyöntekijä? Teoksessa Kirjastonhoitaja tulevaisuudessa – Millaista osaamista kirjastot tarvitsevat? Forssa: Kirjastonhoitajien säätiön julkaisu. 2007, 15–21.
- Sinko, P. 2005. Teoksessa Niinikangas, L. (toim.) Koulukirjastonhoidon opas. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 19–36.
- Sinko, P. & Pietilä A. & Bäckman, P. 2005. Luku- Suomessa taottua. Opetushallituksen Luku-Suomi-kärkihankkeen (2001–2004) raportti. Helsinki: Opetushallitus.
- Sipilä, S. 2007. Teoksessa Kirjastonhoitaja tulevaisuudessa – Millaista osaamista kirjastot tarvitsevat? Forssa: Kirjastonhoitajien säätiön julkaisu. 2007, 119-122.
- Solovjova, E. 2008. Gumanitarnij Zentr chitatelskih iniziativ. Biblioteka 12/2008, 49- 55.
- Suomen perustuslaki 731/1999. Annettu Helsingissä 11.6.1999.
- Teinilä, L. 1978. Lastenkirjastotyön tavoitteita. Teoksessa Lastenkirjasto-opas. Helsinki: Suomen Kirjastoseura, 36–47.
- Tuominen, K. 1999. Mitä yleinen kirjasto voi tarjota koulukirjastolle? Teoksessa Niinikangas, L. (toim.) Kirjasto koulussa. Helsinki: Opetushallitus. BTJ Kirjastopalvelu, 69 – 81.
- Turja, T. 2002. Tekemisen muunneltava keveys – mitä kirjastotyö on tulevaisuudessa? Signum 7/2002, 131–136.
- UNESCO. 1994. Unescon yleisten kirjastojen julistus. Helsinki: Suomen Unesco-toimikunta.

Virtanen, P. & Wennberg, M. 2005. Prosessijohtaminen julkishallinnossa. Helsinki: Edita.

Vänttinen, Katri. 2005. Kirjastojärjestelmä ponnahduslautana uusiin hankkeisiin. Teoksessa Karppinen, I. & Piukkula, J. (toim.) Kirjastot it-ympäristössä. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 127 -139.

Wallin, M. 2010. Kiinteistöjen määrä-alat. Tilalaitoksen johtaja. Mynämäki. Suullinen tiedonanto.

Äyräs, A. 1995. Historiaa, nykypäivää, tulevaisuutta. Teoksessa Tutkiva oppiminen. Kirjaston ja koulun yhteistyö. Helsinki: Suomen Kuntaliitto, 12–16.

Painamattomat lähteet

Berg, K. & Soikkeli, E. 2003. Tutkimus lastenkirjastotyöstä Suomessa. Opinnäytetyö. Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma. Oulun seudun ammattikorkeakoulu.

Kulmala, V. 2010. Hollannin matkaraportti.

Laitilan kaupunkikirjasto. 2010. Sopimus kirjastoautopalvelusta.

Mynämäen kunta. 2007. Mynämäen kunnan tiedotuslehti.

Mynämäen kunta. 2009. Mynämäen kunnan Talousarvio 2010 ja – suunnitelma vuosille 2011 – 2012.

Mynämäen kunta. 2010. Mynämäen kunnan tilinpäätös 2009.

Mynämäen kunta. 2010. Mynämäen koulujen oppilasmäärät 2010 - 2011.

Sivonen, M. & Ilanti E. 2009. Kouluverkkoselvitys. Mynämäki.

Suomen Kirjastoseura. 2010c. Toimintakertomus 2009.

Turun kaupunginkirjasto. 2009. Turun seudun seutukirjastoseelvitys 21.10.2009.

Suulliset lähteet

Anto, M. 2010. Rehtori. Ihalaisten koulu. Haastattelu 28.1.2010.

Auremaa, H. 2010. Rehtori. Pyhän koulu. Haastattelu 8.2.2010.

Ihanämäki, M. 2010. Rehtori. Aseman koulu. Haastattelu 3.3.2010

Lehtimäki, P. Lehtori. Mynämäen lukio. Haastattelu 27.1.2010.

Leino, I. 2010. Rehtori. Karjalan koulu. Haastattelu 5.3.2010

Mäkisalo, H. 2010. Rehtori. Laurin koulu. Haastattelu 3.2.2010

Nuponen, H. Suullinen tiedonanto. 16.7.2010. Konnevesi.

Pahomow, L. 2010. Rehtori. Huolin koulu. Haastattelu 3.3.2010

Porkka, S. 2010. Rehtori. Tavastilan koulu. Haastattelu 8.4.2010.

Stormi, M. Rehtori. Mynämäen lukio. Haastattelu 27.1.2010.

Sulin, H. 2010. Yleiset kirjastot Suomessa. Luento Suomalais-venäläinen kulttuurifoorumi, Hämeenlinna 7.10.2010.

Tolonen, K. 2010. Rehtori. Karjalan koulu. Puhelinhaastattelu 28.1.2010.

Ylioja, E. 2010. Kirjastonjohtaja. Nousiaisten kunnankirjasto. Haastattelu 4.2.2010.

Wallin, M. Tilalaitoksen johtaja. Mynämäen kunta. Puhelinkeskustelu 25.3.2010.

Elektroniset lähteet

Casey, M. & Savastinuk, L. 2007. Library 2.0. A guide to participatory library service. Medford: Information today.

Guseva E.N. 2007. Теоретические основы библиотечных инноваций. Теоретические основы библиотечных инноваций. [verkkojulkaisu]. [viitattu 20.10.2010]. Saatavissa: <http://www.slideshare.net/shikate/ss-presentation-709315>.

Hallitus. 2007. Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma [verkkojulkaisu]. Valtioneuvosto [viitattu 10.10.2010]. <http://www.vn.fi/tietoarkisto/aiemmat-hallitukset/vanhanenII/hallitusohjelma/pdf/hallitusohjelma-painoversio-040507.pdf>

Hietikko, A. 2008. Logistiikkaselvitys [verkkojulkaisu]. Vaasan kaupunginkirjasto [viitattu 1.10.2010]. Saatavissa: http://walibra.vaasa.fi/e-palvelut/maakunta/15122008/logistiikkaselvitys_powerpoint.ppt#256,1,logistiikkaselvitys Vaasan kaupunginkirjasto

Hollolan kunnankirjasto. Hollolan koulujen ja kirjaston yhteistyösuunnitelma [verkkojulkaisu]. Hollolan kunta [viitattu 1.10.2010]. Saatavissa: <http://www.hollola.fi/sivistys/kirjasto/koulu.htm>.

IFLA. 2003. Guidelines for Children's Library Services [verkkojulkaisu]. IFLA [viitattu 15.4.2010]. Saatavissa: <http://www.ifla.org/en/publications/guidelines-for-childrens-library-services>

IFLA. 2008. Guidelines for Library Services For Young Adults [verkkajulkaisu]. International Federation of Library Associations and Institutions IFLA [viitattu 15.4.2010]. Professional Report 107. Saatavissa:

<http://www.ifla.org/files/libraries-for-children-and-ya/publications/ya-guidelines2-en.pdf>

Kuntaliitto. 2009. Aluetietopankki: yleistilastot. 2009. [verkkajulkaisu]. [viitattu 20.10.2010]. Saatavissa:

<http://hosted.kuntaliitto.fi/skriptit/tilastot/kuntakortti2.asp>

Kuntaliitto. 2010. Ikärakenne 2009 ja 2030 [verkkajulkaisu]. Kuntaliitto [viitattu 20.10.2010]. Saatavissa:

http://www.kunnat.net/k_peruslistasivu.asp?path=1;29;374;36984;148786;150318;163204.

Mähönen, P. 1999. Yliopistollinen kirjasto osana tulevaisuuden tietoyhteiskuntaa [verkkajulkaisu]. Oulun yliopiston kirjaston 40-vuotisjuhla-julkaisu [viitattu 21.10.2010]. Saatavissa: <http://herkules.oulu.fi/isbn9514254007/html/t423.html>

Norden yhdistysten liitto. 2010. Pohjoismainen kirjastoviikko 2010 [verkkajulkaisu]. [viitattu 10.10.2010]. Saatavissa: http://www.bibliotek.org/default_fi.asp

Opetusministeriö. 2009a. Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2009 [verkkajulkaisu]. Opetusministeriön kulttuuriyksikkö [viitattu 15.10.2010]. Saatavissa:

<http://tilastot.kirjastot.fi/>.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2010a. Perustietopaketti yleisistä kirjastoista [verkkajulkaisu]. 2010. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010 [viitattu 10.10.2010]. Saatavissa:

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Kirjastot/kirjastoverkosto/Liitteet/Kirjastopaketti_2010.ppt

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2010b. Kirjastojen tehtävät ja työnjako. [verkkopublication]. [cited 15.10.2010]. Available at:
http://www.minedu.fi/OPM/Kirjastot/kirjastoverkosto/tehtavat_ja_tyonjako/?lang=fi

Pitkänen, H. 2010. Seudullinen kirjastopalvelu [verkkopublication]. Savonlinnan kaupunginkirjasto [cited 10.10.2010]. Available at:
http://www.savonlinna.fi/kirjasto/seudullinen_kirjastopalvelu.pdf.

Seinäjoen kaupunginkirjasto. 2010. Seinäjoen koulun ja kirjaston yhteistyösuunnitelma 2010–2011. [verkkopublication]. [cited 10.10.2010]. Available at: <http://www.seinajoki.fi/kirjasto/.yhteistyosuunnitelma.html/35840.pdf>

Suomen Kirjastoseura. 1998. Suomen kirjastoseuran vuosikokouksen kannanotto: Lasten ja nuorten kirjastopalveluille on taattava riittävät resurssit [verkkopublication]. Suomen kirjastoseura [cited 15.4.2010]. Available at:
<http://www.kaapeli.fi/~fla/arkisto.htm>.

Suomen Kirjastoseura. 2010a. Kirjastot ovat myös lapsi- ja nuorisotyön voimavara. [verkkopublication]. [cited 15.4.2010]. Available at:

Suomen Kirjastoseura. 2010b. Kaikilla suomalaisilla on oltava oikeus tasaverhoihin kirjastopalveluihin ja sivistykseen 2010 [verkkopublication]. Kirjastoseuran vuosikokouksessa 17.9.2010 hyväksytty kannanotto [cited 20.10.2010]. Available at:
http://kirjastoseura.kaapeli.fi/etusivu/seura/lausunnot?modeyksi=yksi&takaisin=http://kirjastoseura.kaapeli.fi/etusivu/seura/lausunnot&teksti_id=18428

Tampereen kaupungin kirjastotoimi. 2004. Kirjasto ja koulu yhteistyössä. 2004 [verkkopublication]. Tampereen kaupungin kirjastotoimi, yleissivistävä koulutus ja Tampereen ammattiopisto [cited 15.4.2010]. Available at:
<http://www.tampere.fi/kirjasto/yhteistyosopimus2004.pdf>

Ushewood, B. & Toyne, J. 2002. The public library and the reading experience [verkkojulkaisu]. IFLA council and General Conference [viitattu 15.4.2010]. Saatavissa: <http://archive.ifla.org/IV/ifla68/papers/115-082e.pdf>.

Vakkari, M. 2006. Korkealaatuinen kirjastopalvelu edellyttää asiakaslähtöisyyttä. [viitattu 3.3.2010]. Kirjastonjohtajien neuvottelupäivät 21.9.2006 Saatavissa: <http://city.porvoo.fi/neuvottelupaivat/Vakkarin%20luento.pdf>.

Valtiovarainministeriö. 2009. Aluehallintovirastojen keskeiset arviot peruspalvelujen tilasta 2009 [verkkojulkaisu]. Valtiovarainministeriön julkaisuja 26/2010 [viitattu 20.10.2010]. Saatavissa: www.vm.fi/julkaisut

LIITE

KOULUN JA KIRJASTON YHTEISTYÖSOPIMUS 2011–2012

Mynämäen kunta

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	SOPIMUKSEN TARKOITUS JA SISÄLLÖT	2
2.1	Sopimuksen tavoitteet	2
2.2	Sopimuksen sisällöt	2
3	YHTEINEN JA KOULUKOHTAINEN TOIMINTA	7
3.1	Yhteinen toiminta	7
3.2	Aikataulutus	7
3.3	Koulukohtainen toiminta	8
3.3.1	Aseman koulu	8
3.3.2	Huolin koulu	8
3.3.3	Ihalaisten koulu	9
3.3.4	Karjalan koulu	9
3.3.5	Laurin koulu	9
3.3.6	Pyhän koulu	10
3.3.7	Tarvaisten koulu	10
3.3.8	Tavastilan koulu	11
3.3.9	Lukio	11
4	ALLEKIRJOITUKSET JA YHTEYSTIEDOT	13

6 JOHDANTO

Sopijapuolet sopivat tällä sopimuksella koulun ja kirjaston yhteistyöstä. Sopimuksen tarkoituksena on järjestää suunnitelmallista koulujen ja kirjaston välistä yhteistyötä Mynämäen koulujen opetussuunnitelmien sekä kirjastolakien ja -asetusten mukaisesti.

Yleisten kirjastojen kirjasto- ja tietopalvelujen tavoitteena on edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen sekä elinikäiseen oppimiseen. (Kirjastolaki 1998.)

Työvälineiden ja materiaalien sekä kirjastopalvelujen tulee olla oppilaan käytettävissä niin, että hän voi opiskella aktiivisesti ja myös itsenäisesti. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004.)

Opiskelijoille tulee antaa välineitä tiedon tuottamiseen ja tiedon luotettavuuden arviointiin ohjaamalla heitä soveltamaan kullekin tiedonalalle luonteenomaisia tiedon ja taidon hankkimis- ja tuottamistapoja. Opiskelijoita ohjataan käyttämään tieto- ja viestintäteknikkaa sekä kirjaston tarjoamia palveluja. (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003.)

UNESCON Yleisten kirjastojen julistuksessa yleisen kirjaston tehtävät määritellään seuraavasti:

Lasten lukutottumusten luominen ja vahvistaminen jo pienestä pitäen sekä mahdollisuuksien antaminen luovalle itsensä kehittämiselle.

*Lasten ja nuorten mielikuvituksen ja luovuuden edistäminen
Kulttuuriperinnön tuntemuksen, taiteiden arvostuksen, tieteen saavutusten ja keksintöjen edistäminen*

Mahdollisuuden antaminen kaikenlaisen esittävän taiteen esilletuomiseen

Kulttuurin monimuotoisuuden suosiminen sekä kulttuurien välisen kanssakäymisen vaaliminen

Riittävien tietopalvelujen tuottaminen paikallisille yrityksille, yhdistyksille ja eturyhmille

Tiedon ja tietokoneiden käyttötaidon kehittäminen

Kaikkien ikäryhmien kirjallisten harrastusten ja hankkeiden tukeminen ja osallistuminen niihin, sekä tarvittaessa niiden alkuun saattaminen. (UNESCO 1994.)

7 SOPIMUKSEN TARKOITUS JA SISÄLLÖT

Teksti jatkuu taas

7.1 Sopimuksen tavoitteet

Tavoitteena on, että:

- jokainen kunnassa asuva lapsi ja nuori saa eri luokka-asteilla kirjastopalveluja, tiedonhallintataitojen opetusta sekä virikkeitä lukemiseen ja aineksia äidinkielen taitojen kehittämiseen.
- kaikki 7. luokka-asteen oppilaat saavat tiedonhallintataitojen opetusta
- jokainen peruskoulun oppilas saa kirjastonkäytön opetusta

Koulun ja kirjaston välinen yhteistyösopimus koskee kunnan kaikkia peruskouluja sekä lukiota. Yhteistä toimintaa toteutetaan Mynämäen kunnankirjaston toimipisteissä sekä kouluissa koulukohtaisesti. Yhteistyösopimuksen allekirjoittavat sivistysjohtaja, koulujen rehtorit sekä kirjastonjohtaja. Sopimus hyväksytään sivistyslautakunnassa.

7.2 Sopimuksen sisällöt

Luokkakortti

Opettaja saa kirjastosta luokkakortin opetuksessa hyödynnettävän aineiston lainaamiseen. Lainauskäynneistä kirjaston aukioloaikoina ei tarvitse erikseen ilmoittaa.

Vastuuhenkilöksi luokkakorttiin merkitään luokanopettaja. Luokkakortin lainojen uusimisesta ja aineiston palauttamisesta huolehtivat luokkakortin vastuuhenkilö. Luokkakortti säilytetään kirjastossa. Luokkakortilla lainattua aineistoa voi uusia myös Vaski-verkkokirjaston kautta. Verkkokirjaston käyttöön tarvittava salasana pyydetään kirjastosta käynnin yhteydessä. Myöhästymismaksuja ei peritä. Luku-

kauden päättyessä luokkakortilla lainattu aineisto on palautettava kirjastoon. Koulu on korvausvelvollinen, mikäli aineistoa tuhoutuu tai katoa.

Luokkakortilla lainataan pulpettikirjoja luokassa tapahtuvaa työskentelyä varten. Luokkakortilla voidaan lainata kirjaston aineistoa myös muuhun opetuskäyttöön. Luokkakortilla ei saa lainata esim. opettajan omaa ammatti- tai vapaa-ajan käyttöön tarkoitettua aineistoa.

Kirjastonkäytön opetus

Ohjatun kirjastokäynnin aika varataan vähintään viikkoa ennen käyntiä ottamalla yhteyttä puhelimitse kirjaston toimistoon. Kirjastokäynnit ja kirjastonkäytön opetus järjestetään pääsääntöisesti aamupäivisin klo 9.15 – 11.45 välisenä aikana ennen kirjaston avaamista. Aikaa kirjastovierailuun varataan kaksi oppituntia. Opettaja on läsnä opetustilanteessa ja vastaa järjestyksenpidosta. Koulun ja kirjaston edustajat suunnittelevat etukäteen kirjastokäyntiin liittyvistä valmisteluista ja opetuksen sisällöistä sekä käynnin ennakkovalmisteluista luokassa. Koulut vastaavat oppilaiden kuljetuksista ja niistä aiheutuvista kustannuksista. Erityisopetuksen ryhmien opettajat voivat pyytää kirjastokäyntiä milloin hyvänsä se heidän opetukseseen soveltuu. Tutustumiskäyntejä kirjastoon järjestetään pyydetessä myös opettajille.

Tiedonhallintataidot opetus

Seitsemäsluokkalaisille opetetaan tiedonhaun ja kirjaston hyllyjärjestyksen yleisiä periaatteita, luokitusta ja aineistorekisterin käyttöä. Opetuksen tavoitteena on oppia käyttämään kirjaston palveluja ja tekemään aineiston- ja tiedonhakua omatoimisesti. Tavoitteena on, että käynnin jälkeen oppilaat osaavat hakea kirjaston kautta aineistoja koulutehtäviä varten. Käynnin aikana tutustutaan myös kirjaston eri aineistoryhmiin, kirjaston tiloihin ja palveluihin.

Kirjailijavierailut

Kirjasto vastaa kirjailijavierailujen kuluista. Vierailun toteutuksesta ja ajankohdasta sovitaan erikseen koulujen yhteyshenkilöiden kanssa kouluille sopivana ajankohtana. Koulun henkilökunta huolehtii vierailun järjestelyistä koulussa ja tutus-

tuttaa oppilaat ennen vierailua kirjailijan tuotantoon. Koulut huolehtivat myös mahdollisista oppilaiden kuljetuksista, jos kirjailijavierailun vuoksi siirrytään kirjastoon tai toisen koulun tiloihin.

Oheislukemistosarjat (kirjasarjat)

Kirjaston kokoelmissa on lasten- ja nuortenkirjallisuutta 25 nidettä kutakin.

Oheislukemistosarjoja säilytetään pääkirjaston varastossa Opettaja voi lainata lukemiston luokan käyttöön, laina-ajasta sovitaan erikseen. Kirjasarjoissa on normaalit laina-ajat (28 vuorokautta). Kirjasarjojen luettelo on kirjaston nettisivuilta. Tarvittaessa kouluille voidaan lainata kirjasarjoja myös muista Vaski-kirjastoista. Kuljetuskustannuksia sekä varausmaksuja ei peritä.

Teemakirjat

Opettajat voivat tilata kirjaston henkilökunnan kokoamia kirjapaketteja tarvitsemistaan aiheista.

Siirtokokoelmat

Siirtokokoelma on kirjaston omistuksessa oleva kirjakokoelma, joka voidaan sijoittaa määräajaksi toisiin tiloihin. Kirjasto toimittaa kouluille erikseen sovitut koulujen tarpeiden mukaiset siirtokokoelmat. Siirtokokoelman koosta sovitaan alempana koulukohtaisesti. Siirtokokoelman koko on sidoksissa oppilasmäärään. Siirtokokoelma säilytetään lukuvuoden aikana koulutiloissa. Siirtokokoelmassa olevan teoksen voi lainata eteenpäin sekä pulpettikirjana koulun käyttöön että kotilainana. Vastuu siirtokokoelmasta on koulun rehtorilla tai erikseen sovitulla vastuhenkilöllä. Koulu on korvausvelvollinen, mikäli aineistoa tuhoutuu tai katoaa.

Aineiston hankinta

Kirjaston henkilökunnalle voi esittää toivomuksia eri aihepiirejä koskevan aineiston hankkimiseksi.

Kirjallisuusdiplomi ja -juhla

Koulujen kirjallisuusdiplomin sisällöt suunnitellaan työryhmässä, johon valitaan edustajia sekä kirjastosta (2) että koulusta (2). Työryhmä laatii toimintastrategian

sekä organisoii toimintaa. Kirjallisuusdiplomiin liittyvät materiaalit otetaan käyttöön syksyllä 2011. Diplomikirjalista sekä siihen liittyvät tehtävät julkaistaan kunnan internet-sivuilla.

Toukokuussa vietettävän kirjallisuusdiplomijuhlan tarkoituksena on palkita diplomien suorittaneita oppilaita. Kirjallisuusdiplomijuhla vietetään koulujen kanssa sovittuna päivänä. Juhlan kirjailijavierailujen kuluista vastaa kirjastotoimi. Tilaisuudessa järjestettävän kakkutarjoilun kuluista vastaa Laurin koulu. Oppilaiden kuljetuksista vastaa kukin koulu itse.

Kirjavinkkaustoiminta

Kirjavinkkauksen kustannuksista vastaa kirjastotoimi. Kirjavinkkauspäiviä järjestetään kouluille vuosittain erillisen aikataulun (ks. 3.2) mukaisesti.

Kirjastoautopalvelut

Kirjasto solmii sopimuksen kirjastoauton palvelujen ostamisesta Laitilan kaupunginkirjaston kanssa. Kirjastoauto käy Ihalaisten, Karjalan sekä Tarvaisten kouluissa 16 kertaa kouluvuoden aikana. Kirjastoauton aikataulut sovitetaan kouluille sopiviksi. Seuraavan lukukauden reittiaikatauluehdotukset lähetetään rehtoreille hyväksyttäväksi, ennen lopullista aikataulun sopimista.

Vanhempainillat

Kirjaston johtaja vierailee koulujen vanhempainilloissa sovitun aikataulun mukaisesti.

Aineiston hankinta

Kouluilla on mahdollisuus käyttää kirjahankinnoissa Vaski- kirjastojen ja BTJ Kirjastopalvelun välistä hankintasopimusta.

Työelämään tutustuminen

Koulujen lukuvuoden aikana kirjasto tarjoaa yhden (1) TET- harjoittelupaikan kerrallaan koulujen lukuvuoden aikana. Laurin yläkoulun ja kirjaston yhteistyön puitteissa järjestetään erilliset TET-projektit erikseen sovittuna ajankohtana.

Veso-päivä

Kirjastonjohtaja vierailee opettajien Veso-päivässä kerran kahdessa vuodessa.

Tiedottaminen

Kirjasto lähettää kouluille lukuvuoden alussa yleistiedotteen kirjaston tarjoamista palveluista sekä tässä sopimuksessa sovitusta toiminnasta. Rehtorit välittävät tiedotteet edelleen opettajien tiedoksi. Opettajat ilmoittavat kirjastolle hyvissä ajoin suuremmista projekteista, jotta kirjastossa voidaan valmistautua aineiston kysyntään ja neuvontatyöhön.

Kirjasto ryhmätyötilana. Ryhmätyötilat ovat käytettävissä koulutyötä varten aina tarpeiden mukaan. Kirjastossa on kaksi ryhmätyötilaa, jotka koulut saavat käyttöönsä korvauksetta. Jos opettaja lähettää oppilaitaan kirjastoon työskentelemään itsenäisesti ja työskentelyssä tarvitaan kirjaston henkilökunnan apua enemmän kuin tavallisesti, opettaja sopii siitä etukäteen kirjaston kanssa.

Kirjaston näyttelytilat

Koulut voivat varata kirjastosta näyttelytilaa omille näyttelyilleen. Näyttelytilojen käytöstä sovitaan etukäteen. Näyttelytilaa saa käyttöön kuukaudeksi kerrallaan. Kirjasto tarjoaa maksutta koulujen näyttelyjä varten omistamansa näyttelyvitriinit. Koulut huolehtivat vitriinien kuljetuksista. Kirjaston tiloihin voidaan sijoittaa esimerkiksi luokkalehtiä, oppilaiden laatimia kirja-arvosteluja tai lukuvinkkejä ja kuvataide- ja kirjoituskilpailujen töitä.

8 YHTEINEN JA KOULUKOHTAINEN TOIMINTA

8.1 Yhteinen toiminta

8.2 Aikataulutus

Kirjasto järjestää kaikille kirjallisuudiplomin suorittaneille oppilaille Lukudiplomijuhlan. Juhla järjestetään **toukokuussa** lukuvuoden lopussa kouluille sopivana ajankohtana.

Kirjailijavierailut kyläkouluissa järjestetään seuraavasti:

1. vuosi Aseman, Tavastilan, Pyhän, Huolin koulu	(2011)
2. vuosi Karjalan koulu; Tarvaisten koulu, Ihalaisten koulu	(2012)
3. vuosi Laurin koulu (3. luokka)	(2013)

Kirjavinkkauspäivä kouluissa järjestetään seuraavasti:

1. vuosi Karjalan; Tarvaisten, Ihalaisten koulut	(2011)
2. vuosi Aseman, Tavastilan, Pyhän; Huolin koulut	(2012)
Laurin koulu (2. luokka)	joka vuosi

Kirjastosuunnistus - tapahtuma pääkirjastossa järjestetään seuraavasti:

Pyhän koulu ja Tarvaisten koulu	(2011)
Karjalan ja Huolin koulu	(2012)
Aseman, Ihalaisten, Tavastilan koulu	(2013)

Kirjastonjohtaja osallistuu koulujen **vanhempainiltoihin** seuraavasti:

Ihalaisten, Tarvaisten koulu	(2011)
Karjalan ja Huolin koulu	(2012)
Aseman, Tavastilan koulu	(2013)
Laurin koulu, Pyhän koulu	(2014)

Koulut sitoutuvat kirjaston **näyttelytoimintaan** yhdellä näyttelyllä seuraavasti:

Ihalaisten, Tarvaisten koulu	(2011)
Karjalan ja Huolin koulu	(2012)
Aseman, Tavastilan koulu	(2013)
Laurin koulu, Pyhän koulu	(2014)

8.3 Koulukohtainen toiminta

8.3.1 Aseman koulu

Kirjasto järjestää koululle kirjastopalvelut toimittamalla koululle siirtokokoelman lasten ja nuorten kirjallisuutta (250 nidettä). Siirtokokoelma vaihdetaan kahden vuoden välein. Siirtokokoelma päivitetään vuoden aikana uusilla niteillä (20 kpl). Kirjaston ja koulujen yhteistyösopimuksen mukaisesti koulu korvaa omista määrärahoistaan siirtokokoelmien aineiston, mikäli sitä katoaa tai turmeltuu.

Kirjasto järjestää koululle yhden kirjailijavierailupäivän lukuvuoden 2011 aikana.

8.3.2 Huolin koulu

Kirjasto järjestää koululle kirjastopalvelut toimittamalla koululle siirtokokoelman lasten ja nuorten kirjallisuutta (250 nidettä). Siirtokokoelmat vaihdetaan kahden vuoden välein. Siirtokokoelmat päivitetään vuoden aikana uusilla niteillä (20 kpl). Kirjaston ja koulujen yhteistyösopimuksen mukaisesti koulu korvaa omista määrärahoistaan siirtokokoelmien aineiston, mikäli sitä katoaa tai turmeltuu.

Koulu sitoutuu osallistumaan kirjaston järjestämään yhteiseen toimintaan kuljettamalla oppilaita pääkirjastoon. Kuljetuskustannuksista vastaa koulu.

Kirjasto järjestää koululle yhden kirjailijavierailupäivän lukuvuoden 2011 aikana.

8.3.3 Ihalaisten koulu

Kirjasto järjestää koululle kirjastopalvelut ostopalveluna 16 kertaa kouluvuoden aikana.

Koulu sitoutuu osallistumaan koulun ja kirjaston yhteistyöhön kuljettamalla oppilaita tarvittaessa pääkirjastoon. Kuljetuskustannuksista vastaa koulu.

Kirjasto sitoutuu järjestämään koululle yhden kirjavinkkauspäivän lukuvuoden 2011 aikana. Kirjavinkkaustapahtuma pidetään koulun tiloissa. Kirjastonjohtaja osallistuu koulun vanhempainiltaan vuonna 2011.

Koulu järjestää kirjaston tiloissa lukuvuoden 2011 aikana yhden näyttelyn.

8.3.4 Karjalan koulu

Kirjasto järjestää koulun oppilaille kirjastopalvelut ostopalveluna 16 kertaa kouluvuoden aikana.

Koulu sitoutuu osallistumaan koulun ja kirjaston yhteistyöhön kuljettamalla oppilaita tarvittaessa pääkirjastoon. Kuljetuskustannuksista vastaa koulu.

Kirjasto sitoutuu järjestämään koululle yhden kirjavinkkauspäivän lukuvuoden 2011 aikana. Kirjavinkkaustapahtuma pidetään koulun tiloissa.

8.3.5 Laurin koulu

Kirjasto järjestää kirjastonkäytön opetuksen 4. luokan oppilaille. Kirjasto järjestää yhteistyössä koulun kanssa viikon kestävä ”Nuorten kirjasto” -projektin Laurin yläkoulun oppilaille (9. luokka) TET-viikon aikana syksyllä 2011.

8.3.6 Pyhän koulu

Kirjasto järjestää kouluille kirjastopalvelut toimittamalla koululle siirtokokoelman lasten ja nuorten kirjallisuutta (250 nidettä). Siirtokokoelma vaihdetaan kahden vuoden välein. Siirtokokoelmat päivitetään vuoden aikana uusilla niteillä (20 kpl). Kirjaston ja koulujen yhteistyösopimuksen mukaisesti koulu korvaa omista määrärahoistaan siirtokokoelmien aineiston, mikäli sitä katoaa tai turmeltuu.

Koulu sitoutuu osallistumaan koulun ja kirjaston yhteistyöhön kuljettamalla oppilaita tarvittaessa pääkirjastoon. Kuljetuskustannuksista vastaa koulu. Kirjasto sitoutuu järjestämään koululle yhden kirjailijavierailupäivän lukuvuoden 2011 aikana.

Koulun opettajat ja kirjaston henkilökunta suunnittelevat ja toteuttavat yhdessä yhden ”Kirjasto suunnistus” – tapahtuman koulun oppilaille lukuvuoden 2011 aikana.

8.3.7 Tarvaisten koulu

Kirjasto järjestää koulun oppilaille kirjastopalvelut ostopalveluna 16 kertaa kouluvuoden aikana.

Koulun opettajat ja kirjaston henkilökunta suunnittelevat ja toteuttavat yhdessä yhden ”Kirjastosuunnistus” – tapahtuman koulun oppilaille lukuvuoden 2011 aikana.

Koulu sitoutuu osallistumaan koulun ja kirjaston yhteistyöhön kuljettamalla oppilaita tarvittaessa pääkirjastoon. Kuljetuskustannuksista vastaa koulu.

Kirjasto sitoutuu järjestämään koululle yhden kirjavinkkauspäivän lukuvuoden 2011 aikana. Kirjavinkkaustapahtuma pidetään koulun tiloissa. Kirjastonjohtaja osallistuu koulun vanhempainiltaan vuonna 2011. Koulu järjestää kirjaston tiloissa lukuvuoden 2011 aikana yhden näyttelyn.

8.3.8 Tavastilan koulu

Kirjasto järjestää kouluille kirjastopalvelut toimittamalla koululle siirtokokoelman lasten ja nuorten kirjallisuutta (350 nidettä). Siirtokokoelmat vaihdetaan kahden vuoden välein. Siirtokokoelmat päivitetään vuoden aikana uusilla niteillä (20 kpl). Kirjaston ja koulujen yhteistyösopimuksen mukaisesti koulu korvaa omista määrärahoistaan siirtokokoelmien aineiston, mikäli sitä katoaa tai turmeltuu.

Koulu sitoutuu osallistumaan kirjaston järjestämään yhteiseen toimintaan kuljettamalla oppilaita pääkirjastoon. Kuljetuskustannuksista vastaa koulu. Kirjasto järjestää koululle yhden kirjailijavierailupäivän lukuvuoden 2011 aikana.

8.3.9 Lukio

Kirjaston tehtävä on:

- ylläpitää ja päivittää lukion kirjaston aineiston luettelointitietoja kirjasto-tietokannassa
- hankkia sokko- sekä nimiketarroja aineiston lainauskuntoon saattamiseksi
- järjestää lukion opettajille lukuvuoden aikana yhden koulutuspäivän
- järjestää lukion ensimmäisen vuoden oppilaille yhden tiedonhankintataidot – koulutuksen
- tilastoida lukion lainat

Lukion kirjastovastaava on lukion lehtori, joka saa korvausta kirjastotoiminnan ylläpitämisestä 1 tunti/viikko. Kirjastovastaava toimittaa lukioon hankitut kirjat kunnankirjastolle lainauskuntoon saatettavaksi. Kirjastovastaava muovittaa hankitut kirjat. Lukion kirjastovastaava sopii syksyllä ensimmäisen vuoden opiskelijoiden kirjastokoulutusajasta. Lukion kirjastovastaava miettii mahdollisia poistoja ja pyytää kirjaston henkilökuntaa tekemään tarvittavat muutokset kirjastojärjestelmään. Lukioon tilattuja lehtiä ei laiteta rekisteriin. Lukion kirjastovastaava ilmoittaa kunnankirjastolle kalenterivuoden alussa lukion lainat.

Ensimmäisen vuoden oppilaille pidetään noin 20 opiskelijan ryhmissä kahden tunnin tiedonhankintakoulutus syksyn aikana (2 X 45 min). Oppilaiden opetuksessa pääpaino on verkkotiedonlähteisiin tutustumisessa ja omatoimisen tiedonhaun oppimisessa. Harjoituskysymykset laaditaan yhteistyössä äidinkielen lehtorin kanssa ja ne ovat opetuksen keskeinen osa. 1. tunti: tutustutaan koulun atk-luokassa Vaski-verkkokirjaston periaatteisiin, avoimiin tietokantoihin sekä Vaski-kirjastojen käytössä olevien maksullisten tietokantojen käyttöön. 2. tunti: tutustutaan kunnankirjaston toimintaan. Kouluttajina toimii kunnankirjaston henkilökunta.

9 ALLEKIRJOITUKSET JA YHTEYSTIEDOT

Keskuskatu 13, 23100 Mynämäki
vt. kirjastonjohtaja Viktoria Kulmala, Mynämäen kunnankirjasto
puh. (02) 437 6616; viktorja.kulmala@mynamaki.fi

Rehtori Mika Ihanamäki, Aseman koulu
Opintie 35, 23100 Mynämäki Puh. (02) 430 8215

Sivistysjohtaja Arto Jokinen, Mynämäen kunta

Rehtori Susan Porkka, Tavastilan koulu
Tavastilantie 1 23120 Mietoinen puh. 044 569 9220

Rehtori Harri Auremaa, Pyhän koulu
Pyhäntie 49 23140 Hietämäki Puh. (02) 431 0925

Rehtori Leila Pahomow, Huolin koulu
Vehmaantie 485, 23100 Mynämäki Puh. (02) 430 5319

Rehtori Kari Tolonen, Karjalan koulu
Karjalankyläntie 114 23100 Mynämäki Puh. (02) 430 9052

Rehtori Iiro Leino, Tarvaisten koulu
Karjalantie 10, 23100 Mynämäki Puh. (02) 430 3846

Rehtori Mikko Anto, Ihalaisten koulu

Ihalaistentie 15, 23100 Mynämäki Puh. (02) 430 8556

Rehtori Heikki Mäkisalo, Laurin koulu

Koulutie 2, 23100 Mynämäki Puh. (02) 437 6750